

પ્રસ્તાવના

સં. ૧૯૧૭ માં યુરોપની ભૂમિ પર તોપોની ગર્જના,
 ધવાઝેવાની ચીસો અને વિજયી મનુષ્યોના હર્ષોદાસ થતા
 । બરાબર તેજ વખતે સેકડો વર્ષથી આપખુદીના અડ્ડા નાખી
 ચી ઝારથાહીનો રશિયાની ભૂમિ પરથી ઉચ્છેદ થતો હતો એ
 લમા કેરેન્સ્કીએ ઝારની સત્તા તોડી પાડી અને તે જગાએ
 નાજત ત્રી ગણાતું મૂડીવાદીઓનું રાજતત્ર સ્થાપ્યું. રશિયાની મૂગી
 ન તો આવી રીતે રાજ્યપલટો થયો હોવા છતાં અગાઉ જેમ
 દીવાનજ રહી, ગુલામજ રહી. જેટલો જમીનના માલિક બન્યા
 હે, કારખાના મજૂરોના કબજામાં આવ્યા નહિ, ફક્ત ઝાર ગયો
 દહુજ । પણ તેથી પ્રજાને શો લાભ થયો ? જાતિની સત્ય પ્રાણ
 કિંતુ સ્થાન તો પ્રકાશ, વાયુ અને પાણીરૂપી સજીવની રસ
 નાનુંજ રહ્યું. વિપ્લવ આવી રીતે એકાદ કાચો ખંધ બાધવાથી
 ટુકે ખરો ? રશિયાની પ્રજા પોતાના હુ ખો બરાબર અનુભવતી
 હ હતી, તેણે પોતાની શક્તિનો કષ્ટક સ્વાદ પણ ચાખ્યો હતો
 તે તેથીજ કેરેન્સ્કીની સરકાર ટકી શકી નહિ. વિપ્લવ પછી

વિપ્લવની દારમાળા રશિયાની જમીન પર દેખાના લાગી સમોજના બધેનોના સુરેચૂરા થઈ જવા લાગ્યા વિપ્લવના પૂરમાં સમાજની રૂઢિઝરત રિચાત ઘસડાવા લાગી

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં એ વિપ્લવના ઘોડાપૂરતું ચિત્ર દોરવાનો પ્રયાત કરવામાં આવ્યો છે.

વિપ્લવ એ ખરેખર અતિ કઠણ વસ્તુ છે અને એમ હોવા છતાં તેના જેવી સુલભ વસ્તુ પણ બીજી એવ નથી, એમ કહીએ તો આસે લાખા દાળથી ચાલતી છૂપી ચળવળો, છૂપા કાવતરા, અસખ્ય બલિદાનો, અશોષ અપમાનો વેઠવા છતાં રશિયામાં પરિવર્તન તો થતું જ નહોતું નિરપરાધી દેશનાસીઓના લોહીથી જમીન પલળી ગઈ છતાં તેનામાં રૂબરૂપતા આવતીજ નહોતી કાર્યક્રમ પાર પાડવાને ખાતર ગુનેગાર કે બીનગુનેગાર સેકડો નરનારીઓ, અને બાલકદોના ખૂન કરવામાં આવે છે તેઓને કુદખાનામાં અગર હમેશા બરફ પડ્યો રહેવાથી શીતળ બની ગએના જનમાનસ શન્ય સાંધબિરિયાના મેદાનોમાં મોકલી આપવામાં આવે છે તેમના બડા નિસાસાથી દેશનું વાતાવરણ ભારે બની ગયું છે છૂપી સલાઓના સલાસદો ભય કર રસતે પરવરી સેકડોની સખ્યામાં બળી જાય છે મજૂરો હડતાળો પર હડતાળો પાડી રૂઢાઈ બધે દાર હિંદાડવા મથી રહ્યા છે, છતાં ઇ સ ૧૯૦૪-૫ ની સાલ નીખ્જળ મઈ જુદા જુદા કાર્યકારણો ભેગાં મળી રાષ્ટ્રીય જીવનને ડહોળી નાખવા લાગ્યાં. છતાં...વિપ્લવ, ક્રાન્તિ, પરિવર્તન તો દૂરજ રહ્યું. નિરાશા અને વ્યર્થતા એજ સ્વતંત્રતાના શહીદાને માટે ભાથું બન્યા.

પરંતુ એકાએક દેવ પ્રસન્ન થયા મહામુદના અનુકૂળ સળે ગોમાં પ્રભુએ દર્શન આપ્યા હવે બડો પર બડો હિંદા લાગ્યા. આખો દેશ વિપ્લવ જ્વાલામાં સળગી ઉઠ્યો.

હવે એટલી સ્વાભાવિક ગતિથી ક્રાન્તિનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો કે આ પ્રવાહને ચાલુ કરતા સેંકડો વર્ષ વીત્યા છે, અસંખ્ય સ્વતંત્રતાના શોખીનોએ બલીદાન આપ્યા છે, વગેરે વિગત તપાસવા જેટલી પણ કોઈને કુરસદ રહી નહિ. જેઓ નાના સરખા વર્તુળમાં રહી સ્વાર્થ સિવાય બીજા કોઈ આદર્શ અગર ઉચ્ચ વિચારની પરવા કરતા નહોતા, જેઓ પોતાના શરીરને સુખી રાખવા સિવાય બીજો વિચારજ કરતા નહોતા, તેઓજ આજે ક્રાન્તિના ધથે વીચરી વિપ્લવને જયમુક્ત કરવા લાગ્યા. જૂત, વર્તમાન કે ભવિષ્યકાળના કોઈપણ વિચારે તેઓને અટકાવી શક્યા નહિ. આત્મસુખના વિચારોથી પણ તેઓ પાછા હટ્યા નહિ. લાછના અને દુઃખની બીક તેઓને પાછા હઠાવના સામર્થ્ય બની નહિ. દેશનાં એકત્ર થએલા પાપ તેઓના બનીદાનથી ધોવાઈ ગયા.

આનુજ નામ વિખવ ! વિપ્લવની સાર્થકતા અહીંજ છે ! !

વિખવનુ આ રૂપ સમજાવવુ એજ આ પુસ્તકનો હેતુ છે. અવશ્ય પુસ્તકનુ કદ મોટું હોત તો વધારે મજા આવત ! પરંતુ આપણી લાવામાં મોટા પુસ્તકોની કદર થવી મુશ્કેલ છે. તેથી બને તેટલુ ટૂંકાણુ કરવું ઉચ્ચિત ધાર્યું છે.

માગશર વદ ૮૧૬૦

‘યજ્ઞવેદી’

‘ નવ યુગ ગ્રંથમાળા ’ નો ત્રણ વર્ષનો : : સાહિત્ય—પ્રવાહ : :

૧ હુ વર્ષ :-

૧ સમરખ	૦-૬-૦
૨ જવાહર નેહરુ	૦-૮-૦
૩ કાસી	૦-૫-૦
૪ રાજ્ય આયકવરો	
અને આપણી દરિદ્રતા	૦-૫-૦
૫ સ્વરાજ સેવકો	૦-૪-૦
૬ અરવિંદ ધોપના પત્રો	૦-૨-૦
૭ પુરસ્કાર અને	
ખીજ વાતો	૦-૬-૦
૮ કામદાની આધી	૦-૪-૬
૯ નવવિધાન	૦-૬-૦
૧૦ હઝરત મુહમ્મદ પય- ગમ્બર આદેશ	૦-૬-૦

૨ છું વર્ષ :-

૧ હૃદયમંથન	૦-૧૦-૦
૨ મધ્ય એશિયામાં	
બોસ્નેવિક	૦-૬-૦
૩ કાન્તિને પંથે રહેન	૦-૫-૦
૪ સીતમનીચક્ષીમા[જન્મથયું છે]	
૫ ડી' વેલેરા	૦-૬-૦
૬ પુરાગ પુષ્પો	૦-૧૦-૦
૭ સ્વાધિનતાના પથ	૦-૧૦-૦
૮ નવનનાં નીર	૦-૧૦-૦

- ૧ ઇતિહાસના ઓજસમા:-[ચાર દેશના સ્વાતંત્ર્ય વેદિ પર
અપાયેલ ભોગનો ઇતિહાસ, કિંમત ૧૦
- ૨ મુસોલીની: [ઈટલીના ભાગ્યવિધાની જીવનરેખા કિંમત ૧૦
- ૩ ૪ પીડિતોની કથાઓ: [મુઢિવાદનો રચેલી હોળીમાં જલતા
કંગાલોના ઠગુણ પોકાર પાડતી
અમજીવીઓની ચૌદ વાતોનો સંગ્રહ કિંમત રૂ. ૧
- ૫-૬ હૃદયમંથન:-[રાશન લેખક ઝેન્જોવની વાર્તાનો સંગ્રહ „ ૧૨
- ૭-૮ કેને ખાતર? [ગિજરાતી સાહિત્યની પ્રથમજ
વૈદ્યાનીક ડીટેક્ટીવ નવલકથા „ ૧૨
- ૯ રશિયાનો નવયુગ:-[દશ દિવસમા પોતાનું તંત્ર
જમાવનાર બોલ્શેવિકોનો ઇતિહાસ „ ૧૦

: : લખો : :

નવયુગ પુરતક ભંડાર : રાજકોટ

દૂક સમયમાં શરૂ થશે.

સાહિત્ય સૃષ્ટિમાં લયંકર ઉદ્ઘાપાત !

‘ગુપ્તચર’ ગ્રંથમાળા

વાંચનારના હૃદય કંપનાની પાંખે ઉડતાં ઉડતાં ક્યાં સુધી જઈ શકે ?
અણુધારી આફતોના વાવાળેડા વચ્ચે વલોવાતાં બેળને શાંતિ ક્યારે મળે ?

એ જાંને પ્રશ્નોં માટે

અમારી ‘ગુપ્તચર ગ્રંથમાળા’ વાંચવાનો શોખ
રાખવો જોઈએ અને એ શોખની ખરી લહેજત
મેળવવી હોય તો માળાના માદક ચક્રજવું જોઈએ
કારણ કે

‘ગુપ્તચર ગ્રંથમાળા’નાં દરેક ડીટેક્ટીવ પુસ્તકો તમારા જીવનમાં
બદ્ધૂત રસના ધોધ પ્રગટાવશે, અને ચમત્તોના સામે સંગ્રામ
મેલવાની કુશળતા શીખવાડશે, માળાનાં પુસ્તકોનું કલેવર કંગાલ
નહિ હોય.

[વાર્ષિક ૧૨૫૦ પાનાનાં પચીસ વર્ષ સુધી ન ચરે તેના પાકાં
ખાઈન્ડોગનાં પાંચ સચિત્ર પુસ્તક ઘેર ખેડા આપવામાં આવશે.]

આટલું છતાં

વાર્ષિક લવાજમ

—: માત્ર: —

સ્વદેશમાં રૂ. પાંચ:

: પરદેશમાં રૂ. ૭-૦-૦

[સીલીંગ દરા]

આને માદક તરિકે નામ નોંધાવવા

લખો

**‘નવયુગ ગ્રંથમાળા’ નો ત્રણ વર્ષનો
: : સાહિત્ય-પ્રવાહ : :**

૧ છું વર્ષ :-

૧ સપ્તરથ	૦-૬-૦
૨ જવાહર નેહરુ	૦-૮-૦
૩ હાસી	૦-૫-૦
૪ રાજ્ય આપકવરો અને આપણી દરિયા	૦-૫-૦
૫ સ્વરાજ સેવકો	૦-૪-૦
૬ અરવિંદ ધોળના પત્રો	૦-૨-૦
૭ પુરસ્કાર અને ખીજ વાતો	૦-૬-૦
૮ કામદાની આધી	૦-૪-૬
૯ નવવિધાન	૦-૬-૦
૧૦ હંડરત મુકમલ પપ- ગમ્મર માહેબ	૦-૬-૦

૨ છું વર્ષ :-

૧ હૃદયમંથન	૦-૧૦-૦
૨ મધ્ય એશિયામાં ખોલ્સેવિક	૦-૬-૦
૩ ક્રાન્તિને પંચે રોન	૦-૫-૦
૪ સીતમનીચકીમાં [નિમ્નધ્યુ છે]	
૫ ડી' વેલેરા	૦-૬-૦
૬ પુરાણ પ્રખ્યા	૦-૧૦-૦
૭ સ્વાધિનતાના પથ	૦-૧૦-૦
૮ નવનનાં નીર	૦-૧૦-૦

- ૧ ઇતિહાસના જોજસમા: [આર દેશના સ્વાતંત્ર્ય વેદિ પર
અપાયેલ ભોગનો ઇતિહાસ, કિંમત ૧૦
- ૨ મુસોલીની: [ઇટલીના ભાગ્યવિધાની જીવનરેખા કિંમત ૧૦
- ૩ ૪ પીડિતોની કથાઓ: [મુડિવાદની રચેલી હોળામાં જસતો
કંગાસોના કરુણ પોકાર પાડતી
અમજીબીઓની ચીદ વાતોનો સંગ્રહ કિમત રૂ. ૧
- ૫-૬ હૃદયમંથન: [રાશન લેખક મેળોવની વાર્તાનો સંગ્રહ " ૧૨
- ૭-૮ કોને ખાતર? [ગજરાતી સાહિત્યની પ્રથમજ
વેદાનીક ડીટેક્ટીવ નવલકથા " ૧૨
- ૯ રશિયાનો નવયુગ: [દશ દિવસમાં પોતાનું તંત્ર
જમાવનાર ખોલ્સેવિકોનો ઇતિહાસ " ૧૦

: : લખો : :

નવયુગ પુરત ક ભંડાર : રાજકોટ

દૂક સમયમાં શરૂ થશે :—

સાહિત્ય સૃષ્ટિમાં ભયંકર ઉદ્ઘાપના !

‘ગુપ્તચર’ ગ્રંથમાળા

ચિનારના હૃદય કલ્પનાની પાછે ઉડતાં ઉડતાં ક્યાં સુધી જઈ શકે ?
મણુધારી આદતોના વાવાળેડા વચ્ચે વલોવાતાં બેળને શાંતિ ક્યારે મળે ?

એ બંને પ્રશ્નો માટે

અમારી ‘ગુપ્તચર ગ્રંથમાળા’ વાચવાનો શોખ
રાખવો જોઈએ અને એ શોખની ખરી લહેજત
મેળવવી હોય તો માળાના ગ્રાહક થઈ જવું જોઈએ

કારણ કે

‘ગુપ્તચર ગ્રંથમાળા’ના દરેક ટીટકટીવ પુસ્તકો તમારા જીવનમાં
અદ્ભૂત રસના ઘોધ પ્રગટાવશે, અને રાચતાનો સામે સંગ્રામ
ખેલવાની કુશળતા શીખવાડશે, માળાના પુસ્તકોનું કલેવર કગાલ
નહિ હોય.

[વાર્ષિક ૧૨૫૦ પાનાના પચીસ વર્ષ સુધી ન ચરે તેના પાકા
બાઈન્ડીંગના પાચ સચિત્ર પુસ્તક ઘેર બેઠા આપવામાં આવશે.]

આટલું છતાં

વાર્ષિક લવાજમ

—: માત્ર :—

સ્વદેશમાં રૂ. પાચ :

: પરદેશમાં રૂ. ૭-૦-૦

[સીલીંગ દશ]

આજે ગ્રાહક તરિકે નામ નોંધાવવા

નવયુગ પુસ્તક ભંડારનાં પ્રકાશનો

—: નવયુગ ગ્રંથમાળા :—

૧ હું વર્ષ

૧ સખરસ	૦-૯-૦
૨ જવાહર નેહરુ	૦-૮-૦
૩ ફાસી	૦-૫-૦
૪ રા. આ. વરો	૦-૫-૦
૫ રવરાજ સેવકો	૦-૪-૦
૬ અ. ધો. ના પત્રો	૦-૨-૦
૭ પુ. અને બીજાવાતો	૦-૬-૦
૮ કાયદાની આધી	૦-૪-૦
૯ નવ વિધાન	૦-૬-૦
૧૦ હ. મુ. પયગંબર સાહેબ	૦-૬-૦

૨ હું વર્ષ

૧૧ હૃદયમંથન	૦-૫૦-૦
૧૨ મ. એ. માં બોલ્સેવિક	૦-૬-૦
૧૩ કા. પથે રપેન	૦-૫-૦
૧૪ સીતમતી ચક્ષીમ [જમ છે]	
૧૫ ડી. વેલેરા	૦-૬-૦
૧૬ પરાગ પુષ્પો	૦-૧૦-૦
૧૭ સ્વાધિનતાના પથ	૦-૧૦-૦
૧૮ નમનના નીર	૦-૨૦-૦

૩ હું વર્ષ

૧૯ ઈ. ના ઓળસમા	૦-૧૦-૦
૨૦ મુસોલ્લીની	૦-૧૦-૦
૨૧ પીડિતોની કથાઓ	૧-૦-૦
૨૨ હૃદયમંથન [ભા-૨]	૦-૧૨-૦
૨૩ કોને ખાતર ?	૦-૧૨-૦
૨૪ રશિયાનો નવયુગ	૦-૧૦-૦

—: લીલાવતી ગ્રંથમાળા :—

૧ હું વર્ષ:

૫ વીરાંગનાની વીરહાક	૦-૨-૬
૬ રાસ રમણા	૦-૧૧-૦
૨૭ અરક્ષણીયા	૦-૬-૦
૨૮ કદ્દપનાના પ્રતિબિંબ	૦-૮-૬
૨૯ ખાટીમીઠી બાળવાતો	૦-૭-૬
૩૦ સમયના બહેણુ	૦-૫-૬
૩૧ મૃદનીતિ	૦-૧૨-૦
૩૨ સોરઠી વિભૂતિઓ	૦-૧૦-૬

૨ હું વર્ષ:

૩૩ હેમાબેન	૦-૪-૬
૩૪ વીગ ફિગનર	૦-૫-૬
૩૫ રસિયણુના રાસ	૦-૧૨-૬
૩૬ પ્રતિભા	૦-૬-૬
૩૭ મૃદશિક્ષા	૧-૦-૬
૩૮ સીમંતિની	૦-૧૨-૬
૩૯ ધૂપદિપ	૦-૮-૬

૩ હું વર્ષ

૪૦ કિલ્લેદારની કન્યા	૦-૧૨-૬
૪૧ સમાજની ભીતરમાં	૦-૧૨-૬
બીજાં પુસ્તકો તૈયાર થાય છે	
બન્નેના મળી રૂ. ૬) અગર ગમે	
તે એકના રૂ. ૩) ભરી આઉફ	
તરીકે નામ નોંધાવી	

સાથ આપો

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : રાજકોટ

રશિયાનો નવયુગ

સ્વામી વિવેકાનંદ કહેતા કે અત્યારે યદ્યુગ ચાલે છે. દરજી, સુતાર, ધાંચી, મોચી, મજૂર, ખેડૂત કે જેઓને આપણે દયાવી રાખ્યા હતા તેઓ હવે માથું ઊંચકવા લાગ્યા છે અને પોતાના હજી સમજી તે વસુલ કરવા લાગ્યા છે. વાત કંઈ ખોટી નથી. રશિયાના પડતી રિયતિમા આવી પડેલા, જૂલમથી ત્રાસી ગયેલા મજૂરોએ આ વાત માનીત કરી આપી છે. ગત મહાયુદ્ધને વિષે યુરોપના સામ્રાજ્યવાદી લોકો આકુળવ્યાકુળ બની ગયા હતા, ત્યારે રશિયાના સામ્રાજ્યવાદી પક્ષના ધણા વખતથી એકત્ર થઈ રહેલા વિચારો પ્રગટ થયા. રશિયાના શહેનશાહ, ઝારના ભયથી દેશવાસીઓ સદા કંપતા હતા, તેનો પ્રતાપ આખા જગતમા અમાપ ગણાતો હતો, છેવટે તેજ રશિયન શહેનશાહને મામ્યવાદી પક્ષના હાથમાં પોતાનું રાજ્ય છોડી જવું પડ્યું અને પોતાના પૂર્વજોનું પ્રાચિત પોતાના લોકો વડે કરવું પડ્યું.

ઈ. સ. ૧૯૧૭ માં પૃથ્વીના બીજા દેશોએ સાબળ્યું કે રશિયા

સામ્યવાદીઓના કબજામાં ગયું છે. ઋષિ કાર્ત્ત માર્કસે જે રવાન નિહાળ્યું હતું, ઋષિ ટોલ્સ્ટોયે આખું જીવન જે સાધના સાધવામાં ગાળ્યું હતું, જે ખાનર રશિયાના સેંકડો યુવક યુવતીઓએ સાઈ-બિરિયાના બરફના મેદાનોમાં કમલે કમલે મરણ સાથે ખાડાના ખેત્ર ખેલ્યા હતા, તે બધું આજે સફળ થયું.

પરંતુ ઝારના પતન સાથે પ્રજાના સ્વનો પાર પડ્યા નહિ; કારણ કે ધનવાન તથા અમીરવર્ગ માત્ર રાજનૈતિક બળવો ઈચ્છતો હતો. તેઓએ ધાર્યું હતું કે ઝારને ગાદી પરથી ખસેડતા બધી સત્તા પોતાના હાથમાં આવશે. ફ્રાન્સ અથવા અમેરિકાની માફક રશિયામાં પણ પ્રજાતંત્ર અપાય એવી તેઓની ઈચ્છા હતી. રશિયાના મેન્ચૂર અને ખેઝુતોએ જોયું કે આ તો હોવામાંથી મુલામાં પડવા જેવું થયું. આ શું પ્રજાતંત્ર કહેવાય ? એક સર્વ સત્તાધીશ શહેનશાહને બદલે ધનવાન અને અમીર વર્ગના મુઠીબર લોકોના હાથમાં રાજ-કારભાર આવ્યો તેમાં અમારું વળ્યું શું ? કયા ગર્હ અમારી એ પ્રિય કલ્પના ! દેશ પ્રજાનો છે; જમીન પ્રજાની છે. એ રાજ્યમાં તો કોઈને ઉપવાસી રહેવું પડે નહિ. બધાના સરખા અધિકાર, તમારું છોકરું સાઈ ખાય, સાઈ પીએ, મારું પહેરે અને અમારું છોકરું અર્ધું ભૂખ્યું રહે, તેને કેળવણી ન મળે આવી વિપત્તિ તો એ કાલ્પનિક રાજ્યમાં નહોતી. પરંતુ એ સ્વપ્ન તો સફળ થયું નહિ. આ ખાતર શું સેંકડો ખેડૂતો અને મજૂરો ફૂતરાની માફક ગોળાઓ વડે વીધાઈ ગયા ? આ ખાતર જ શું હળરો મનુષ્યો હમને મુખડે રશિયાના જેવખાનાના લયંકર અત્યાચારો સહન

શાળી બનતા ગયા. તેઓ રશિયાના ખેડૂતો અને મજૂરોનાં સ્વધ્નો સંરક્ષણ કરવા માટે કમર કસી તૈયાર થઈ હોવા પ્રથમ તો બોલશે-વિકાસ ધનવાનો અને ખીજ સામ્યવાદીઓ સાથે મુકાબલો કરી શક્યા નહિ. કારણ કે ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના બળવા પછી તેઓ એકી માથે યુનિવર્સિટી, રેલવે મજૂરસંઘ, ટેલિગ્રાફ મજૂરસંઘ વગેરે કબજે કરી બેઠા હતા. પરંતુ જાણે ખેડૂતો અને મજૂરોના પ્રાણની વ્યથા જેઓએ અનુભવી હતી, જીવન અને મૃત્યુ જેઓ ખીસામાં ધર્ષ કરતા હતા, તેઓ ન્યારે દેશની સમક્ષ મજૂર અને ખેડૂતોના અધિકારો રમૂ કરી હોવા સારે જે વિચારપ્રવાહની ઉત્પત્તિ થઈ તેને આટલાં જોઈ શક્તિ સમગ્ર દેશભરમાં એકેય નહોતી ! આ પૂરના પ્રવાહને કોણ આટલાં જોઈ શકે તેમ હતું ?

આ બોલશેવિક દળનો નેતા હતા મહામતિ નિકોલસ મેનિન અને તેના જમણા હાથ ગમાન ગબુતો જગતવિખ્યાત સિઝોન દોટરકી. એક તરફથી મદાયુદ્ધ ચાલતું હતું, પદચ્છ અને મરી પગવારેલા ઝાર પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દર્શાવતો વર્ગ નાના પ્રકારના કાવતરા ક્યેં જતો હતો, બીજી બાજુએથી જેઓના હાથમાં રાજસત્તા ગોપવામાં આવી હતી તેઓ ધનવાન અને જમીનદાર વર્ગનો વિરોધ ચલાવ ન કરી શકનારો તેમની માથે ભળી ગયા હતા. આ બધી મહામથકમાં ખેડૂતો અને મજૂરોના આધકારોની માગણી કરતા હોવા હતા મુકીબર બોલશેવિકો. તેઓને આ આધકારો પ્રાપ્ત કરવા માટે ફેટલું બધું વેડવું પડ્યું હતું તેનો કદક આભાસ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યો છે. નવી રાજધાની પેટ્રોગ્રેડમાં દૈનિક દિવસ મુકી જે નાટક લજવાણું હતું તેથી આખું જગત કંપી ઉઠ્યું હતું. આ પુસ્તકમાં પેટ્રોગ્રેડની કથા વર્ણવેલી છે. પરંતુ ખરી રીતે જોતા તો સમગ્ર રશિયામાં પેટ્રોગ્રેડની ઘટનાનો અભિનય થયો હતો. પરંતુ પેટ્રોગ્રેડનો વિજય એજ બોલશેવિકોના લખાટ ૫ કરાવનારો નીવડ્યો હતો.

મેનશેષિક પક્ષ અને બીજા સામાજિક ઉચ્ચપાથન મચાવનારા ધારતા હતા કે દેશમાં ધીરે ધીરે પરિવર્તનનો પ્રવાહ વહેવડાવવો. પરિણામે વિચાર કર્યા વગર તેઓ ધનવાન અને જમીનદાર વર્ગ સાથે જોડાયા. આથી તેઓની સાથે પણ જોતજોડોને લડવું પડ્યું. જોતજોડો પાયામાંથી પરિવર્તન કરવા માટે એક દિવસ પણ ચોભવા નારાજ હતા. ચોભવા માટે જ સુ જૂના રાજતંત્ર અને પુરાતન વ્યવસ્થાનો ખર્સ કરવામાં આવ્યો હતો. વસ્તુતઃ બીજા પક્ષમાં કોઈ પણ જાતનો નિશ્ચિત સિદ્ધાંત નહોતો. કેવળ જોતજોડો-વિકાસે જ રચનાત્મક પદ્ધતિ નક્કી કરી હતી. જે રચનાત્મક કાર્ય માટે પુરાતન તંત્રનો નાશ કરવામાં આવ્યો હતો તે રચનાત્મક કાર્ય પાર પાડવા તેઓએ તનતોડ મહેનત આદરી હતી. અને તેથી જ મુઠીલર હોવા છતાં તેઓ સર્વત્ર જય પામ્યા હતા.

રાજદ્વારી પક્ષો અને સમિતિ ∴ ∴ ∴

રશિયામાં એટલા પક્ષો ને સમિતિઓ હતી કે સામાન્ય વાચક વર્ગથી તેઓની કાર્યપ્રણાલી લાગ્યેજ સમજી શકાય. આપણા દેશમાં ઘણા કોંગ્રેસને બોક્ષતા સાલ્યાએ છીએ કે રાજદ્વારી પક્ષોમાં આટલી મારામારી, કાપાકાપી થતી હોવાથી દેશની ઉન્નતિની આશા રાખવી જુથા છે. પરંતુ સર્વ દેશોમાં જુદા જુદા પક્ષો તો હોયજ; રશિયામાં પણ આ વખતે ઘણા પક્ષો હતા. તેઓ વચ્ચે મારામારી પણ ખૂબ થતી, પરંતુ છેવટે બોલરોવિક પક્ષ પ્રથમ નાનો હોવા છતાં પોતાની સાહસિક વૃત્તિ અને રચનાત્મક કાર્યપ્રણાલીના વડે જ્યવંત થયેા હતા.

હવે રશિયાના તે વખતના રાજદ્વારી પક્ષો વિશે ટુંકાણુમાં જોઈ જઈએ. પેટ્રોગ્રેડમાં ૧૭ પક્ષો હતા. કોઈ કોઈ શહેરમાં આ સંખ્યા આજીરા મુધી પણ પહોંચતી. તોપણ તેમાંના પાંચ મુખ્ય હતા; બીજા પક્ષો તેની યાખા ગણાય તેમ હતું.

૧. મોનાર્કિસ્ટ અથવા રાજતંત્રી પક્ષ. આ પક્ષની દયાતી ઉધારી રીતે નડેાતી. તેઓ છુપી રીતે અગર કેડેટ પક્ષ સાથે એકત્ર થઈ કામ કરતા.

૨. કેડેટ પક્ષ. પ્રજાની સ્વતંત્રતા માટે ઝૂઝવું એ આ પક્ષનો મુખ્ય હેતુ હતો. ઈ. સ. ૧૯૧૭ માં જ્યારે બળવો ફાટી નીકળ્યો અને ઝારની પડતી થઈ, ત્યારે આ પક્ષના હાથમાં થોડા સમય માટે રાજસત્તા આવી; પરંતુ ધીમે ધીમે આ પક્ષ સામ્રાજ્યવાદની તરફેણ કરતો ગયો.

“ પ્રજાના પ્રતિનિધિ ” નામનો આ પક્ષનો પ્રકાર કેડેટ દળના પતન પછી જોરમાં આવ્યો. કેરેન્સ્કીની સરકાર સાથે આ પક્ષ સહકાર કર્યો હતો.

૩. પોપ્યુલિસ્ટ મોસ્કોવિસ્ટ અગર ટ્રોડાવિકિ પક્ષ. આ પક્ષના લોકો મજૂરો હતા. સામ્યવાદી હોવા છતાં તેઓ ખેડૂત અને મજૂરોનો સ્વાર્થ ન જોતા શહેરમાં નોકરી કરતા લોકો અને કુકાનોના ગુમાસ્તાના સ્વાર્થ જાળવવા પ્રયત્નો કરતા. ઈ. સ. ૧૯૧૭ માં જ્યારે બળવો જાહેર કરવામાં આવ્યો ત્યારે કુમામાં (રશિયાની પાર્લામેન્ટ અગર મહાસભા) કેરેન્સ્કી આ પક્ષનો પ્રતિનિધિ હતો.

૪. રશિયન સોસલિસ્ટ રિવોલ્યુશનરી પાર્ટી અગર રશિયન સામાજિક પ્રગતિવાદી મજૂર પક્ષ. આ પક્ષની અનેક શાખાઓ હતી. તેમાં મેનશેવિક પક્ષ માનતો કે સમાજમાં ધીમે ધીમે સુધારો કરવો. ડેન, લિવર વગેરે આ પક્ષના નેતા હતા. બીજી બાજુએ બોલશેવિક પક્ષ એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કર્યા સિવાય મજૂરો અને ખેડૂતોને બળવો જાહેર કરવા ઉત્કેષિત કરતો હતો. લેનિન અને ટ્રોટ્સ્કી આ પક્ષના નેતા હતા.

૫. સોસ્યાલિસ્ટ રિવોલ્યુશનરી પાર્ટી અથવા સામાજિક વિપ્લવી પક્ષ. આ પક્ષ પણ પ્રથમ સામ્યવાદી હતો. પરંતુ ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના બળવા પછી એ પક્ષ ધનવાન ખેડૂતો અને અમીર વર્ગના સ્વાર્થો જાળવવાની દિશામાં પડ્યો. કેરેન્સ્કી આ પક્ષના નેતાઓમાંનો એક હતો. આ કેરેન્સ્કીના હાથમાંથી બોલશેવિકોએ

રશિયાની સભા સમિતિઓમા પ્રથમ બધા પક્ષોના હાજર રહેલા પ્રતિનિધિઓમાથી સભાપતિ કમિટિ (Presidium) નીમતો. આ કમિટિ સભાની કાર્યપદ્ધતિ નક્કી કરતી. કોઈ વિષયની ચર્ચા થયા બાદ મત લેવામા આવતા. પ્રત્યેક પક્ષ જુદી જુદી રીતે મત આપતો. ચોમેર એકત્ર થએલી જનતા હોહા કરતી અને નાના પ્રકારના અવાજો કરતી. ખર્ચ કામ તો પ્રત્યેક પક્ષની છૂપી સભામા થતુ; ખુલ્લી સભામા તો બધા પક્ષો પક્ષે નક્કી કરી આપેલા નિયમ મુજબ મત આપતા. કોઈપણ નવીન બાબત ઉપ-સ્થિત થાય તો સભાનુ કામ બંધ રાખી જુદા જુદા પક્ષો જુદી જુદી રીતે એ વિષય પર ચર્ચા કરી કર્તવ્ય નક્કી કરતા. આ રીતે સામાન્ય રીતે બધી રશિયન સભા સમિતિઓમા કામ થતું.

ઉપરા રાજદારી સંઘ સિવાય બીજી પણ અનેક સમિતિઓ હતી. કેટલાક સઘો પણ હતા. તેમા “ સોવિયેટ ” નામની સમિતિ શક્તિશાળી ગણાતી હતી. પ્રત્યેક શહેર અને પ્રત્યેક ગામડામા મજૂરો, ખેડૂતો અગર સૈનિકો આ સોવિયેટ સમિતિનુ કામ ચલાવતા. તેઓ બનતા સુધી એક સંપીથી કામ બગાવતા.

ટ્રેડ-યુનિયન અથવા મજૂરમંઘ સ્થાપી મજૂરો લાખો મજૂરોને તેના સભાસદો બનાવતા. કારખાનાના મજૂરો પોતપોતાના કાર-ખાનામા પોતાની વગ સ્થાપવા માટે ફેક્ટરી સળ કમિટિ અગર કારખાના અને દુકાન સમિતિઓ સ્થાપતા. તેઓ શ્રદ્ધાપૂર્વક માનતા હતા કે ભવિષ્યમા અમારે જ કારખાના ચલાવવા છે.

રશિયાની વ્યવસ્થાપક મહારાજાનું નામ કુમા હતું. બગવા માથે જ એ કુમા પણ જનતનશીન ચર્ષ ચૂકી. પરંતુ શહેરની મ્યુનિસિપાલિટિને પણ આ પુસ્તકમા “ નગર કુમા ” (City Duma) કહેવામા આવી છે. ધીમે ધીમે પ્રજા ઉપરનો કુમાનો પ્રભાવ ઓઠો થતો જતો હતો; કારણકે જુદા જુદા સઘોનો પ્રભાવ વધતો જતો હતો.

આ સિવાય ઝેમ્સ્ટ્રોસ (Zemsstros) અથવા ગામડાની નિજલા સમિતિ, સૈન્ય સમિતિ, નૌકાસૈન્ય સમિતિ, વગેરે સંઘે પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં પ્રજાવચાળી બનતા જતા હતા.

એકજ જાતની સમિતિઓની અકેક કેંદ્ર સમિતિ હતી. ઇ. સ.

૧૯૧૭ માં પ્રત્યેક સમિતિની કેંદ્ર સમિતિઓનું સમેલન પેટ્રોગ્રેડમાં થયું હતું. ફેરેન્કીની પડતી પછી આ કેંદ્ર સમિતિઓનો પ્રભાવ વધવા લાગ્યો.

કારખાનાઓના જે મજૂરો હથિયારબંધ રહેતા તેઓ “ રેડ-ગાર્ડ ” અથવા “ લાલ પલટણ ” ના નામથી ઓળખાતા. ઇ. સ. ૧૯૦૫ અને ૧૯૧૭ ના બંન્ધ વખતે કે કોઈપણ પ્રકારના સંઘટ્ત સમયે તેઓ પેટ્રોગ્રેડના રસ્તા પર કુચ કરતા. વ્યક્તિગત સંપત્તિના રક્ષણ માટે અમીર વર્ગના લોન્ડ્રોએ પણ આ રેડગાર્ડનું અનુકરણ કરી “ બ્લાર્કેટ ગાર્ડ ” અથવા “ મફેદ પલટણ ” ઉભી કરી હતી.

ત્રી વર્ગમાંથી એક મૃત્યુ સેનાદળ (Death Battalion) ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું.

જે અમલદારો બળવાની તરફેણમાં નહોતા તેઓએ પણ “ આફિસર ” દળ ઉભું કર્યું હતું.

જે ખેડૂતોની સ્થિતિ સારી હતી તેઓ બળવાખોર ખેડૂતોની શક્તિ ઓછી કરવા માટે બીજા ખેડૂત સંઘો હસ્તગત કરી એને બળવા વિરોધી દળના રૂપમાં ફેરવી નાખતા હતા.

આ પ્રમાણે રશિયામાં અર્વાચ નાના પ્રકારના પક્ષો પેદા થયા હતા.

ઈ. સ. ૧૯૧૭ ∴ ∴ ∴ ∴

ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના બળવા સંબંધમાં રસિયાના જુદા જુદા વર્ગો જુદા જુદા મત દર્શાવતા હતા. વેપારીઓ અને અમીર વર્ગ માનતા હતા કે આપણને પુરતું મળ્યું છે. જારનો જૂલમ બધ પડ્યો છે, રાજસત્તા હાથમાં આવી છે. હવે અવ્યવસ્થા દૂર કરી સમાજમાં શાંતિ સ્થાપવાની જરૂર છે. નરમપંથી સામાજિક વિપ્લવ વાદીઓનો અભિપ્રાય પણ સગલમ આવો જ હતો, અને એ બધા પક્ષે કેરેન્સ્કી-દ્વારા ચાલતી સરકારને ટેકો આપતા હતા.

ઔદ્યોગી અકટોબરે પ્રગટ થએલા એક નરમપંથી વર્તમાન પત્રમાં લખાણ આવ્યું હતું કે વિપ્લવ નાટકના બે અંક છે. પુરાતન અમલનો નાશ કરવો અને નૂતનનું સર્જન કરવું. પહેલા અંકે બહુ વખત લીધો છે. હવે બીજા અંકની શરૂઆત કરવી જોઈએ. એ અંક જેમ બને તેમ જલદી પુરો થાય તો સારું; કારણ કે વિપ્લવ માત્રો કાળ જારી રહે તો છેવટે દેશનું અકલ્યાણ થાય.

મજૂર, સૈનિક અને ખેડૂતોના વિચારો આથી ઉપટા હતા. તેઓ માનતા હતા કે પહેલા અંકનો છેલ્લો પ્રવેશ હજી બજવાયો નથી. હજી મહાયુદ્ધ ચાલતું હતું. યુદ્ધના મેદાન પર સૈનિક સંઘ

સાથે મોટા મોટા અમલદારોની અથડામણ ચાલતી હતી; કારણ કે સૈનિકો સાથે પશુના જેવો વ્યવહાર ચલાવવામાં આવતો હતો. દેશમાં જેઓ ખેડુતોને જમીનના અધિકારો સોંપી દેવાના પ્રયત્નો કરતા હતા, તેઓને જેલમાં પૂરવાની વ્યવસ્થા થતી હતી અને કારખાનાના મજૂરોની પણ એવી જ સ્થિતિ હતી. પરદેશમાંથી જેઓ દેશમાં પાછા ફર્યા હતા તેઓમાંના મોટા ભાગને ફેરેન્ડીની સરકારે જેલમાં પૂર્યા હતા.

અસંતુષ્ટ પ્રજાને કહેવામાં આવ્યું હતું કે ડિસેમ્બર માસમાં મહાસભાની બેઠક થશે, તમે ત્યાંસુધી રાહ જુઓ.

પરંતુ પ્રજાના દિલ ઉંચા થયા હતાં. મહાસભા તો મળતી વરતુ હતી; પરંતુ કેટલાક ખાસ હેતુ ખાતર વિખાવતી તૈયારીઓ થઈ રહી હતી. મહાસભા હો કે ન હો. લડાઈ બંધ પાડવી, જમીન અને કારખાના પર મજૂરોનો આધિકાર સ્થાપવો આ ત્રણ ગીતો તો પાર પાડવી જ જોઈએ. બગવા પછી આઠ માસ ચાલ્યા ગયા! હવે ક્યાં સુધી ભોંકે! મહાસભાની બેઠક તરફ તાકી રહે!

આ તરફ સૈનિકોનાં ટોળે ટોળાં લડાઈનું મેદાન તજવા લાગ્યાં. ખેડુતો જમીનદારોના ધરખાર સળગાવી મોટી મોટી જમીનદારી કબજે કરી બેઠા; મજૂરો હડતાલ પાડવા લાગ્યા. કુદરતી રીતે જ કારખાનાના માલિકો, જમીનદારો ને સેનાપતિઓ બગવાની ગતિ બંધ પાડવા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા.

ફેરેન્ડીની સરકાર મૂળમાં તો સુધારણાની તરફેણમાં હતી, પરંતુ નબળિય પરિવર્તનનો એ વિરોધ કરતી હતી. આવી અધઃકચરી સુધારણાનું પરિણામ સાફ ન આવ્યું. છતાં દમનનીતિ તે સંપૂર્ણ પ્રમાણમાં ચાલવા લાગી. મજૂરસંઘો ઉપર હુકામનવામાં આવ્યો કે તેઓ ફક્ત કામકાજના વખત બહાર બેઠકે બોલાવી શકશે; લડાઈના મેદાન પર બગવાખોર ચળવળીઓએ

ધરપકડ ચાલવા લાગી. ઉપરથી વર્તમાનપત્રો બધે પાડવામાં આવ્યાં, એટલું જ નહિ પણ બળવાખોર પ્રચારકાર્ય કરનારાઓને દેહાંતદંડ સુધીની શિક્ષા કરવામાં આવી.

ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના સપ્ટેમ્બર માસમાં ફ્રેન્ચી અને નરમપંથી સામાજિક વિપ્લવી પક્ષવાળા ધનવાનો એકત્ર થઈ રાજ્યમંડલ ચલાવવા લાગ્યા; પ્રજા તેઓ ઉપરની બધી શ્રદ્ધા ગુમાવી નાના ગણુતા બોલશેષિક પક્ષમાં ભળવા લાગી. કારણ કે બોલશેવિકો યુદ્ધ બંધ પાડવા, જમીન અને કારખાના ઉપર એકત્રો અને મજૂરોના અધિકાર સ્થાપવા અને દેશમાં મજૂર વર્ગની સત્તા જમાવવા માટે કટિબદ્ધ થઈ રહ્યા હતા.

હતા થોડા માસ પહેલાં તે આ બોલશેવિકોની દુર્દશાનો પાર નહોતો પહેલી વારનો પ્રયાત્ન નિષ્ફળ જવાને લીધે જનતા બોલશેવિકો પ્રત્યે વિરૂપ થઈ ગઈ હતી દ્રોહરૂપી વચેરે બોલશેવિક નેતાઓને જેલમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા. લેનિન અને જિનોવિ-યેવને નાસી જવાની ફરજ પાડી હતી બોલશેવિક વર્તમાન પત્રો બધે પાડવામાં આવ્યા હતા બળવાનો વિરોધીઓએ અશ્વર્થ ફેલાવી હતી કે બોલશેવિકો જર્મનના છૂપા જાસુસો છે. જગતના લોકો આ અશ્વર્થ ખરી માનતા અચકાયા નહોતા.

પરંતુ ફ્રેન્ચીની સરકાર આ બધો વાતો માખીત કરી શકી નહિ બધાને ખબર પડી ગઈ કે જર્મન કાવતરાને લગતા ઠાગણપત્રો બધા બનાવટી છે. ધીમે ધીમે બોલશેવિકોને છોડી દેવામાં આવ્યા. વળી બોલશેવિક ગર્જના સંભળાવા વાગી કે “બધી સત્તા સોવિયેટ પાર્ટી હોવી જોઈએ” સોવિયેટોમાંના ઘણા ખરા તેમના યત્ન હતા; પરંતુ બોલશેવિક પક્ષ ગલરાયો નહિ પ્રજા, સૈનિક અને પ્રજાની સ્પષ્ટ ઇચ્છાને મૂર્તરૂપ આપવા માટે તેઓએ કાર્યક્રમ ધડી ટાંચે, આથી જ્યારે નરમપંથી ખજાનાખોર પક્ષ અમીરવગ સાથે

કરવાના પ્રયત્નો કરતો હતો એ દરમિયાન બોલશેવિકોએ પ્રજાના મોટા ભાગને પોતાની તરફેણમાં ખેંચી લીધો. જુલાઈ માસમાં ઉન્મત્ત સરકાર તેઓને પશુની માફક બોળી બોળીને જેલમાં પૂરતી હતી અને જનતા તેઓ પ્રત્યે ઘણા રાખતી હતી. ત્યારે સપ્ટેમ્બર જતાં ન જતાંમાં તો શહેરોના મજૂરો, નાવિકો અને સૈનિકોનો મોટો ભાગ બોલશેવિક પક્ષમાં લબ્ધો. સપ્ટેમ્બર માસમાં રશિયાનાં શહેરોમાં જે યુનિસિપલ સુન્ટણી યર્ધ તે પરથી બોલશેવિકોનો વગવળીશો બરાબર સમજાઈ ગયો. સેક્ટે સિત્તેર ટકા બોલશેવિકો એ સુન્ટણીમાં પસાર થયા.

પરંતુ કેન્દ્રીય કમિટિઓમાં બોલશેવિકોની વચ બીજકુલ નહોતી. કારણ કે એ બધા સંધોની સુન્ટણી લાંબી મુદત પહેલાં ચમ્પ ચૂકી હતી. અને એ સુન્ટણી વખતે મેનગેવિક અને મામાનિક વિપ્લવી પક્ષ પૂરે બહારમાં હતો. આથી આ વખતે જણાવા લાગ્યું કે પોરટ ઝોલિમ, રેલવે અને ટેલિગ્રાફ વિભાગના મજૂરસંઘો બોલશેવિકો વિરુદ્ધ વર્તે છે. સામાજિક વિપ્લવી પક્ષનો પ્રભાવ ગામડાંમાં પણ ખૂબ હતો. કારણ કે તે પક્ષે લાંબા સમયથી ગામડાંઓમાં પ્રચાર કાર્ય કર્યું હતું.

સપ્ટેમ્બર અને ઓક્ટોબર મામ રસિયાર્થા સૌથી દુઃખદ સમય ગણાય છે. દિવસો દુઃખ હોય છે. અવિરામ જલધારા રેડતો વરસાદ રસ્તા કાદવથી ભરપૂર બનાવી મૂકે છે. ઘર બહાર પગ મૂકવાનું મન થતું નથી. શત્રુઓનાં ઝેપલીનની બીકથી રસ્તા પર દીવા પણ સળગતા નહોતા. બપોરના ૩ થી સવારના ૧૦ સુધી મર્વત્રા અધકાર હવાએલો રહેતો. દિનપ્રતિદિન ચોરી લુટલુટ વધતી જાય છે. આ તરફ દૂધ, રોટલી અને ખાડ માટે આવી સખત કંડીમાં લોકો યૈરી છોકરા સાથે કસાકસના કપાકો ઉભા રહે છે. પેટ્રોએડના લગ-લગ અગધા બાળકોને દૂધ મળતું નથી. પરંતુ આવા બનાવો વચ્ચે પણ ભોખેના અમુક ટોળાની અદ્વિતિ રૂપરૂ જણાઈ આવે છે. થિએ-ટરોમાં ઘડાકા થયા કરે છે. કવિઓ બળવા સિવાય બીજા બધા વિષયો પર કવિતા લખે છે. ગામડામાંથી યુવતીઓ ફેર ભાયા અને સૂર શીખવા માટે વારંવાર આવજા કરે છે. અમીર વર્ગનાં યૈરાં વિચાર કરે છે કે “જાગ અગતો તો જન્મનો આવે તો જ કંઈક સગવડ થાય, નહિ તો નોકર ચાકરના પ્રશ્નનો નકાલ કેમે કયો થાય તેમ નથી.” એક દિવસ એક દ્રામ કનડકટરે એક ગૃહ-સ્થની છોકરીને “કામરેડ” કહી મંબોધન કર્યું. આ મંબોધન સાંભળતાં જ એ છોકરી મહાં ખાવાની અણી પર આવી ગઈ.

આ થયું એક બાળનું દશ્ય વર્ણન. બળવાનાં વાદળ ધેરાતાં

પર જોતા અક્ષરે લખવામાં આવતું કે “અહીં બક્ષીશ સેવામાં આવતી નથી.” જ્યાં સુધી પુરુષો મત આપી શકે એવી ગોઠવણો થવા લાગી. મજૂર પક્ષનાં પુષ્કળ વર્તમાન પત્રો બહાર પડ્યાં. ઠેકઠેકાણે સંઘો પેદા થયા, એટલુંજ નહિ પણ મૈનકો સંઘબદ્ધ બની સેના વિભાગમાં સ્વરાજ દાખલ કરવાના પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા.

આ સમયે રશિયાના આમ વર્ગમાં એક પ્રકારની ઝાનસ્પદા પેદા થઈ હતી. લોકો બધું જાણવા ઈચ્છતાં હતાં. નકામાં નાટક એટલે નહિ પરંતુ ઇતિહાસ, અર્થશાસ્ત્ર અને રાજનીતિનાં પુસ્તકો વાંચવા ઈચ્છતાં હતાં. પ્રત્યેક શહેરમાં, એટલુંજ નહિ પણ લડાઈના મેદાનમાં પણ પ્રત્યેક પક્ષનું પોતાનું વર્તમાન પત્ર નીકળતું. સેંકડો ને હજારો પત્રિકાઓ વહેંચાતી અને ગામ, કારખાનું અને મૈનિકોની ઓવણીને આવરી વળતી. તપેલી રેતીમાં જેમ પાણીનું ટીપું શોષાઈ જાય તેમ રશિયાની મૂગી અને અજ્ઞાન પ્રજા આગળ જે કંઈ વિચાર ઉપસ્થિત થતો તેની તે આગ્રહપૂર્વક ચર્ચા કરતી અને એ વિષે વધારે જાણવા માટે ઉંચીનીચી ચર્ચા રહેતી.

એ એક અપૂર્વ દશ્ય હતું. ટિએટર, સર્કસ, વિદ્યાલય, ક્લબ, સંઘગૃહ, સૈનિકોની ઓવણી, રસ્તા અને ઘાટ ભાપણો, સભા, ચર્ચા, તર્ક વિતર્કથી ગાજી રહેતાં. તમે મામાબ્લિક વિપ્લવી દળના હો કે પછી બોલ્શેવિક પંથી હો, પરંતુ તમે જે કંઈ કહેો તે સાંભળવા હજારો લોકો તૈયાર હોય જ. પ્રત્યેક રસ્તાના નાકો ઉપર સભા ભરાતી. દ્રામગાડી, રેલગાડી, જ્યાં જુઓ ત્યાં ચર્ચા થવા લાગી. બધી સભામાં વક્તાઓ સ્વતંત્ર મત દર્શાવી શકતા.

એક પરદેશી વર્તમાનપત્રકારોનું ટોળું લડાઈના મેદાન પર મધું હતું. ખાખમાં, ઠંડીમાં, રશિયન મૈન્ય અપાર મુકેલી વચ્ચે પણ પોતાનું કાર્ય બજાવતું હતું. પગમાં પગરખાં નહોતાં, શરીર પર પુરનાં કપડાં નહોતાં. પરંતુ વર્તમાનપત્રકારોને જેઈ તેઓ

આગ્રહપૂર્વક પૂછવા લાગ્યા કે “ તમે વાંચવા જેવાં પુસ્તકો સાથે લાવ્યા છો ? ”

આવી રિથિતિમાં પણ ઝારની સ્મૃતિ તદ્દન વિસરાઈ ગઈ નહોતી. વિદ્યાલયનાં બાળકો હજી પણ એ જન્મજૂતા રાજચિહ્નોથી વિભૂષિત પોશાક પહેરતાં. નવીન અમલમા પણ વિશ્વવિદ્યાલયની એક સભામાં એક સભ્યને પ્રવેશ કરવા દેવામાં આવ્યો નહોતો, કારણ કે તે સાદા પોશાકમા હતો; તેના પહેરવેશમાં ઝારના આંદવાજો પોશાક નહોતો !

રશિયાનો કુળવાન વર્ગ, ઇંગ્લાન્ડનો વર્ગ સંમળ શકતો નહોતો કે અમે કઈ દિશામા જઈએ છીએ; પરંતુ તેઓ હજી પરિસ્થિતિનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવે તે દરમિયાન કાણુ જાણે કયા અગત્યના સમુદ્રમાથી અગોચર મોજી આવ્યું અને આરે દિશાને રેલાવી ગયું; જગતના રંગમંચ ઉપર આભનવ દસ્યનું નાટક ભજવાઈ ગયું.

ધુધવતાં મોજાં ∴ ∴ ∴ ∴

સ પટેલજીર માસમાં મેનાપતિ કાર્નિસોવ ચેટ્ટાગ્રેડ તરફ રવાના થયો. તેનો ઉદ્દેશ રશિયાના એકઝનાધિપતિ લશ્કરી આગ્રેવાન બનવાનો હતો. હવે સ્પષ્ટ સમજવા લાગ્યું હતું કે મૂડીવાદીઓ બળવાને કચરી નાખવા કટિબદ્ધ થયા છે. મામાનિક વિરૂદ્ધ દળના મંત્રીઓમાંના અનેક આ કાવતરામાં સામેલ હતા. એટલુંજ નહિ પણ સોફા કેરેન્સ્કીના ઉપર પણ સંદેહ લાવવા લાગ્યા. કાર્નિસોવ સૈનિક કમિટિ દ્વારા પકડાયો. કાવતરાખોર ખીમ સેનાપતિઓને બરતરફ કરવામાં આવ્યા. મંત્રી મંડળ વિખેરી નાખવામાં આવ્યું. પાંચ જૂના મંત્રીઓ સાથે કેરેન્સ્કીએ નવી સરકાર ઉભી કરી.

બધા ઉદ્દેશમાં પડ્યા. રબે ને વળી કોઈ નવો કાર્નિસોવ જાગી ન ઉઠે. મજૂર અને સૈનિક સંઘોની અખિલ રશિયાની કેંદ્રીય કમિટિમાં આ મંજૂરમાં મતભેદ પડ્યો. બોલશેવિકોએ માગણી કરી કે અખિલ-રશિયાની સોવિયેટ કોંગ્રેસને બોલાવી તેના હાથમાં બધી સત્તા સોંપવી. એક ખીમ પક્ષે જણાવ્યું કે અમિત્ર સોસ્યાલિસ્ટ

અથવા સામ્યવાદી સરકાર ઉભી કરવી ત્રીજા પક્ષે વળી એવો ગોળા ગળાવ્યો કે નવી સરકારમાં મૂડીવાદીઓના પ્રતિનિધિઓ હોવા જોઈએ.

લગભગ આજ અરમામાં પેટ્રોગ્રેડ મોવિયેટમાં બોલશેવિકોએ મહુમતી મેળવી હતી અને તે સાથે મોસ્કો, કીવ, ઓડેસ્સા વગેરે શહેરોમાં પણ પોતપોતાના પક્ષને સોવિયેટ સમૂહમાં મોટા પ્રમાણમાં દાખલ કરાવ્યો હતો.

આ બધી પરિસ્થિતિથી બચ પામી મેનશેવિક અને સામાજિક વિપ્લવી દ્વેષ નહી કર્યું કે કોર્નિલોવ હજી ધ્રુવિય પોગ્ય છે પરંતુ લેનિનને તો દૂર રાખવોજ જોઈએ. છેવટે સમવાય સમિતિ અને બીજા રક્ષણશીલ પક્ષના પ્રતિનિધિઓનું જે નવું મંત્રી મંડળ ઉભું કરવામાં આવ્યું તેમાં જથ્થાણું કે મૂડીવાદીઓનો હાથ વધારે પ્રમાણમાં છે.

મૂળ વાત એ હતી કે અખિલ રશિયાની કેંદ્રીય મજૂર અને સૈનિક સમિતિના આગેવાનો અખિલ રશિયાની મોવિયેટ કોંગ્રેસ બોલાવવા તૈયાર નહોતા. એટલુંજ નહિ પણ સોવિયેટ સંઘની હવે જરૂર રહી નથી એવા વિચારો પ્રગટ કરતા પણ તેઓ અચકાયા નહોતા.

પરંતુ બોલશેવિકો એમ દાવાઈ બચ તેમ નહોતું. કોઈની પણ રાહ જોયા વિના રશિયાનો શામનભાર ગ્રહણ કરવા માટે તેઓએ અખિલ રશિયાની મોવિયેટ કોંગ્રેસને બીજા નવેમ્બરે પેટ્રોગ્રેડમાં એકત્ર થવાનું આમત્રણ મોકલ્યું. આ સાથે નવીન સરકારની કાઉન્સિલ-માથી બોલશેવિક સલામતો એમ કહી ખસી ગયા કે સરકારે પ્રજાનો વિશ્વાસઘાત કર્યો છે, એની સાથે અમારે કોઈ પણ જાતનો સંબંધ નથી.

પરિણામે કાઉન્સિલમાં મૂડીવાદીઓની મત્તા વધી. કેડેટ પક્ષ, સૈન્ય કમિટિ, નાવિકકમિટિ વગેરે સઘો તરફ દમનનીતિ અપત્યાર

કરવા માટે તેણે દુરાગ્રહ પડકર્યો અને સોવિયેટોને ખુદી રીતે ગાળો લાંડવાનો ધધો માડ્યો. આ તગ્ધ મેનશેવિક પક્ષ લડાઈ બધ પડે, જમીન ખેડુતોના તાબામાં આવે અને કારખાનામાં મજૂરોનો હક્ક સચવાય તે માટે પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો.

આ વખતે મહાયુદ્ધની સામિતી વાત ચાલતી હતી આ પ્રશ્ન માટે ખૂબ કબજ થવા લાગ્યો. ધનવાન અને અમીરવર્ગ શાંતિને માટે તલમતો નહોતો બોલશેવિક ગાડાતૂર બની ગયા, પેટ્રોગ્રેડના કોમ્યુનિસ્ટ સ્થળે એક દિવસ એક મોટી સભા ભરાયેલી હતી, મેકડો સૈનિક, નાવિકો, મજૂરો, સ્ત્રીઓ, પુરુષો ત્યાં હાજર ગયા હતા એક સૈનિક બાપલુ કરતો હતો, “કોમરેડો, (ભાઈઓ) ઉપરી અધિકારીઓ આપણને ડેનળ ત્યાગ કરવાનું કહે છે આપણે તો સર્વસ્વ આપ્યું છે, છતાં ઉપરી અધિકારીઓની ગિયતિ જોવીને તેવીજ છે.”

“જર્મન સાથે આપણી લડાઈ ચાલે છે આપણે શું જર્મન સેનાપતિઓને આપણા સૈનિક વિભાગમાં કામ કરવા બોલાવી શકીએ? ધનવાનોને શા માટે બોલાવવામાં આવ્યા છે?”

“આજે સૈનિકો બિચારા કહે છે કે “અરેરે, અમને કોઈ જણાવશે ખરા કે અમે શા માટે લડાઈ કરીએ છીએ.” આપણે શું કોન્સ્ટાન્ટિનોપલ કબજે કરના માગીએ છીએ કે ધનવાન લૂટારાઓનો અમલ ધરૂં છીએ છીએ? જમીન જો ખેડુતોની હોત, મજૂરોને જો કારખાનાની માલીની મળતી હોત અને સોવિયેટ દળના હાથમાં દેશની સત્તા હોત તો આપણે સમજી શકત કે કોઈ પણ એક બાબત માટે આપણે લડાઈ કરીએ છીએ.”

ઝાવહીમાં, કારખાનામાં, રસ્તાના નાકા ઉપર સૈનિક વક્તાનું બાપલુ સાંભળવા માટે જનતા એકત્ર થતી અને વક્તાઓ પણ ખુદી રીતે જણાવતા કે સરકાર જે લડાઈ બધ નહિ કરે તો સૈનિક લડાઈનું મેદાન તથા ચાલ્યા આવશે તેઓને મુખે લડાઈના મેદાન પર થએલી સૈનિકોની દુર્દશાની વાત સાંભળી પ્રભ

ઉશ્કેરાઈ ગઈ. ખાઈઓમાં બેઠા બેઠા રૈનિકો વગર ડાઘે, વગર ખોરાકે દિવસો ગાજે છે, બહુકના ટોટા પશુ તેઓ પાસે નથી. સરકારે શું તેઓને જૂખ્યા મારી નાખવાનો વિચાર રાખ્યો છે !

સરકાર તરફથી જાહેરનામા બહાર પાડવામાં આવ્યાં કે લડાઈ સંબંધમાં પ્રગતિને વિચાર કરવાની જરૂર નથી; જુદાં જુદાં રાજ્યોના રાજપુરુષો એ બાબતમાં કતોવ્ય નહીં કરશે

આ તરફ કોંગ્રેસ પશુ ધીમે ધીમે નવીન મૂર્તિ ધારણ કરવા લાગ્યા. પ્રથમ તો તેઓએ બંડખોરો પર ગોળીઓ ચલાવવાની ના મરજી બતાવી. પરંતુ ધીમે ધીમે તેઓ બળવાના મહાન શત્રુ બની ગયા. કોર્નિશ્લાવના બનાવમાં કોંગ્રેસ સેનાપતિ ડ્યેડિન પશુ જોડાએયો હતો. તેને બરતરફ કરવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ તેણે પોતાનો આદ્યો તો છોડયો નહિ. હવેટો સરકાર વિરુદ્ધ નાના પ્રકારના કાવતરા કરવા લાગ્યો. કેરેન્સ્કી મિયારો આ બાબતમાં એક ચમ્દ પશુ બોક્ષી શક્યો નહિ.

ચોમેર અવ્યવસ્થાના જગા વણાવા લાગ્યા. જૂનું રશિયા ટૂટી પડવા લાગ્યું. ફિનલેન્ડ, પોલેન્ડ વગેરે પ્રદેશોમાં રાષ્ટ્રીય પક્ષ ધીમે ધીમે બળવાન થતો જતો હતો. સર્વત્ર જણાવા લાગ્યું કે સ્થાનિક સત્તાવાળાઓ અને મોનિયેટ સંઘ વચ્ચે લડાઈની શરૂઆત થવાની છે. આ બધી ગરમડામાં સરકાર સૂનમૂન થઈ બેઠી હતી. અમીરવર્ગ માનતો હતો કે અત્યારે રશિયાને એક જખરા આઘમીની જરૂર છે. ધણા લોકો વળી એમ પશુ સમજાવતા હતા કે અત્યારે બળવાની વાતો ન વિચારતા જર્મનો વિષે વિચાર કરવાની જરૂર છે.

અક્ટોબરની ૨૩ મી તારીખે જર્મન નૌકાસૈન્યે રૈગા કબજો કર્યું. કેરેન્સ્કીની સરકારે જાહેર કર્યું કે પેટ્રોગ્રેડ લયમાં આવી પડ્યું છે. પેટ્રોગ્રેડ તથા બધાએ મોસ્કો જવું જોઈએ. સંપત્તિશાળી મૂડીવાદીઓના વર્તમાનપત્રો ગઈ ઉઠ્યા કે “ જરાનર છે, મોસ્કોની આમોહવા સારી છે, ત્યાં બળવાખોર પાર્ટિ નથી ”

પરંતુ બોલશેવિકાની આખમા ધૂળ નાખવાનું કામ સહેલું નહોતું. તેઓએ તોન વિરોધ કરતા જણાવ્યું કે સરકારની આ એક રમત છે, બજવાનો નાશ કરવાની યુક્તિ છે. પેટ્રોગ્રેડનો ત્યાગ કદી કરવામા નહિ આવે તેઓની આ તીવ્ર યજવજને લીધે સરકાર આ સંબંધમા કંઈજ કરી શકી નહિ.

આ દરમિયાન સોવિયેટ કોંગ્રેસ મળવાની તૈયારીઓ થઈ રહી હતી. ફક્ત સરકાર જ નહિ પરંતુ નરમપથી વિપ્લવી પક્ષ પણ તેનો વિરોધ કરતો હતો. એમેર જાસુઓ મોકલવામા આવ્યા. ચુંદ-ણીમા વિવંબ થાય તેવા ઉપાયો યોજવામા આવ્યા. પરંતુ કોઈ પણ રીતે ધાર્મ્ય પરિણામ ન આવ્યું ત્યારે ફરેક મથકે તાર છૂટયા કે “બની શકે તેટલા નરમપથી પ્રતિનિધિઓ મોકલો.”

પરંતુ લાખો મજૂરોના ઉત્સાહના પૂર આગળ આવા કાવતરા ધસડાઈ ગયા. બધે સ્થળેથી સોવિયેટ પ્રતિનિધિઓ પેટ્રોગ્રેડ તરફ આવ્યા થયા. રાત ને દિવમનો ફરક રાખ્યા સિવાય બોલશેવિક પ્રચારકો લાખો આપવા લાગ્યા. હજારો મેલા કપડાં પહેરેલા ફક્ત, મજૂર અને ખેડૂતોના ટોળા તેઓની તેજદાર વક્તૃતા સાંભળી સોવિયેટનો જન્મત્યકાર બોલાવવા લાગ્યા.

આખું રશિયા સોવિયેટ કોંગ્રેસની બેઠક માટે તત્પર બની રહ્યું હતું. વિશાળ નીવા નદીને તીરે રમલની ઇન્સ્ટિટ્યુટ આવેલું છે. જૂના કાળમા એમા સન્ધ્યાસિનીઓનું મહાવિદ્યાલય હતું. અત્યારે એના સોથી વધારે ઓરડામાં પેટ્રોગ્રેડની સોવિયેટ કેન્દ્રીય સમિતિ બેસે છે. જૂના અમલમા જે ઓરડામા નૃત્યગીત થતાં ત્યાં અત્યારે સભાની બેઠક ભરાય છે.

નવા આવનારાઓ એક પછી એક પ્રવેશ કરે છે. વીખરાએલા વાળ, મેલા જમા, ફાટેલા ખૂટ શોભી રહ્યા છે. અમીર વર્ગ આ બધું જોઈ હસે છે અને કહે છે કે “જુઓ જુઓ, આ જાનવરોના

ટાળા આવ્યા છે.” બરાબર છે! રશિયાના ખેડૂતો અને મજૂરોની સ્થિતિ જનાવરથી પણ અધમ હતી! પરંતુ અત્યારે તેના જગરણનો વારો આવ્યો હતો. એનું છેવટ ક્યા આવવાનું છે તે કોણ કહી શકે તેમ છે ?

પેટ્રોગ્રેડનું વાતાવરણ અશ્વાઓથી ઘેરાઈ ગયું છે. બોલશેવિકો બંડ જાહેર કરવાના છે, લાખો સૈનિકો અને મજૂરો રસ્તા પર બહાર પડવાના છે. એવી સખ્ત અશ્વા ચોખેર ફેલાઈ રહી છે! ગોર્કિના વર્તમાનપત્રમાં લખવામાં આવ્યું કે સરકાર અને વિપ્લવના વિરોધીઓએ બોલશેવિકોને ગાડાતૂર બનાવી મૂક્યા છે. તેઓનો તેમ કરવાનો હેતુ બોલશેવિકો લોહી રેડે તેવા છે. અને તેમ બને તોજ એકાદ કોર્નિસેવને આગળ કરી શકાય. ગોર્કિએ લખ્યું કે બોલશેવિકોએ આ બધી અશ્વાઓનો ઇનકાર કરવો જોઈએ! આ તરફ મેનશેવિક પક્ષના એક વર્તમાનપત્રમાં બોલશેવિકોના કાવતરાની એક કથા રજૂ થઈ અને તે સાથે તે કાવતરાનો પ્લાન પણ છાપવામાં આવ્યો. દિવાસો પર મોટા મોટા પોસ્ટર ચોટાડવામાં આવ્યા કે “સાવચેત રહો! કોઈ ઘર બહાર નીકળશો નહિ. એકાદ તોફાનની તકનો લાભ લઈ વિપ્લવના વિરોધીઓ જર્મનો માટે દારૂ ખુદ્દા કરશે.”

રમયનીમાં ૩૦ મી અક્ટોબરે પેટ્રોગ્રેડ સોવિયેટ સભાની બેઠક મળી તેમાં ટ્રોટસ્કીએ કહ્યું કે ચતુઓ વિપ્લવને હજવો બનાવવા માગે છે. બોલશેવિકોએ બંડ પોકાર્યું નથી. પરંતુ જરૂર પડશે તો તે તેમ કરવામાં પાઠી પાની કરશે નહિ. ચતુઓ જળવાને તોડી પાડવાની તૈયારીઓ કરે છે. અમને તેનો જવાબ વાળતા આવડે છે, અને ખચિત તેનો જવાબ વાળીશું જ.

ચતુતઃ બોલશેવિકો કોઈ પણ પ્રકારની હોદ્દા કરવા તૈયાર ન હોના. આ બામતમાં ૨૩ મી અક્ટોબરની આખી રાત સભા ચાલી

હતી. આગેવાનોમાં કેવળ લેનિન અને ટ્રોટસ્કી બળવો જાહેર કરવાની તરફેણમાં હતા. લશ્કરી સલાસદો પણ બળવાનો વિરોધ કરતા હતા. પરિણામે સભાએ બળવા વિરુદ્ધ મત આપ્યો હતો. તેજ વેળા એક અલુધ્રડ મજૂરે બરાડો પાડી કહ્યું હતું કે “હું પેટ્રોગ્રેડના પ્રોલેટરિયેટ (સંપત્તિ વિનાના પ્રજાજનો) તરફથી જણાવું છું કે અમે, બળવાની તરફેણમાં છીએ; એ માટે જરૂર પડશે તો અમે તમારી સાથે વિનાશના માર્ગે ધસી જઈશું.” વળી મત લેવામાં આવ્યા; આ વખતે સભાએ બળવાની તરફેણમાં મત આપ્યો, પરંતુ જિનોવિયેફ વગેરે આગેવાનોના પ્રયત્નથી પહેલાનો મત બહાલ રાખવામાં આવ્યો.

એક તરફથી જેમ સરકારી અમલદારો, સૈનિકો અને નરમપંથી પણ બળવા વિરુદ્ધ નાના પ્રકારનું પ્રચાર કાર્ય કરતા હતા, તેમ બીજી બાજુ લઠાઈમાંથી પાછા ફરેલા સૈનિકો ખુલ્લી સભામાં કહેવા લાગ્યા હતા કે “લઠાઈઓ રે, અમે લઠાઈના મેદાન પર ખાઈઓ ખાઈ અમારે માટે કબર તૈયાર કરી” રાખી છે. ત્યાં કોઈ અમને નથી આવતું ખોરાક કે નથી આવતું પોશાક.”

સ્મૃત્તનીના દરવાજા ઉપર સખ્ત ચોકીપહેરા બેસી ગયો છે. પ્રવેશપત્ર વિના કોઈને અંદર દાખલ કરવામાં આવતું નથી. કમિટિનું સ્થાન કમકમી રહ્યું છે. રાતદહાડે અર્થા આભ્યા કરે છે. મેજ ઉપર સોંકડો સૈનિક અને મજૂરો-ન્નાં ફાળુ ત્યાં સૂઈ રહ્યા છે.

જુગારનો પાર નથી. દારૂનું પીકું ખુલ્લું છે. રસ્તા પર વેશ્યાઓના બહારની પથ્ર વાત પૂછવી જ નહિ...

રાજતંત્રીઓનાં કાવતરાં, જર્મન જસુસો, ચોર, વાટપાકુઓ, ચોગેર અવિશ્વાસનું વાતાવરણ, સંદેહની દષ્ટિ જવાઈ રહી છે....

સ્વવિરામ દૃષ્ટિ, ભયંકર ટાક, એ અધાને વેડી લેતું પેટ્રોગ્રેડ ચહેરે ઉતાવળા ચાલે ગતિ કરી રહ્યું છે... કઈ દિશામાં? એ પ્રશ્નને જવાબ કોણ આપી શકે?

તોફાન પહેલ

ત્યારે સરકાર નખળા પડે છે અને પ્રજા બંડખોર વિચારની ધર્મ જાય છે ત્યારે સરકારના પ્રત્યેક કાર્યથી જનતા ઉશ્કેરાઈ જાય છે, વળી ચરકાર નિર્બળતાને લીધે સુધ ધર્મ બેસે ■ તો પણ ભોકોના મન તેના પ્રત્યેની ધૂણાથી જ્વાઈ જાય છે.

પેટ્રોએક છોડી જવાની અફવાથી આખું શહેર ઉશ્કેરાઈ ગયું હતું અને કેરેન્સ્કીની સરકારે આ અફવા પાયા વિનાની છે એમ જાહેર કર્યો છતાં ભોકો કહેવા લાગ્યા હતા કે સરકારે ખીકના માર્યા પેટ્રોએક છોડી જવાનો સંકલ્પ તજ દીધો છે.

ખાગડોવ શહેરમાં કોયલાની ખાણોમાં કામ કરતા ૩૦ હજાર મજૂરોએ એકત્ર ધર્મ અભિપ્રાય જાહેર કર્યો કે મજૂર અને માલી-જાના સ્વાર્થો વચ્ચે કોઈપણ જાતનો મેળ મળે તેમ નથી. કોએક સેનાએ આવી તેઓની સલા તોડી પાડી એમાના થોડા મજૂરોને માણોના માલીકોએ નોકરી પર ચઢાવ્યા નહિ અને તેથી બાકીના મજૂરોએ હડતાળ પાડી. ત્યાર બાદ તરતજ કલુગા શહેરની સોવિ-યેટની સુન્ટણી આવી અને તેમની બેઠકોનો મોટો ભાગ બોલશેવિ-ચે કબજે કર્યો. મ્યુનિસિપલ કુમાએ સરકાર પાસે કોએક સેના મોકલવાની અવજ કરી. કોએક સેનાએ આવી સોવિયેટની આદિસને

ધેરા ધાણી ઝોળીઓ ચલાવી. ન્યારે એક પછી એક બોલશેવિક સભાસદ આદિસભાથી બહાર નીકળવા લાગ્યા, ત્યારે તેમના પર હત્રો કરતા કૌએક સૈનિકો બોલવા લાગ્યા કે “અમે રશિયાની બધી બોલશેવિક સોવિયેટ સભાઓને કબજે કરીશું. પેટ્રોગ્રેડ અને મોસ્કોની સોવિયેટ સભા પણ તેમથી બાદ જશે નહિ.”

રશિયામાં બચંકર ઉસ્કેરણી ફેલાવા લાગી.

પેટ્રોગ્રેડમાં તે વખતે ઉત્તર રશિયાની સોવિયેટ સભાઓની કોએસ ચાલતી હતી. કોએસ એ સિદ્ધાંત પર આવી હતી કે અખિલ રશિયાની કોએસના હાથમાં બધી સત્તા આજીવી જોઈએ. જેલોમાં પુરાએસા બદીવાન બોલશેવિકોમાં આ સમાચાર સાંભળી આનંદ-લહરી ફેલાઈ ગઈ, દેશની મુક્તિના દિવસો પાસે આવ્યા હતા.

બરાબર આ જ સમયે અખિલ રશિયાના કારખાનાં અને દુકાનોની સમિતિઓની કોએસની પહેલી બેઠકમાં ઠરાવ પસાર થયો કે સોવિયેટના હાથમાં કુલ સત્તા હોવી જોઈએ. કોએસે મત પ્રદર્શિત કર્યો કે ઝારના હાથમાંથી છુટકારો થયા પછી મજૂરોનાં રોજાં કારખાનાં અને જમીનની બાબતમાં પ્રજાતંત્રનો જયજયકાર બોલાવવા ઈચ્છે છે. માટે એ ક્ષેત્રને વિષે મજૂરોની સત્તા સર્વોપરી મનાવી જોઈએ.

નવેમ્બરની ૪ થી તારીખ ને રવિવાર આવ્યો. એ દિવસે પેટ્રોગ્રેડમાં “સોવિયેટ દિન” ઉજવવાનું નક્કી થયું હતું. શહેરમાં સ્થળે સ્થળે સભાઓ ભરી સંઘ માટે પૈમા એકઠા કરવાનો વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. આગ કરવાનો મૂળ હેતુ સોવિયેટ સંઘની શક્તિ બતાવી આપવાનો હતો. અકસ્માત સાંભળવામાં આવ્યું કે એ દિવસે કોએકો પણ એક ધાર્મિક સરધમ ચલાવવાના છે: વાતાવરણ ગરમ બની ગયું; એક ચિનકારી પ્રચંડ દુતાશન પ્રગાલે એવી સામગ્રી એકત્ર થતી હતી.

પેટ્રોગ્રેડ સોવિયેટ તરફથી જાહેરનામું બહાર પડ્યું.—

“ક્રાંતિકે ભાઈઓ! મજૂરો અને મૈનિકો વિરુદ્ધ તમને ઉશ્કેરવામાં આવ્યા છે. મોટા અમલદારો, ધનવાનો, મહાજનો અને જમીનદારો—બધા આપણા બને પક્ષોના સમાન શત્રુ છે તેઓજ આ શૂંઘાવવાદ ઉભો કરવા ઇચ્છે છે ભાઈઓ, અમે કોઈની ધાર્મિક બાબતમાં હાથ ધાલવા માગતા નથી પરંતુ તમે સત્તુની જાળમાં સપડાઈ ભાઈભાઈનું સત્યાનાથ વાળવા તૈયાર થતા નહિ.”

એકાએક ક્રાંતિકેએ ચઢાવવા ધારેલું સરઘસ બધે રાખવામાં આવ્યું છાવણીઓ અને મજૂર ગલીઓમાં પ્રચાર થવા લાગ્યો કે “સોવિયેટના હાથમાં બધી સત્તા હોવી જ જોઈએ” આ તરફ રાજતત્રી વર્તમાનપત્રો કઠોર દમનનીતિ ચલાવવા માટે ઉશ્કેરણી ફેલાવવા લાગ્યા; બીજી તરફથી સેલિનની ગર્જના સંભળાઈ, “બળવો, ખસ બળવો હવે અમે રાહ જોઈ શકીએ તેમ નથી.”

મૂનીનાદી વર્તમાનપત્રો બોનશેવિચને માળો આપવા લાગ્યા. નરમપથી સામ્યવાદીઓની તો વાત જ ન કરવી આ તરફ સરકાર નિર્બળ થતી ચાલી મ્યુનિસિપાલિટીઓની કુદૃશ્યતા પાર રહી નહિ દરરોજ ચોરી લૂંટફાટ વધવા લાગી હથિયારબધ મજૂરોના ટોળા ફરી ફરીને હથિયારો એકત્ર કરવા લાગ્યા મત્રીસભામાં ફેરેન્સકીઓ ભાષણ કરતા જણાવ્યું કે “હું જાણુ છું કે બોલશેવિકો બળનાની તૈયારી કરે છે પરંતુ અમારામાં એમને દબાવી દેવાની તાકાત છે છતાં વર્તમાનપત્રો સ્વતંત્ર હોવાથી તેમના ખોટા સમાચારો ફેલાતા અટકાવવાની શક્તિ સરકારમાં નથી

“મારું પતન અનશ્ચ થવાનું જ છે મને તે બાબતની જરાય ચંટપગી થતી નથી તો પણ હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે બોનશેવિકો શહેરમાં ભયકર ઉશ્કેરણી ફેલાવી રહ્યા છે.”

સોવિયેટ ક્રાંતિસ આગ્રહ હવે ત્રણ દિવસ રહ્યા હતા આ દરમિયાન પેટ્રોગ્રેડમાં ત્રણસો પ્રતિનિધિઓ આવી પહોંચ્યા હતા તેમાંના

લગભગ બધા બોલશેવિક હતા. ચારસો પ્રતિનિધિઓ યામ કે તરત સલાતું કામ શરુ થાય તેમ હતું.

સલાના મથક સમલનીના રાજમહેલમા પ્રવેશ કરવાની કોઈની તાકાત નહોતી. થોડાંબધ પહેરેગીરો દરવાજા સામ્યવતા ઉઘાડતા. દ્રોટરકી અને તેની પત્ની જોવાને માટે પણ અંદર પ્રવેશ કરવાનું કામ મુશ્કેલ બન્યું હતું. દારપાળે તેમની પાસે પ્રવેશપત્ર માગ્યો. દ્રોટરકીએ કહ્યું, “તમે તો મને જોળજો છો ? મારું નામ દ્રોટરકી છે.”

જવાબ મળ્યો કે “પરંતુ આપની પાસે પ્રવેશપત્ર નથી. આપ અંદર જઈ શકશો નહિ. અમારે નામની સાથે કંઈ સંબંધ નથી. હું પ્રવેશપત્ર જોવા માગું છું.”

દ્રોટરકીએ કહ્યું, “પરંતુ હું તો પેટ્રોગ્રેડ સોવિયેટનો પ્રમુખ છું.”

તો પણ દારપાળે જવાબ આપ્યો કે, “આપ જો એવા મોટા માણસ હો તો પછી આપની પાસે એક કુકડો કાગળ તો (પ્રવેશપત્ર) હશે જ.”

દ્રોટરકીએ ધીરજ રાખી કહ્યું, “વારુ, ત્યારે તમારા સેનાપતિને જરા બોલાવશો ?”

ગરીબ બિચારો સૈનિક દરેક બાબતમા સેનાપતિને કંટાળા આપના તૈયાર નહોતો. તેણે પાસે ઉભેલા એક સૈનિકને બોલાવ્યો. દ્રોટરકીએ તેને બધી વિગત સમજાવી કહ્યું, “મારું નામ દ્રોટરકી છે.”

“દ્રોટરકી !” સૈનિકે માથું ખંજવાળતાં કહ્યું, “એ નામ સાંભળ્યું છે ખરું ! વારું કોમરેડ (ભાઈ), તમે અંદર આવી શકો છો.”

મૂડીવાદીઓ અધી મત્તા હાથમા લઈ બેઠા છે જેઓએ બળવો કર્યો હતો તેઓની આશા સફળ થઈ નથી મધ્યમ વર્ગ ગમે તેટલા કાવ તરા કરે પરંતુ સૈન્ય સામાન્ય પ્રજાની તરફેણમા છે સોવિયેટ સભાઓ એજ પ્રજાની ખરી પ્રતિનિધિ સભા છે જે સૈનિકો ખાઈ ઓમા રહી લડ્યા છે, જે મજૂરોએ કારખાનામા પોતાના શરીર નીચો પા છે, અને જે ખેડૂતોએ ધા ય પ વવા પરસેવો ઉતાર્યો છે તેઓએ જ જારને તોડી પાડ્યો હતો ત્યારે અત્યારે એવા કાવતરા ચાલે છે કે એ લોકોને દુખાની મધ્યમ વર્ગ એજ મારી શકે પરંતુ એનું પરિણામ ધ્રુવ સરકારની નિર્બળતામાજ પરિણમે છે સોવિયેટ કાર્યપદ્ધતિ નક્કી થઈ ચૂકી છે માર્યમા જે ઉચ્ચપાયન થઈ હતી તેનો પાયો પાછો કરવો જ જોઈએ જોનશેવિકા લડાઈના મેદાનોમા શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છે છે પ્રજાતંત્ર મૂનક શાંતિસ્થાપવી એજ તેઓનો હેતુ છે રશિયામા ખરું પ્રજાતંત્ર સ્થપાય ત્યારેજ તેઓનો એ હેતુ સફળ થાય તેમ છે કારણ કે તેમ અને તો જ રશિયન સરકાર ખીજા દેશની પ્રજાને પોતાનો ઈરાદો ૨૫૪ ૩૫મા સમજાવી શકે

ટ્રોટ્સ્કીએ ૨૫૪ રીતે જણાવ્યું કે “ ચાલુ મહાયુદ્ધ પછી હું જોના ઇચ્છુ છું કે પ્રજા, ખેડૂતો અને મજૂરો યુરોપને નવો અવતાર આપે એ નવીન અવતારમા કેન સત્તા રાજપુરુષોના હાથમા નહિ હોય પણ મજૂરોના હાથમા હશે આખા યુરોપને એક સયુક્ત રાજ્યના તાબા નીચે લાવવું જોઈએ જાતીયતાની દિવાન તોડી નાખવી જોઈએ, કારણ કે જુદીજુદી જાતિઓ ચાલુ રહેશે તો સામાન્યવાદ વળી પોતાનું ૩૫ પ્રગટાવશે આખું યુરોપ એક સયુક્ત રાજ્યરૂપી પ્રજાતંત્રના તાબા નીચે નહિ આવે ત્યાં સુધી જગતમા શાંતિ થવાની નથી આખા યુરોપના મજૂરો ને ખેડૂતો એકત્ર નહિ થાય ત્યાં સુધી આ સ્વપ્ના સફળ થવાના નથી

લોકો ધારતા હતા કે કોઈપણ ક્ષણે બોલશેવિદો બહાર ધસી આવી શત્રુઓ પર ગોળાબાર કરશે. પરંતુ દૈવયોગે બળવો એથી પણ વધારે સહેલાઈથી ઉત્પન્ન થયો. કુરેન્સ્કીની સરકારે હુકમ કર્યો કે પેટ્રોગ્રેડની લશ્કરી દુકડીઓને લડાઈના મેદાન પર જવાનું છે.

આ પેટ્રોગ્રેડની લશ્કરી દુકડીઓમાં ૬૦ હજાર સૈનિકો હતા. તેઓમાંના લગભગ અધા બોલશેવિક હતા. તેઓને લીધેજ સરકાર પેટ્રોગ્રેડ છોડી જઈશક્તી નહોતી. તેઓજ માર્યના બળવાના પ્રધાન નાયક હતા. આ હુકમથી સ્પષ્ટ સમજાઈ ગયું કે સરકાર તેઓને દૂર કાઢવા માગે છે. ખરેખર, સરકારની ઈચ્છા તેઓને ખસેડી તેની જગાએ કોત્રેક સેનાની લરતી કરવાની હતી. પરંતુ આ હુકમ બહાર પડતાંજ પેટ્રોગ્રેડના લશ્કરમાં ઉત્કેશી ફેલાઈ ગઈ. શત્રુઓ કહેવા લાગ્યા કે તેઓ શહેરની શાંતિ છોડી લડાઈના મેદાન પર જવા નાખુશ છે. શિયાળાની લડાઈ બંધ કર હોય છે. પરંતુ તેઓ આવી વાતોથી ડબ્બા નહિ. સરકારનો મૂળ હેતુ પેટ્રોગ્રેડનું લશ્કર બરાબર સમજી ગયું. લડાઈના મેદાન પરથી લશ્કરના જે પ્રતિનિધિઓ કોંગ્રેસમાં લાગ લેવા આવ્યા હતા તેઓએ કહ્યું કે, “ લાઈઓ. લડાઈના મેદાન પર નવાં લશ્કરોની જરૂર છે એ વાત ખરી, પરંતુ પેટ્રોગ્રેડમાં બળવો સજીવ રહે તેની પણ તમારે વ્યવસ્થા કરવાની છે. તમે ધર સંભાળો, અમે લડાઈનું મેદાન સાચવીશું. ”

પેટ્રોગ્રેડ સોવિયેટની કેન્દ્રીય કમિટિએ આ બાબતમાં નિશ્ચિત સિદ્ધાંત કરવા માટે તા. ૨૫ મી અક્ટોબરે એક ખાસ લશ્કરી કમિટિ નીમી.

૩૦ મી તારીખે પેટ્રોગ્રેડની બધી લશ્કરી દુકડીઓના પ્રતિનિધિઓએ દરાવ કર્યો કે અમે કુરેન્સ્કીની સરકારનું માનીશું નહિ. હવેથી અમે લશ્કરી બળવા કમિટિના હુકમ મુજબજ ચાલીશું.

કમિટિએ સેના વિભાગના ઉંચા દરજ્જાના અમલદારોને હુકમ કર્યો કે હવેથી તમારે કમિટિના હુકમ મુજબ ચાલવાનું છે.

૩ જ નવેમ્બરે બોલશેવિક આગેવાનોની સભામાં લેનિને વળી ગળના કરી કે “ આપણે ૮ મી નવેમ્બર સુધી રાહ જોઈ શકતા નથી. ૭ મી નવેમ્બરે કોંગ્રેસની બેઠક મળશે અને તેજ દિવસે આપણે બળવો જાહેર કરીશું. ”

આ તરફ સરકાર પણ તરફથી પણ બચાવ માટે તૈયારીઓ થવા લાગી. જુદા જુદા પ્રદેશોમાંથી વિશ્વાસુ લશ્કરી હુકડીઓ રાજધાનીમાં બોલાવવા માટેના હુકમો છૂટ્યા.

આખું શહેર ધમધમી ઉઠ્યું. જ્યાં ત્યાં સૈનિકો એકત્ર થઈ ચર્ચા કરવા લાગ્યા. કોઈકોઈ જગ્યાએ તો રીતમર મનાઓ કરાવા લાગી. રમલનીમાં લશ્કરી બળવા કમિટિની સભાની બેઠકો ઉપર બેઠકો કરાવા લાગી. શત્રુઓએ ટેલિફોનના તાર કાપી નાખ્યા છે. પરંતુ લશ્કરી ટેલિફોનોગ્રાફની મદદથી કારખાનાં ને જાવણીઓ સાથે વાતચીત કરવામાં આવે છે.

પેટ્રોગ્રાડમાં સોવિયેટની બેઠક રાતદહાડો ચાલે છે. ટ્રોટ્સ્કીની જ્વલંત વક્તવતા, ચોમેર જ્વલંત ઉત્સાહ ફેલાવી રહે છે. ટ્રોટ્સ્કી કહે છે કે “ સોવિયેટના હાથમાં બધી સત્તા આવી છે. જો સરકાર હલ્તો કરશે તો આપણે તમાચાનો બદલો તમાચાથી લઈશું. ”

બરાબર આજ વખતે ફેરિન્સ્કી રાંજમહેલની મંત્રણા સભામાં ફેરિન્સ્કી ઉન્મત્તની માફકે લાપણ્ય ક્યેં જતો હતો. ફેરિન્સ્કી કહેતો હતો કે “ બોલશેવિકો સ્વતંત્ર રસિયાનું મત્યાનાશ વાળે છે. બધરથા નહિ રહે તો જર્મનિ રશિયા જીતી લેશે. બોલશેવિકો જર્મનિને પેસવાના માર્ગ મોકળા મૂકે છે. ”

એજ વખતે કોઈએ ફેરિન્સ્કીના હાથમાં એક કાગળનો હુકડો મૂક્યો. ફેરિન્સ્કી બોલ્યો કે “ મને હમણાંજ તેઓનું જાહેરનામું મળ્યું છે, તેઓ એ જાહેરનામું લશ્કરમાં વહેંચે છે. લશ્કરી બળવા કમિટિએ હુકમ આપ્યો છે કે ‘ સૈનિકોએ તેઓના હુકમોની રાહ જોવો. ’ ”

સરકાર આ અબ્યવસ્થા દાખી દેવા તત્પર થઈ છે. "પરંતુ કરેન્દ્રીના બાપજી પછી ઉત્તરપંથી પક્ષના વક્તાઓએ સરકારને સારી પેઠે ખંખેરી નાખી અને સભામાં ચાલુ નેતાઓ પ્રત્યે અવિશ્વાસની દરખાસ્ત પસાર થઈ.

શહેરમાં લશ્કરી બળવા સમિતિએ જાહેરનામું કાઢી જાણાવ્યું કે "પ્રજાના રાત્રીઓએ લડાઈ જાહેર કરી છે. પેટ્રોલિંગની સોવિયેટ સભાએ બળવાનો બચાવ કરવાનું માથે લીધું છે. બળવો ધાતું છલો !" પેટ્રોલિંગમાં સોવિયેટ સભાની બેઠકો ઉપર બેઠકો મળે છે. સભાસભે સભાગૃહનાં મેજ પરજ જાંઘી જાય છે. ટ્રેટરકી વગેરે નેતાઓમાંના કોઈ કોઈ તો બાર બાર કલાક સુધી બાપજો કરે છે.

અખિલ રશિયાની સોવિયેટ-કેન્દ્રીય સમિતિએ (આ સમિતિ નરમપક્ષના તાબામાં હતી) છેવટે સોવિયેટ કોંગ્રેસ બોલાવવાની અર્થાત્ પોતાનું મૃત્યુ પસંદ કરવાની ખુશી બતાવી. આ મહામાં બારે તકેવિતકે આલવા લાગ્યા.

બાપજીકર્તા વાન બ્યારે સોવિયેટના હાથમાં સત્તા આપવાની વિરુદ્ધ બાપજી કરતો હતો ત્યારે સભામાં હો હો શરૂ થઈ. બારે હાથનાંદો વચ્ચે ટ્રેટરકી બાપજી કરવા ઉભો થયો. તેણે કહ્યું કે "બળવા પહેલાં અમે બેકુતોને કહ્યું હતું કે" અમે જો તમને જમીન ન આપીએ તો તમે પોતે જ જમીન મેળવી લેજો." બેકુ-તોએ અમારા ઉપદેશ મુજબ કામ કરવું શરૂ કરી દીધું છે. વાન કહે છે કે આપણામાં બળવો ઉઠાવવા જેટલી શક્તિ નથી. હું કહું છું કે બધા બળવાખોરોમાં બળવો ઉઠાવવાની અગાધ શક્તિ હોય છે. પતિત, જૂલમથી દબાએલી પ્રજાને બળવો ઉઠાવવાનો સ્વપ્ન સિદ્ધ હશે."

આવી ચરણમાં એક સભાસભે દરખાસ્ત મૂકી કે મજૂરો અને સૈનિકોએ શાંત રહેવું. આ પરથી બોલશેવિક વલકારસકિ કૂદકો મારી

ઉકંચો અને બોલ્યો, “આ સલા વાસ્તવિક રીતે મૃત છે. એનામા પ્રેમનું કામ ચલાવવા નેટની તાકાત નથી. બોલશેવિકો આ દરખાસ્ત પર મત આપશે નહિ.”

બોલશેવિકો સલામૂદ છોડી ગયા એટલે મજકુર દરખાસ્ત પસાર થઈ.

મવારના પહોરમાં જથ્થાલું કે એક બોલશેવિક દુકડીએ ટેલિફોન આફિસ કબજે કરવા કુચ કરી છે. બીજી એક દુકડી ટેલિગ્રાફ આફિસ અને ત્રીજી બેક કબજે કરવા રવાના થઈ ચૂકી છે. લાખ પચદલુની દુકડીઓ પણ આ દરમિયાન રમતામા બહાર પડી છે. સરકારી સૈનિકો એક તરફથી નીવા નદીનો પુલ તોડી પાડવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે કે જોયી કારખાનાના મજૂરોના ટોળાઓ શહેરમાં પ્રવેશ કરી શકે નહિ. તે તરફથી બંદુકોના અવાજ આવે છે.

રમચનીના રાજમહેલ પર રોસની ઝળઝળી રહી છે. ઠાઠાઓ ધમધમી રહ્યા છે.

સોવિયેટ બળવો

∴

∴

∴

∴

પેટ્રોગ્રેડની સોવિયેટ બળવો જાહેર કર્યો છે. ૭ મી નવેમ્બરને બુધવારે માલમ પડ્યું કે સરકારી બેંક સામે સૈન્યની એક ટુકડી હુમલાની સંગીને હુમલો છે.

વટમાલુંના યોજામાંથી એક માણસે પૂછ્યું “તમે શું સરકારી લશ્કરના સૈનિકો છો, ?”

જવાબ મળ્યો, “સરકાર છે ક્યાં ! મજૂર ખેડૂતોની જય થાયો !”

રસ્તામાં લોકોની હેરફેરનો અંત નથી. ફકાનો ખુલ્લી છે. જગત જાણે જેમ ચાલણું હવું તેમ આજે પણ ચાલે છે. પરંતુ રસ્તેરસ્તે હમરો એપાનીયા વહેંચવામાં આવે છે. પેટ્રોગ્રેડની મ્યુ-સિપલ કુમા ખેડૂત, મજૂરો ને સૈનિકોને નિવેદન કરતાં લખે છે કે ગધ ૬ હી નવેમ્બરે શહેરનું રક્ષણ કરવા માટે એક બચાવસમિતિ નીમવામાં આવી છે. ટુકડામાં કુમાએ બોલશેવિકો વિરુદ્ધ લડાઈ જાહેર કરી છે.

આ તરફ વર્તમાનપત્રોમાં લેનિનના સાથી જિનોવિયેફનો નિબંધ પ્રગટ થયો. જિનોવિયેફ તે વખતે અસાલવાસ કરતો હતો.

તેણે લખ્યું હતું કે જેકુતો અને મજૂરોનું ખરેખરા બળવાના અને પ્રજાતંત્રના સાધકો છે. આજે તેમનો સમક્ષ બે માર્ગો ખુલ્યા છે. કાં તો મધ્યમ અને અમીરવર્ગોના હાથમાં મત્તા આપી દઈ તેઓએ ઉપવાસ, રોગ, શોક અને મૃત્યુને સ્વીકારી લેવા, અગર તો બધી સત્તા ખંડખોર મજૂર, સૈન્ય અને જેકુતોએ હાથમાં લેવી. જો બીજો માર્ગ ગ્રહણ કરવામાં આવશે તો મહાન લડાઈનો અંત આવશે, પ્રજાના હાથમાં જનીન આવશે, કારખાનામાં મજૂરોની આખર વધશે, ખૂખ્યાને રાટલી મળશે અને મોટા માણસોના પ્યાલ ખાતર સૈનિકાને મરવું પડશે નહિ.

વર્તમાનપત્રો પરથી માલમ પડ્યું કે બોલશેવિકોએ ટેલિફોન ઓફિસ પણ કબજે કરી છે; ટેલિગ્રાફ ઓફિસ કબજામાં લીધી છે; કોએકો થું કરવું તેનો નિમય કરી ચક્રતા નથી; ફેટલાક મંત્રીઓને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા છે. ઠેકઠેકાણે ખંડયુદ્ધ ચર્મ ગયાં છે.

એ દરમિયાન સાબળવામાં આવ્યું કે સલાપતિ કેરેન્સ્કી લડાઈના મેદાન તરફ રવાના થયો છે. જતી વખતે તેની મોટર ગાડી માટે પેટ્રોલ નહોતું. એક અંગ્રેજ હોસ્પિટાલમાંથી એ ઉધાર લેવામાં આવ્યું છે. સરકારી મહેલ એકાદ ઊવણીના આકારમાં ફેરવાઈ ગયો છે. કોઈ સ્થળે સૈનિકો ટોળું વળી ઉભા છે, કોઈ વળી ઉભા ઉભા રાટલી ચાવે છે અગર મિગારેટ ફૂકે છે. મહેલની બહાર સોવિયેટ સૈન્ય એકત્ર થાય છે. ત્યાં ચર્ચા ચર્મ રહી છે કે મહેલ પર ગોળીઓ ચલાવી શકીશું નહિ; કારણ કે ત્યાં બૈરી સૈનિકો પણ છે. લોકો કહેશે કે “જુઓ જુઓ, આ લોકોએ રશિયાની છોકરીઓ પર પણ ગોળીઓ ચલાવી છે”

વળી એક બોલશેવિક બખતરિયા ગાડી લશ્કર લઈ આવી પહોંચી. એક જણે ગાડીમાંથી માથું બહાર કાઢી કહ્યું. “ચાલો, ચાલો આપણે મહેલમાં પેમી હલવી કરીએ.” બહારથી એક જણે

ખૂમ પાડી કહ્યું, " નારે ના, કમિટિએ ચોખવાનું કહ્યું છે. ' કારણ કે મહેલની પાછળ લશ્કર તૈયાર છે. "

દૂર ટ્રામ ચાલ્યા કરે છે. દુકાનોનાં પ્રકાશ દેખાય છે. લોકો રસ્તા પર ચાલ્યાં જાય છે. કેમ જાણે કંઈજ બનવું ન હોય !

અહીંતહીં લોકો ટોળે મળી નાના પ્રકારની ચર્ચા કરે છે. કોઈ સ્થળે વળા એકાદ બે કઝન મૈનિકો બંદુકો ઉંચી રાખી ઉભા છે. સમાચારપત્ર વેચાવા આવે કે તરત લોકો ગમે તે દરે ખરીદવા તૈયાર ઉભા છે, એક સ્થળે લગભગ એક હજાર લોકો એકત્ર યર્ધ ઉભા છે. ઉપરથી એકાદ ઇટાળો ફેંકાય છે. કોઈ માથુસ દોડયે જતો જણાય છે, તરતજ એક જીંચો ખેડુત બરાડો પાડી કહે છે, " જુઓ જુઓ કોઈ જાસુસ જણાય છે. આપણા પર ગોળીબાર ચલાવી ગરબડ મચાવવા માગે છે. "

વિશાળ રમણની મહેલમાં ઝગઝગાટ કરતા દીવા સળગે છે. કેટલીય મોટરગાડી અને સાઈકલો મુસવાટા કરતી આવી મહેલના દરવાજામાં પેસે છે અને બહાર જાય છે. લાલ પલટથુનાં ટોળેટોળાં અગ્નિના લડકા કરી ચોમેર તાપવા બેઠાં છે. ચોમેર લીપણુનાં વાતાવરણ પ્રસરી રહ્યું છે છતાં કોઈના દિલમાં ડરનો છાટાય જણાતો નથી. મોટી સીડી પરથી મેલા પોશાકવાળા મજૂરોનાં ટોળાં ચઢે છે ને ઉતરે છે. દરેકની પીઠ પર બંદુક ખૂલે છે અને છાતી પર જનોઈની જેમ ટોટાની માળા સોળી રહી છે.

પેટ્રોએડમાં સોવિયેટની બેઠક પૂરી થઈ છે. નેતા જેવા જણાતા કોઈ એક બહાર આવી સલામાં પસાર થએલા ઠરાવો વાંચવા માંડ્યા. ઠરાવ થયો હતો કે " પેટ્રોએડ સોવિયેટના મજૂર અને ખેડુતોના પ્રતિનિધિઓ, પેટ્રોએડની પ્રજા અને સૈનિકોના બળવાને વધાવી લે છે; પ્રજાએ આ બળવામાં જે એકતા, સંઘ શક્તિ અને નિયમપાલનની ઈચ્છા દર્શાવી આપી છે એ પણ

પ્રશંસનીય છે; આટલું ઓછું લોહી રેડી ખીંજે કોઈ પણ બળવા
આટલો સફળ થયો નથી. આ સભા વધુ એવી પણ આશા રાખે
છે કે બળવાને પરિણામે રશિયામાં મજૂર અને ખેડૂતોની સરકાર
સ્થપાશે અને રશિયામાં ખરી સમાનતા દાખલ થઈ દેશનું દુઃખ,
દારિદ્ર્ય દૂર થશે. પ્રજા લડાઈના મેદાન પર કારણ વિના મરણ
શરણ થશે નહિ. આજથી જમીનદારી પદ્ધતિ બંધ પડી છે, ખેડૂતો
જમીનના માલિક ગણાશે. કારખાનામાં મજૂરોની સત્તા રહેશે અને
મેકો સરકારના તાબામાં ગણાશે. પટ્ટોગ્રેડ સોવિયેટ ને ખાતરી છે
કે રશિયાના બધા ખેડૂતો અને મજૂરો આ કાર્યનું સમર્થન કરશે
અને યુરોપના ખીજ દેશોના ખેડૂત તથા મજૂરો પણ આ બાબતમાં
મદદ કરવામાં પાછી પાની કરશે નહિ."

હાલ વંચાઈ રહ્યો. જનતામાંથી એક માણસે પ્રશ્ન પૂછ્યો,
"તારે શું આપણે જાણા?"

આગેવાન માથું નીચું કરી બોલ્યો, "કોમરેડ, હજી જીત
બાકી છે. હજી ધણું કરવાનું બાકી રહ્યું છે. આ તો હજી શરુઆત
થઈ છે."

સભાગૃહ હજી ધમધમી રહ્યું છે. સીડી પરથી ઉતરતાં ઉતરતાં
ટ્રેડયુનિયનના સહકારી સભાપતિ રિયાજનેનાવ બોલે છે, "અહોહો !
આ લોકો વળી સરકાર ચલાવશે ! યુરોપના મજૂરોનું રૂંવાડું પણ
ફરકશે નહિ. આ બધા પાગલના પ્રલાપ છે !"

તરતજ અખિલ રશિયાના બળવાખોર લશ્કરી પક્ષ તરફથી
ટ્રોટસ્કી બોલી ઉઠે છે, "મૂડીવાદી સરકાર લોકોને દગતી દત્તી.
આપણે ખડૂતો, મજૂરો અને સૈનિકોના ટોળાઓએ એક નવીન
કામ કર્યું છે. આજથી મજૂર, ખેડૂત અને સૈનિકોની મગવડો જોતી
એ આપણો મુખ્ય હેતુ છે." જ્યજ્યકારના ખનિ વચ્ચે નેલવિંચ
વાણી બાળે છે કે "કોમરેડ, જગદબ્યાપી સામ્યતાનું સ્થાપવાનું
છે અને તેની આજે શરુઆત થઈ ચુકી."

દ્રોટખડી સમાચાર આપે છે કે લડાઈના મેદાન પર આ વિજયસમાચાર મોકલવામાં આવ્યા છે. પરંતુ સાબળવામાં આવ્યું છે કે આપણી વિરુદ્ધ પેટ્રોગ્રેડ કબજે કરવા માટે લશ્કર આવે છે, તેની સમક્ષ ખરી હકીકત રજૂ કરવા માટે માણસો મોકલવાની જરૂર છે.

સભામાં કોઈ ખૂબ પાડી પૂછે છે, “અખિલ રશિયાની સોવિયેટ કોંગ્રેસની ઈચ્છા આપે પ્રથમથીજ જાણી લીધી છે કે નહિ?”

દ્રોટખડી શાંતિથી જવાબ આપે છે, “હા, પેટ્રોગ્રેડના મજૂર અને સૈનિકોના બળવા દ્વારા એ ઈચ્છા પ્રગટ થઈ છે.” સભા નિસ્તબ્ધ, નિરપેક્ષ બેસી રહે છે.

વળી ચર્ચા શરૂ થઈ. હારબંધ આસનો પર મજૂરો અને ખેડુતોના પ્રતિનિધિઓ બેઠા છે. કોઈ વળી જાણીઆ પાસે ઝૂકી રહ્યા છે. સખ્યાબંધ પ્રતિનિધિઓ ચિરૂટ પુકી રહ્યા છે. મુખાકાથી ઓરડો ભરાઈ ગયો છે. આગેવાનોમાંના કોઈ કોઈ વચ્ચે વચ્ચે કહે છે, “કોમરેડો, ધૂમપાન કરશો નહિ” તરતજ ધૂમપાન કરનારાઓ પણ બરાડા પાડી કહે છે, “ઓ બાઈઓ, કોઈ ચિરૂટ પીશો નહિ.” વળી ચિરૂટ ફૂકાવા મડે છે. ધણીખરા ત્રણ ત્રણ રાતના ભગરણને લીધે ઝોકા ખાતા બેઠા છે, છતાં સભાશ્રદ્ધા ઉત્સાહનો અભાવ જણાતો નથી.

રાતના અગિયાર વાગવા આવ્યા છે. નરમપંથી પક્ષના કેટલાક નેતાઓ હજી મધ્ય ભાગમાં બેઠા છે લશ્કરી સમિતિના સભાસદો સભાનું કામ ચલાવે છે. બળવાની સામગ્રી તો તેઓના હાથમાં જ હતી.

નરમપંથી પક્ષનો એક સભાસદ વાન ઉભો થઈ બોલ્યો,

“હવે અખિલ રશિયાના મજૂર અને સૈનિકોની કોંગ્રેસનું બીજું વાર્ષિક અધિવેશન શરૂ થાય છે.”

સભાની કાર્યવાહક સમિતિ નીમવાનું કામ શરૂ થયું. ૧૪ બોલશેવિક, ૭ સમાજવાદી, ૩ મેનશેવિક અને આંતર્જાતીય પક્ષ (ગોર્કિનો પક્ષ)ના સભાસદોની કાર્યવાહક સમિતિ નીમાઈ. કેટલાક મેનશેવિક સભ્યોએ ભારે વિરોધ કર્યો ભારે એક દાઢીવાળો બોલશેવિક સૈનિક બોલી ઉઠ્યો, “અમે જ્યારે લઘુમતીમાં હતા ત્યારે તમે લોકોએ શું કર્યું હતું તે યાદ કરી વાત કરજો.”

મેનશેવિક અને સમાજવાદીપક્ષ કહેવા લાગ્યો કે અમે સમિતિમાં રહીશું નહિ. સભામાંથી કોઈ કોઈ ગર્જના કરી કહેવા લાગ્યા, “વિશ્વાસઘાતીના ટોળાઓ, તમે વળી સમાનતાની તરફેણ કરનારા ગણાઓ છો ?”

હવે જૂના કાર્યવાહકો પ્લેટફોર્મ પરથી નીચે ઉતરી આવ્યા અને નવા કાર્યવાહકો તેમના આસન લેવા ઉપર ચઢ્યા. ટ્રોટ્સ્કી, કોમોનિયેવ, મેકમ કલોન્ટાર્ક, નોગિન, એક પછી એક આગેવાનો પ્લેટફોર્મ પર ચઢવા લાગ્યા. જનતા જયજયનિ કરવા લાગી. મૂઠ્ઠીભર બોલશેવિક પક્ષ થોડા માસ પહેલાં કેવું અપમાન સહન કરતો હતો, અને આજે તેઓનું કેવું સન્માન થતું હતું ! બળવાના પૂર પ્રવાહમાં આજે રશિયા ધસાડાઈ જતું હતું; આજે તેઓના સુકાની બોલશેવિકોજ હતા !

હવે સભાનું કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું. કોમોનિયેવે કહ્યું કે પ્રથમ સત્તા વિશે નિયમો નક્કી કરવામાં આવશે; પછી લડાઈ અને શાંતિ રચાવવાના નિયમો વિશે ચર્ચા ચલાવવામાં આવશે. ત્રીજું કામ વ્યવસ્થાપક સભાની ચર્ચાનું આવશે.

લોન્ગવરિકએ ઉભા થઈ કહ્યું, “પ્રથમ પેટ્રોગ્રેડ મોવિયેટના વિવરણ સંબંધમાં ચર્ચા ચાલવા દો.

પરંતુ અકસ્માત સભામાં એક નવીન શબ્દ સાંભળવામાં આવ્યો. ગડગડ ગુકુમ, ગડગડ ગુકુમ કરતાં તોપના અવાજ સાંભળવામાં આવ્યા. જાણિઆમાંથી આવતા ધૂમાડા તરફ બધા જોવા લાગ્યા. છે શુ તે જોવા માટે બધા ઉતાવળા થવા લાગ્યા ઉશ્કેરણીથી સભાગૃહ ચચળ બની ગયું.

એનરેબલ આતર્જનીય પક્ષનો એક નેતા માર્ટોવ બોલ્યો કે, "કામરેડો, હું એ શબ્દો કહેવા માગુ છું. પ્રથમ શાત ચિત્તે આ પ્રશ્નનું સમાધાન કરવું જોઈએ આપણે આંતર વિદ્રોહ બંધ પાડવો એ અતિ અગત્યનું કાર્ય છે સભામાં ચર્ચા ચલાવવાનો પહેલો વિષય સત્તા બાબતનો છે. એ પ્રશ્નની મીમાસા રસ્તામાં કરી લેવાની શરુઆત થઈ ચૂકી છે. આપણે બધા પક્ષોએ એકત્ર મળી કામ કરવું જોઈએ. એમ નહિ કરીએ તો બળવાના શત્રુઓને સગવડ મળશે ચાલો આપણે ટ્રેલાક સલાસદોને બીજા પક્ષો સાથે વાતચીત ચલાવવા માટે મોકલીએ."

મૂળ મુદ્દો એ હતો કે વકતા બોલરેબલ ત્ર વિશ્લ હતો.

આ તરફ ગડગડાટ વધવા લાગ્યો પ્રતિનિધિઓની ખૂબ ખૂબથી સભાનું કામકાજ લગભગ બંધ પડી ગયું. આ અધિકારમાં હથિયારોના ખડખડાટ, દ્રેષ, ભય અને બેપરવાલરી ખૂનામરકીના અવાજો વચ્ચે નૂતન રશિયાનો જન્મ થતો હતો.

સમાજવાદી અને બીજા પક્ષોએ માર્ટોવની દરખાસ્ત કબૂલ રાખી મલાએ બહુમતે દરખાસ્ત પસાર કરી એક સૈનિક બોલી ઉઠ્યો, "અખિલ રશિયાની બેહુત સોવિયેટ આ કાંગ્રેસમાં પ્રતિનિધિઓ નહિ મોકલે. તેઓને આમ ત્રણ આપવું જોઈએ અહીં તેમના ટ્રેલાક પ્રતિનિધિઓ હાજર છે હું દરખાસ્ત ચૂક છું કે તેઓ આ કામમાં મત આપી શકશે" દરખાસ્ત કબૂલ રાખવામાં આવી

ક્રોધાનનો મોશાક પહેરેલા ખારાસે બરાડો પાડી લાપણ શરુ કર્યુ, “આ દેશમા જેટલા રાજદારી જુગારીઓ છે તે બધા આ કોંગ્રેસમા એકત્ર થયા છે એક તરફથી, કહેવામા આવે છે કે રાષ્ટ્રની સત્તાના સંબંધમા ચર્ચા ચલાવવામા આવશે, ત્યારે બીજી તરફથી આપણી જાણ બહાર જૂના સરકારી મહેલ પર હુમલો કરવામા આવ્યો છે જેઓએ પહેલ વહેલો બળવો ઉઠાવ્યો છે, તેઓને અત્યારે ઢળી નાખવાના પ્રયત્નો ચર્ચ રહ્યા છે.”

વિરોધી પક્ષ હો હા કરી ઉઠ્યો. એક મિનિક અમલદારે કહ્યું, “મહાશ્વિના મેદાન પર લડતા સૈનિકો તરફથી હું જણાવુ છું કે અમને કોંગ્રેસની કંઈ જરૂર લાગતી નથી મોવિયેટ બળવો અત્યારે રાષ્ટ્રના સ્વાર્થવિરુદ્ધ છે.” તેણે લાપણ પુર થાય તે પહેલાં તો સભામાના સૈનિકો ઉભા થઈ ગયા, “તું કાણુ છે ? તને કોણે મુટી મોકલ્યો ?”

“પાચમી લશ્કરી ટુકડીની મધ્યગ્ય સમિતિએ મને મોકલ્યો છે.”

“અજે તું તો અમલદાર હોઈ તેનીજ વાનો કરે છે. સૈનિકોના સંબંધમા કંઈ પણ અભિપ્રાય આપવાનો તને અધિકાર નથી.”

“હુઓ, ભામટો, જરૂર બળવાના શત્રુપક્ષનો જાસુસ છે।” વગેરે નાના પ્રકારના અભિપ્રાયો સંભળાવા લાગ્યા

મેનશેવિક પક્ષ તરફથી એક જણ બોલ્યો “બોલશેવિકો પેટ્રોગ્રેડ મોવિયેટની મદદથી વસ્કરી કાવતરું કરે છે. અમે આ કોંગ્રેસમા રહેવા તૈયાર નથી”

“હુઓ, નાસેકું ! નામી ગયા !”

એ દરમિયાન કોઈ બોલી ઉઠ્યું, “કોમરેડો, ” સભાગૃહ શાંત થઈ ગયું. એક રોગી સૈનિક ઉભો થઈ બોલ્યો, “મારું નામ પિટર્સન છે. જે બે વક્તાઓએ અત્રે લાપણ કર્યા તેઓ સૈનિકોના

પ્રતિનિધિ નથી." સભામાં હર્ષદર્શક તાળાઓના ગડગડાટ થવા લાગ્યા.

"હું સૈનિકો તરફથી જણાવુ છું કે તેઓએ ઘણી વાર કહ્યું છે તેમ "હવે કરાવેલી જરૂર નથી, ચર્ચાની જરૂર નથી. અમે અમારા હાથમાં સત્તા પ્રાપ્ત કરવા ઈચ્છીએ છીએ." આ બધા વિશ્વાસવાતીઓના ટોળા કોંગ્રેસ તજ જતા હોય તો ભાસે તજ જતા. સૈનિકો તેઓના મતને માન્ય રાખતા નથી."

સભામાં હોહા યઈ રહી. આત્મારમુધી ધમ્યાના મનમાં ભાજગડ ચાલતી હતી. એમરે બહુકોના અવાજને સભળાતા હતા. પેટ્રોગ્રેડ તરફ લશ્કર આવતું હતું એવી અફવાઓ સભળાતી હતી. ત્યારે શું તેઓ કેવળ બળવો ઉઠાવવા જ માગે છે ! શું અમારા પક્ષમાં કોઈ રહ્યું નથી ! સૈનિકો પણ શું અમારા પક્ષમાં નથી ! એક રાગી છતાં તેજસ્વી સૈનિકના શબ્દોએ નવીન વાતાવરણ સરજી દીધું. ભાજગડ ચાલતી બધ પડી. વક્તા પછી વક્તા ઉઠી સૈનિકોની ઈચ્છા રપટતાપૂર્વક વ્યક્ત કરવા લાગ્યા. તેઓ બધા ખોલશેવિક હતા.

હવે ટ્રોટસ્કી ઉઠ્યો. તેના મુખ પર ક્રૂરતા તરવરી રહી હતી. ટ્રોટસ્કીએ તિરસ્કાર દર્શાવતા કહ્યું, "આ બધા કહેવાતા સમાજવાદી ટોળા ખીકણ બાયલા બની સધિ કરવા માટે ઉતાવળા બની રહ્યા છે ! તેઓ કોંગ્રેસ તજ જતા હોય તો જવા દો. ઇતિહાસમાં તેઓનું નામ ફળી જવા દો."

આ તરફ બાબુના ઝોરડામા લશ્કરી બળવા સમિતિ ભયંકર પ્રતિષ્ઠા પોતાનું કામ કરી રહી હતી. ચોમેર બસુસો મોકલવામા આવ્યા હતા. ટેલિફોનના થોકબધ સંદેશા આવતા હતા ને જતા હતા. શહેરની ગલીએ ગલીએ જીવન મૃત્યુની સત્તા સાથે અમલદારો મોકલવામા આવતા હતા. વિરામ નથી, વિશ્રાંતિ નથી.

એ જ રાત્રે લશ્કરી વિપ્લવ સમિતિએ જાહેરનામું પ્રગટ કર્યું કે “કૌન્સકીની સરકાર બધ પડી છે, હવેથી બધી સત્તા લશ્કરી સમિતિએ હાથમા લીધી છે. તે જ પેટ્રોગ્રેડની પ્રજા અને સૈનિકોના સહકારથી રાજસત્તા ચલાવશે.”

“પ્રજા શા માટે લડાઈ ચલાવે છે? તે પ્રજાતંત્રને અનુસરતી શાંતિ ઈચ્છે છે, ખેડૂતો જમીનના અને મજૂરો કારખાનાના આધકારો માંગે છે. રશિયામા સોવિયેટ સત્તા સ્થાપ્યા વગર ચાલે તેમ નથી.”

“મજૂર, સૈનિક અને ખેડૂતોનો બળવો ધણ જીવો.”

આ તરફ જૂની સરકારી ઓફિસ સામે પુષ્કળ લોકો એકત્ર થયા છે. શહેરની મ્યુનિસિપલ કુમાના પ્રતિનિધિઓ વિચાળ જનતા સાથે હાજર રહ્યા છે. તેઓ ઓફિસમા પ્રવેશ કરવા માંગે છે. પહેલાં ભરતા સૈનિકોએ તેમને જાણાવી દીધું કે “અંદર જવાનો હુકમ નથી.”

કુમાના એક પ્રતિનિધિએ કહ્યું, “અરે, પણ અમારી પાસે પ્રવેશપત્ર છે.”

નાવિક પહેરેગીરે કહ્યું, “વાર, હું હમણા જ રમતની મહેલમા ટેલિફોન કરી પુછાવુ છું.”

“પરંતુ અમે હથિયાર વિનાના છીએ, છતાં અદર આવવા દેવાની ના પાડો છો.” અમે અદર જઈશું જ. નહિ તો અમે આ છાતી ખુદી મૂકીએ છીએ. અમારા પર ગોળી ચલાવો.”

ખલાસી પહેરેગીર બોલ્યો, “ નહિ, હથિયાર વિનાના રશિયનો પર અમે ગોળી ચલાવીશું નહિ. ”

“ તો પછી અમે તો અંદર દાખલ થવાના જ હીએ. તમે શું કરવાના હતા ! ”

એક બીજો ખલાસી પહેરેગીર કંટાળા જર્ઝ બોલ્યો, “ દાખલ થાએ તો ખરા ! અમે ગોળીએથી વીધી નાખીશું. જતા રહો, કંટાળો આપો નહિ. ”

તરત જ જનતામાં શોરબકાર થઇ રહ્યો. એક જણ એક પેટી પર ચઢી બાપણુ આપવા લાગ્યો. બાપણુ આપતો આપતો છત્રી ફેરવવા લાગ્યો.

“ કામરેડો, આપણા ઉપર બજાજીરી વાપરવામાં આવે છે. આવા બધા મૂર્ખ મમારોને હાથે આપણું લોહી રેડાશે. ચાલો આપણે કુમામાં પાછા ફરીએ અને ચર્ચા કરીએ કે આવા લોકોના હાથમાંથી દેશને કઈ રીતે બચાવવો. ” તેઓ ચાલ્યા ગયા.

પરંતુ થોડી મિનિટ બાદ એક બીજુ ટાળું દોડતું આવી સરકારી રાજમહેલમાં (Winter Palace) પેકું. એમાં મોટે ભાગે હાલ પકટણના માણસો હતા. થોડા પ્રમાણમાં સાધારણ સૈનિકો હતા. આ પ્રમાણે બજવાખોર સૈન્ય આગળ વધ્યું. બજવાખોર સૈનિકોના ટોળેટોળાં સરકારી મહેલમાં પેસવા લાગ્યાં.

જેઓએ કદી બજવા ઉઠાવવાનો વિચાર પણ કર્યો નહોતો, ઉલટા તેઓ બજવાખોરોને મારી હડાવવા તત્પર હતા તેઓ આજે બજવાખોરોની સાથે જોડાયા. જ્યારે ક્રાંતિ અચળ થઈ બેઠેલા રિવાજોની દિવાલમાં બાકું પાડે છે ત્યારે આવી જ રીતે તેનો પક્ષ

‘શિયાળું મહેલ’ કેરેન્ડાની સરકારનું કેંદ્ર સ્થળ હતું; આ સ્થળ કબજે કરવાથી સરકારના મૂળ કપાઈ જશે એમ ધારીને જ ખેલશેવિક્રમે આ મહેલ કબજે કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તેમનો એ પ્રયત્ન સફળ પણ થયો. મરકારી ઓફિસો તેમના કબજામાં આવી. ઉદ્દેશ્ય જનતા આનંદ અને ઉલ્લાસથી વધારે ઉન્મત્ત બની ગઈ. લૂટલાટ તરફ તેઓની સ્વાભાવિક પ્રવૃત્તિ જામત થઈ.

માલની ભરેલી મોટી મોટી પેટીઓ પડી હતી; મિનિમ બંદુકની નળી વડે તેને ભાગી તોડી ખોલી નાખવા લાગ્યા. પેટીઓમાં દોંભતી ગાલિયા, પકડા, પોશાક અને વામણો ભર્યા હતાં. સૈનિકોની લાલચુ દષ્ટિ મહેલની મધ્યવાન ચીજો તરફ ખેંચાઈ. તેઓ નાના પ્રકારની મામમી લૂટવા લાગ્યા. તરત જ આગેવાનોએ સૈનિકોને મંજોથી ગર્જના કરી કે “મમરેડો, આ બધી વસ્તુઓ પ્રજાની છે; આપણે કંઈ ચોર લૂટારા નથી. અમને આશા છે કે એ બધી સામગ્રી લૂટી તમે બળવાખોરોનું નામ કલંકિત કરશો નહિ.”

સેનાનાયકોના આ વચનોથી બળવાખોર સૈનિકોમાં ચંચળતા પેદા થઈ. બળવાના અગ્નિપ્રશ્નથી તેઓના ચારિત્રમા અને આદર્શમાં કટાક્ષો બધો ફેરમાર થયો હતો. તે આજે બરાબર જણાયું. આવડી મોટી લાલચને તેઓ આટલી સહેલાઈથી છુટી શકશે એવું તેઓએ કલ્પનામા પણ ધાર્યું નહોતું. પરંતુ આજે દેશનું અને બળવાખોર લશ્કરનું સન્માન જાળવવાની વૃત્તિ તેમના દિલમાં મૂર્ત થઈ હતી. બળવાનો જ્ય એમ બહાર ચતો જણાતો હતો તેમ પ્રજાના અંતઃકરણમા ચતો જણાયો. એ તરફ “લેશો નહિ, લેશો નહિ” ના અવાજો મંજળાવા લાગ્યા, જેણે જે કંઈ લીધું હતું તે પાછું મૂકી દીધું.

એ દરમિયાન દરવાજા આગળ એક લશ્કરી દુકડી અને લાલ પલટણના માણસોએ આવી જનતાને રસ્તા કરવાનું જણાવ્યું. જનતાએ જોયું કે છ સાત ઉંચા દરજ્જાના અમલદારો દારબંધ ચાલ્યા આવે છે. તેઓ કેરેન્ડીની સરકારના અમલદારો હતા. તેઓ મૂંગે મોઢે ચાલ્યા આવે છે. જનતામાંથી એકાદ બે તિરસ્કારસ્પ્યક રાખેલા થાય છે. એકાદ બે ગોળાઓ પણ છૂટે છે. પરંતુ ખલાસી પહેરેગીરો તેઓને અક્ષત સરીરે પિટરપોલ કારાગૃહમાં પહોંચાડી આવે છે.

આ રીતે કેરેન્ડીની સરકારનો મહેલ બોલશેવિકોના કબજામાં આવ્યો.

સ્થાનિકોમાં હજુ કોંગ્રેસની બેઠકો મળ્યા કરે છે. કયા કયા મંત્રીઓને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા છે તેની સૂચી વંચાય છે. એ દરમિયાન એક બેકુત પ્રતિનિધિ બોલી ઉઠે છે કે “અમે સમાજવાદી પક્ષના પ્રતિનિધિઓ આ બધા મંત્રીઓને જેમ અને તેમ જલદી છોડી મૂકવાની દરખાસ્ત મૂકીએ છીએ. કોમરેડો, જેઓએ ઝારના જૂઝઘો દૂર કરવા માટે જીવન હોડમાં મૂક્યાં હતા; તેઓ આજ બંદીવાન બન્યા છે!”

વક્તા બચકર જુમાજુમ કરી રહ્યો હતો. એક ખીજે વક્તા માંચડા પર બેઠેલા આગેવાનો તરફ આંગળી દરી કહે છે, “બોલશેવિકો આપણા આગેવાનો પર જુલમ વર્તાવે છે અને આ બધા પ્રજાના પ્રતિનિધિઓ શું અહીં ગુપચુપ બેસી રહેશે?”

સોરબકોર થાય છે, બસડા પડે છે, દટામસ્કરી ચાલે છે, કંઈ પણ સાંભળી શકાતું નથી. ટ્રોટસ્કીએ બધાને ચુપ રહેવાનો ઈસારો કર્યો. સભાગૃહમાં કંઈક શાંતિ ફેલાઈ એટલે તેણે ગર્જના કરી કહ્યું, “જેઓ કેરેન્ડી સાથે કાવતરાં કરી સોવિયેટોને ગરદન મારવાની વ્યવસ્થા કરતા હતા, તેઓની સાથે શું ગૃહસ્થની પેઠે

વર્તવું છાને કે? ગયા જીવાઈ માસમાં તેઓએ આપણી સાથે કેવી સુંદર વર્તણૂક ચલાવી હતી! અત્યારે દુર્ગળ હૃદયવાળા આગેવાનો આપ્યા ગયા છે. બળવાની કુલ સત્તા અમારા હાથમાં છે. અમે મરીશું પણ કામ છોડીશું નહિ. કામરેડો, અત્યારે તો તમારે કામની વાતનો જ વિચાર કરવો જોઈએ. કામ, બસ કામ મિવાય બીજું કંઈ નહિ.”

ટ્રાઈકોની પછી જરફોઈસેલો સેનાવાહિનીનો એક પ્રતિનિધ બોમ્બા ઉઠ્યો; સાબો રમ્તો વટાવી આવ્યો હોવાથી તેનાં કપડા ગંદા બની ગયાં હતાં, મુખ પર ક્રિકેટ તરી વળી હતી તેજો કહ્યું, “અમારી દુકડી સોવિયેટના પક્ષમાં લડવા માટે પેટ્રોગ્રેડના ફ્રવાન્ગનું રક્ષણ કરે છે. અમે મરીશું પરંતુ શત્રુઓના હાથમાં પેટ્રોગ્રેડ સોંપીશું નહિ” મહામા જયજયકારના ધ્વનિ ફેલાઈ ગયા.

મેનશેવિક આંતર્જાતીય પાપ તગ્મથી કાપેલિનસ્કીએ દરખાસ્ત મૂકી કે આ આંતર્કલહનું બધાને પસંદ પડે તેવું અમાધાન કરવા માટે એક સમિતિ નીમવી. પરંતુ આ દરખાસ્ત સામે ગર્જના થઈ રહી કે “ના, ના, શાંતિથી અમાધાન થઈ શકે તેમ નથી. વિજય મેળવવો એ જ અમાધાનનો રસ્તો છે.”

ફ્રવાન્ગ ઉઠી મઠ્ઠ. દરોમશકરી વચ્ચે મેનશેવિક પક્ષ મહા મૂલ છોડી ગયો. કામેનિયેવ બોલ્યો, “આ બધા વિશ્વાસઘાતીઓએ પ્રથમથી જ નિશ્ચય કર્યો હતો કે અમુક વખતે સલા છોડી જવી. આ માટે જ તેઓ ડગલે ડગલે આડચણો નાખ્યા કરતા હતા.” વળી મહાનું કામ ચાલવા લાગ્યું. મજૂર, મેન-ચ, અને ખેડૂતોને ઉદ્દેશી જાહેરનામું પ્રગટ કરવામાં આવ્યું કે, “બહુમતીના મત મુજબ રશિયાના મજૂર અને સૈનિકોની સોવિયેટ કોમિસની બીજી બેઠકમાં બધો કારભાર સોવિયેટના હાથમાં મૂકવાનો ઠરાવ થયો છે. જૂની સરકાર મરી પરવારી છે; જૂની ચરકારના ઘણા ખરા સભામંદોને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા છે. દુનિયાની બધી જાતિ-

ઓમા હવે પ્રજાતંત્રમૂલક શાંતિ સ્થપાશે. સોવિયેટ જમીન સમિતિના હાથમા જમીનદારની, સરકારની અને દેવજોની જમીનો હસ્તાન્તરિત કરવામા આવશે. સૈન્ય વિભાગમા પણ પ્રજાતંત્રમૂલક વ્યવસ્થા થશે. જમીન ઉપર ખેડુતોનો અને કારખાના ઉપર મજૂરોનો અધિકાર રહેશે

આજથી સ્થાનિક બાબતો બધી સોવિયેટ સભાના હાથમા સોંપવામા આવે છે. સૈનિકો, ફેરેન્કી દ્વારા હેતુગતા નહિ. આવધાન !

ફેલવે કામદારો, પેટ્રોગ્રેડ વિગત લશ્કર લઈ ને ટ્રેનો રવાના થાય તેને રસ્તામા જ થંભાવી ગળો.

સૈનિકો, મજૂરો, નોકરો ! બળવાનું લલિધ્ય તમારા જ હાથમા છે.

બળવો ધણું જીવે !”

સવારના ૫ ને ૧૭ મિનિટે ફિલેસ્કોએ એક ટેલિગ્રાફ વાચી મંજૂનાબો, ફિલેસ્કોએ જણાવ્યું કે “કોમરેડો, લડાઈના મેદાન પરથી બાર પવટણોએ આપણને અલિનંદન પાઠવ્યાં છે તેઓએ ત્યાં લશ્કરી સમિતિ સ્થાપી બધી સત્તા હાથમા નીધી છે. જૂની સરકારના સેનાધ્યક્ષે રાજીનામું આપ્યું છે.”

લેનિનની યુક્તિ સફળ થઈ. તેણે પેટ્રોગ્રેડના મજૂરોને સાથે લઈ બળવો જાહેર કર્યો અને પેટ્રોગ્રેડ સોવિયેટ ફેરેન્કીની સરકાર તોડી પાડી. સોવિયેટ કોંગ્રેસને પણ આ માર્ગને અનુમોદન આપવું પડ્યું. હવે સમસ્ત દેશનું હૃદય જીતવાનું રહ્યું અને ત્યાર બાદ આખી પૃથ્વીના હૃદયને જીતવાની જગર હતી રશિયા શું તેનો માર્ગ નહિ ગ્રહણ કરે ? અને બીજી બાજુ ? તે શું કરશે ?

હજી છ વાગ્યાનો વખત થયો હતો. રાતનો અધિકાર દૂર થયો નહોતો. ચોમેર ટાઢની ચમકારી ચમકતી હતી. વચ્ચે વચ્ચે પહેરેગીરોના બરાડા સંભળાતા હતા. રશિયાના આકાશમાં એક બચંકર પ્રજાત હૃદય પામવું હતું.

ન વેમ્પરની ૮ મી તારીખ ને શુક્રવાર હતો. સવાર થઈ હતી. બીજા દિવસેની માફક હજારો માથુસો વહેલા લીધી કામ પર આત્મા ગયા છે. પેટ્રોગ્રેડના રસ્તા પર અસંખ્ય ગાડીઓ દોડ્યા કરે છે; રેન્જિટો કારભાર જેમનો તેમ આત્મા, ફરે છે. હોટયો અને દુકાનો ખુલા છે; નાટકોના ચોપાનિયાં ચોમેર વેચાય છે. મહા વિપત્તિના સમયમાં પણ સમાજજીવનનું કોઈ પણ કામ બાકી રહ્યું નથી. ખાવાનું, પીવાનું, કપડાલણાંનું, આનંદનું કામ સર્વજ્ઞ આવી રહ્યું છે. સમાજની આ દિશામાં જાણે બળવાનું નામ નિશાન ન હોય એમ જણાય છે.

અરવા ફેલાઈ રહી છે કે ફેરેન્કી એક વિશાળ લશ્કર લઈ પેટ્રોગ્રેડ તરફ આવે છે. “વલિયાનારોડ” નામના વર્તમાન પત્રમાં ફેરેન્કીનો હુકમ બહાનું પડ્યો છે.

“બોલશેવિકો રશિયાના આવા વિપત્તિના સમયમાં દેશનું સત્તાનાથ વાળવા તૈયાર થયા છે. આ વખતે તો આપણામાં દુર્જય પ્રિછાશક્તિ અને સાહસની જરૂર છે. ન્યાં સુધી નથી સરકાર ન સંપાદન...જો કે તેની જરૂર નથી...ન્યાં સુધી બધા લોકોએ પોત

પોતાના કામમાં મંડળા રહેવું. હું જ્યાં સૈન્યનો અધ્યક્ષ છું; મારો હુકમ છે કે સેનિકોએ પોતાના ચાલુ સેનાપતિઓના તાબામાં રહી કાર્ય કરવું.”

આના જવાબમાં અખિલ રશિયાની સોવિયેટ કોંગ્રેસ પક્ષ તરફથી દિવાલો પર મોટા અક્ષરે જાપેલાં જાહેરનામાં ચોટવામાં આવ્યાં કે “જૂના મંત્રીઓમાના ધણાખરા ગિરફતાર થયા છે. કેરેન્સ્કી નાસી ગયો છે. જ્યાં લશ્કરને આજ્ઞા આપવામાં આવે છે કે કેરેન્સ્કી પકડાય તો તેને પેટ્રોગ્રેડ લઈ આવવો. જે કોઈ કેરેન્સ્કીને મદદ કરશે તેને રાજદ્રોહી ગણી શિક્ષા કરવામાં આવશે.”

બંધન તૂટી ગયું છે; લશ્કરી બળવા સમિતિ આગની ચિન-ગારીની પેઠે ચોગેર હુકમો ને નિવેદનો ફેલાવ્યા કરે છે. બંદીવાન સેનાપતિ કોર્નિલોવને પેટ્રોગ્રેડ લાવવાનો હુકમ થયો છે. સૈન્ય વિભાગમાં મૃત્યુ દંડની સજા રદ કરવામાં આવી. સરકારી અમલદારો પર હુકમ મોકલવામાં આવ્યો કે તમારે તમારું કામ બંધ ન કરવું. કરશો તો બંધકર શિક્ષા થશે. લૂટફાટ, અને જુગારીઓને દેહાંતદંડની શિક્ષા ફરમાવવામાં આવી. જ્યાં ખાતાના મંત્રીઓની કામચલાઉ નીમણૂક કરવામાં આવી. ટ્રોટ્સ્કી અને ઉરિટ્સ્કીના હાથમાં પરદેશખાતું મૂકવામાં આવ્યું. લોકહિતકર વિભાગ (Public Welfare) ની જવાબદારી મેડમ કાસોનતાઈના હાથમાં મૂકી.

આવ્યું, “કોઝેક ભાઈઓ, તમને ખેટ્ટાકોઝ વિરુદ્ધ ઉસ્કેરવામાં આવે છે. તમારા આગેવાનો તમારા શત્રુઓજ છે. તેમના પર સહેજ પણ વિશ્વાસ મૂકતા નહિ. અમારી કોઝેસમાં મજૂર, ખેડૂતો અને સૈનિકોના પ્રાંતનિધિઓ છે. તમારા પ્રતિનિધિને પણ મોકલશો. તો અમે તેને માનપૂર્વક સ્વીકારીશું. તમારા સેનાપતિ તો ધનવાન વર્ગના ભાકુતી યુગ્મીઓ છે.

“તમને કહેવામાં આવે છે કે અમે તમારી જમીન ઝૂંટવી લઈશું; પરંતુ એ નસતળ જુદી વાત છે. કેવળ કોઝેક જમીનદારોના હાથમાંથી જ જમીનો લઈ લેવામાં આવશે, પરંતુ તે બધી જમીન કોઝેક સૈન્ય અને મજૂરોને વહેંચી આપવામાં આવશે. માટે કોઝેક ભાઈઓ, શત્રુઓના હરમાબ્યા હરમાશો નહિ. અખિલ રશિયાની સોવિયેટ કોઝેસ તમને બોલાવે છે. રશિયાના મજૂર, ખેડૂતો અને સૈનિકો સાથે કોઝેકોનું ભાવૃત્વ ચિરંજીવ બનો.”

ખીજ તરફથી કેરેન્કીના પક્ષની “દેશ અને બળવાનું રક્ષણ કરનારી સમિતિ” તરફથી જાહેરનામું બહાર પડ્યું, કે

“બોયશેવિકોએ ગેરવાજખી રીતે મંત્રીઓને કેદ કર્યા છે. તેઓએ જે સરકાર સ્થાપી છે તે કાયદેસર નથી. અત્યારે અમારી સમિતિ એજ મર્વોપરિ મરકાર છે. આથી નવીન બ્યવસ્થાપક સભાની બેઠક ન મળે ત્યાં સુધી મર્વ સોફોએ અમારા કુક્રમે માથે ચઢાવવા બેઠાએ.

ભાઈઓ, જાગ્રત થાઓ, આ જૂલમો વિરુદ્ધ એકત્ર થાઓ.

દેશ અને બળવાને જીવાડો.

રક્ષણ સમિતિને ટેકા આપો.”

આ જાહેરનામામાં જુના પંચના બધા પક્ષોની મહીઓ હતી.

બધી સત્તા બોલશેવિકોના હાથમાં હતી, આથી વિરોધી પક્ષનું હવે એકજ હથિયાર બાકી રહ્યું હતું અને તે પ્રચારકાર્ય હતું. વર્તમાનપત્રોનું, અહેરનામાનું અને આ વેદનનિવેદનનું યુદ્ધ બચાંકર રીતે ચાલવા લાગ્યું.

નિકાયાઈ મહેલમાં સાજરે પેટ્રોએડની મ્યુનિસિપલ કુમાની એકઠાં બેસતી હતી. સભાપતિના આમન પર જૂદા, ધોળા દાઢી મૂઝ વાળા શ્રિડર (Schreider) બેઠો હતો. તે અમાહિની રાતે અમલની મહેલમાં ગયો હતો; ટ્રોટસ્કી સાથે તેને જે કંઈ વાતચીત થઈ હતી તે તેણે કુમાને જણાવી. ટ્રોટસ્કીને તેણે કહ્યું હતું કે હાલમાં કુમા એજ કાયદેસરની સરકાર હોઈ શકે, કારણ કે તેમાં બધા પક્ષના પ્રતિનિધિઓ છે. તેના જવાબમાં ટ્રોટસ્કીએ કહ્યું હતું કે "એનો પણ એક ભાગ છે. આપ કુમાને વિસર્જન કરી નવી ચુંટણી કરો."

મેયરના મુખે આ વાત સાંભળી સભામાં ગરબડ મચી રહી. જૂદા સભાપતિ કહેવા લાગ્યો, "બોલશેવિકો જુદા જુદા વિભાગમાં મંત્રી અને કમિશનરો નીમી સ્વાયત્તશાસનના મૂળમાં કુદાડાના ધા મારે છે." સભામાં જે ચોડા પછા બોલશેવિક સભાસદો હતા તે પણ બાપણુ કરવા લાગ્યા. એક બોલશેવિક સભાસદે કહ્યું, "આપ કંઈ પ્રજના ખરા પ્રતિનિધિ નથી. અખિલ રશિયાની સોવિયેટ કોંગ્રેસના સિદ્ધાંતો માનવાજ નોંધ્યો."

"કેવું અપમાન! કેવું અપમાન!" કહેતા બીજા સભાસદો ખૂંસાણૂંસ કરી ઉઠ્યા. બોલશેવિકોએ તેવાજ અવાજથી જણાવ્યું કે "અમે નવી ચુંટણી માગીએ છીએ." ત્યાર બાદ તેઓ સભાગૃહ છોડી ચાલ્યા ગયા, એટલે બાકીના સભાસદો કહેવા લાગ્યા, "એ લોકો જર્મનોના જાસુસો છે, સાલા, લુચ્ચાઓ,

વિશ્વાસઘાતી છે ! “ વૃદ્ધ મેયરે દરખાસ્ત મૂકી કે આ સભા કોઈ પણ રીતે નવી ચુંટણી કરવા દેશે નહિ. મૃત્યુ યામ તો લલે, પણ અધિકાર તબક્કામાં આવશે નહિ. ”

બહાર અલેક્ઝાન્ડર હોલમાં બોલરોવિક વિરોધી રક્ષણ સમિતિની સભામાં રોકાવિલિયેવ લાપલુ કરતો હતો કે “ બળવાની આવી દુર્દશા કદી થઈ નથી; છતિહાસમાં આવો પ્રશ્ન કદી હોયો થયો નથી. આપણી સમક્ષ અત્યારે એકજ પ્રશ્ન છે કે રશિયાએ શુવળું કે મરણ પામવું ? આપણે બંધાને શુવાડવો જોઈએ. આપણે મરીશું, પણ પાછા હકીશું નહિ. ” તાળાઓના ગડગડાટ વચ્ચે જાહેર કરવામાં આવ્યું કે રેલવે કામદારો રક્ષણ સમિતિ સાથે જોડાયા છે. થોડીવાર પછી સમાચાર આવ્યા કે પોસ્ટ અને ટેલિગ્રાફ ઓફિસના અમલદારો પણ આપણી સાથે જોડાયા છે. પોસ્ટ ઓફિસના ટપાલ વાળાઓ સ્મશનીની ટપાલ લેશે નહિ તેમ ત્યાંની ટપાલ વહે ચશે નહિ. સરકારી અમલદારોએ પણ કામ કરવાની ના પાડી. રીતસર લડાઈ ચાલી. આ લડાઈ રશિયાના હિતની લડાઈ હતી. હડતાળ અને જોરજમરીથી લૂટફાટ ચાલવા લાગી. મધ્યમ વર્ગના ટોળાં પણ પાગલ બની ગયા. “ આ બધા બોલશેવિકો શું અમારા પર હુકમ ચલાવશે ? વાર, વાર, તેમને પણ મળ બતાવીએ છીએ. ”

તેઓ આખા શહેરમાં ફેલાવવા લાગ્યા કે બોલશેવિકો જર્મનીની મદદથી આટલું બધું જોર મારે છે. તેઓ મૂળે તો જર્મનીના જસુસોજ છે, તેના હાથના રમકડા છે. એક જણે તો વળી એવો લાડો માર્યો કે “ અરિ લાઇ, મે આરી સગી આંખે જોયું છે કે જર્મન અમલદારોની મદદથીજ બોલશેવિકોએ સરકારી મહેલ કબજે કર્યો છે. ”

તેઓ આટલેથીજ અટકવા નહિ, વર્ષમાનપત્રોમાં લખવામાં

આવ્યું કે બોલશેવિકોએ સરકારી મહેલમાં લુટફાટ ચનાવ્યા ઉપરાંત નિર્દય રીતે ખૂનરેણ મચાવી છે મંત્રીઓને કરપીણ રીતે મારી નાખવામાં આવ્યા છે, અને ત્યાં જે સ્ત્રી મૈનિકો હતા તેઓના પર પાશવિક અત્યાચાર ગુજારવામાં આવ્યા છે સ્ત્રીઓમાંની ઘણી ખરી તો એ રાક્ષસોના પળમાંથી છૂટવા માટે આપઘાત કરી ચૂકી છે. કુમાનો મધ્યમ વર્ગનો પક્ષ આ બધું ખરું માનું લગભગ પામલ બની ગયો.

સ્મલની મહેલમાં ઝપાટાબંધ કામ ચાલી રહ્યું છે રાત દહાડો કોઈની આખમાં ઉધ નથી મજૂરો આંમતેમ રોડે છે, આગેવાનો હુકમ આપે છે, કામનો પાર આવતો નથી. બધા વિભાગોનું કામ ચલાવવાનું છે, એક તરફથી ફેરેન્ડી આવે છે, બીજી બાજુએથી કુમા અને મધ્યમ વર્ગ કાવતરા રચે છે રેલવે અને પોસ્ટ ઓફિસના કામદારો કામ કરના ઈચ્છતા નથી બધી દિશા સભાળવાની છે વળી બોલશેવિક પક્ષમાં કેળવાયેના અને રાજનીતિનું જ્ઞાન બહુ હતા નહિ

નહોતી. બોલશેવિકો, પોતાના ઓરડામાં ભેરશોરથી ચર્ચા ચલાવ્યા કરતા હતા. લેનિન અને ટ્રોટ્સ્કી કોઈ પણ જાતના સમાધાનની વિરુદ્ધ હતા. બીજા બધા નેતાઓ કોઈ કોઈ બાબતમાં નમતું મૂકી સમાજવાદીઓ સાથે સમાધાન કરવાની તરફેણમાં હતા. તેઓનું એમ કહેવું હતું કે જો એમ કરવામાં નહિ આવે તો બોલશેવિકોને કોઈ મદદ કરશે નહિ.

ઉપરથી સમાજવાદીઓની પણ મંત્રણા સભા ચાલતી હતી. ઉપર પાંચ મિનિટ થઈ એટલે તેઓએ સમાચાર મોકલ્યા કે “અમે લશ્કરી બળવા સમિતિમાં જોડાવા તૈયાર છીએ.”

લેનિને કહ્યું, “જુઓ, તેઓ આપણી સાથે બળે છે.”

આઠ ઉપર ચાળીસ મિનિટ થઈ એટલે તાળીઓના ગડગડાટ પછે જાહેર કરવામાં આવ્યું કે કાર્યવાહક સભાના સભાસદો સભામાં આવે છે. તે સભાસદોમાં મુખ્ય લેલિન હતા. નાનો ચહેરો, ઠાંડું માથું, નાની આંખો, મેલો પોશાક છતાં તેના જેટલું માન જગતમાં મેળવ્યું હોય એમ અમને લાગતું નથી. તેની શુદ્ધ તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિ, તેવું સાહસ કુર્બ્ય હતું, તેની વૃદ્ધતા કોઈની સાથે થઈ શકે એમ નથી.

સભામાં પ્રથમ કામેનિયેવે “લશ્કરી બળવા સમિતિ” નું કામકાજ વાંચી બતાવ્યું. સૈન્યવિભાગમાંથી મૃત્યુદંડ, રદ કરવામાં આવ્યો છે; પ્રચાર કાર્યની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી છે; રાજદારી કારણો સળળ જો અમલદારોને અતે સૈનિકોને કેદ કરવામાં આવ્યા છે તેમને છોડી મૂકવામાં આવ્યા છે; કેરેન્સ્કીને કેદ પકડવાનો હુકમ જારી કરવામાં આવ્યો છે. સભામાં તાળીઓના ગડગડાટ થાય છે.

વળી નરમપંથ પક્ષ તરફથી વિરોધ રજૂ થયો. સભામાં

પ્રજા જ નક્કી કરશે બહારની કોઈપણ જાતિને એ બાબતમાં હાથ નાખવાની જરૂર નથી

જાહેરનામું વાંચ્યા બાદ લેનિને કહ્યું, " હું દરખાસ્ત મૂક્યું કે " આ કોંગ્રેસ આ જાહેરનામું કબુલ રાખે છે. " ત્યારબાદ ભવિષ્યવેતાની માફક ગભીર અવાજે લેનિન બોલ્યો, " કોમરેડો, ૬ ફી અને ૭ મી નવેબરે સામાજિક બળવાનો યુગ શરૂ થયો છે મજૂર ચળવળ શાંતિ અને સામ્યત્વના નામથી જન્મ પ્રાપ્ત કરી આ વિપ્લવનો ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરશે જ "

જનતા નિસ્તબ્ધ બની આ બધું સાંભળતી હતી ત્યારબાદ નક્કી કરનામાં આવ્યું કે રાજદ્વારી પક્ષના વક્તાઓ જ કેવળ આ સબધમાં ભાષણો કરી શકશે અને કોઈ પણ વક્તા ૧૫ મિનિટથી વધારે વાર બોલી શકશે નહિ

ત્યારબાદ ઉપપતિ સમાજતંત્ર પક્ષના વક્તા પ્રેસલિને દરખાસ્તને ટેકો આપ્યો ક્રમે ક્રમે એક પછી એક બીજા પક્ષના પ્રતિનિધિઓએ પણ આ દરખાસ્તને ટેકો આપ્યો.

એક વક્તાએ કહ્યું " દરખાસ્તમાં એક વેળા કહેવામાં આવ્યું છે કે આપણે આ શરતે સહિ કરવા તૈયાર છીએ. વળી છેરટે કહેવામાં આવ્યું છે કે અમે દરખાસ્તો પર ચર્ચા ચલાવવા તૈયાર થઈશું તેના મેળ મળતો નથી "

લેનિને જવાબ આપ્યો, " આપણે વાજબી શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ, પરંતુ તે પરથી એમ સમજવાનું નથી કે કોઈપણ શરતે સહિ કરવા રાજી છીએ. આદર્શને ખાતર વિપ્લવમૂલક લડાઈથી આપણે ડરતા નથી કદાચ માત્રાન્યવાદીઓ આપણું નિવેદન મદદશું નહિ દે, છતાં આપણે કોઈપણ જાતની ગેરવાજબી માગણી કરીશું નહિ મને ખાતરી છે કે બીજા દેશોની પ્રજા તો આપણને ટેકો આપશે જ. "

બેઠેલા શ્રોતાઓ બોલી ઉઠ્યા કે “અમે ધારું હતું કે તમે કાલે સભાગૃહ તજી ગયા હતા, છતાં આજે અહીં કેમ આવ્યા છો ?” મેનરેવિક પ્રતિનિધિમાના એકે જવાબ આવ્યો, “કાલે મેનરેવિક પક્ષમાના માત્ર થોડા જ પ્રતિનિધિઓ જતા રહ્યા હતા, અમે જવાબ નથી અહીં અમે બેનરેવિકો વિરુદ્ધ મત નોંધાવવાનું કર્તવ્ય બજાવવા રહ્યા છીએ.” બીજા બાંધુકતાઓના બાંધુઓ યયા ત્યારનાદ સેનિન ઉઠ્યો થોડીવાર તે તાળીઓના ગડગડાટથી સભાગૃહ માંજ રહ્યું સેનિન શાંતિથી ઉભો, જ્યપ્તિન પ્રત્યે તેનું લક્ષ નહોતું કોણ જાણે કયા સ્વપ્નરાજ્યના તે વિહરતો હતો એ કોણ કહી શકે તેમ છે ? જનતા ચાત ચર્ષ એન્સે સેનિન બોલ્યો, “હવે આપણે સામ્મતત્રની સ્થાપના કરીશું આપણુ પહેલું કાર્ય મહાયુદ્ધને શાંત કરવાનું છે પરંતુ આ સબધમા સોવિયેટને કેટલીક શરતો કરવાની છે કોઈપણ દેશમા, કોઈપણ સ્થળે બીજી જાતિઓ પોતાનું રાજ્ય સ્થાપી શકશે નહિ, કોઈપણ પ્રકારની નુકસાની માગી શકશે નહિ, બધા દેશોની બધી પ્રજાને ઈચ્છા મુજબ રાજતત્ર દાખલ કરવાની સત્તા બક્ષવી જોઈએ.”

સેનિન મદ મદ હસતો હતો સેકડો બાંધુઓ આવ્યા હોવાથી તેનો અવાજ જરા બેસી ગયો હતો તે કોઈપણ જાતના ચાળા-ચસકા કરતો નહોતો હજારો શ્રોતા તેનું બાંધુ શ્રાસોઝ્દીસની ક્રિયા ધભાવીને પશુ સાબળતા હતા

સેનિને ત્યારે બાદ બોલરેવિક સરકારનું જાહેરનામું વાચ્યું જાહેરનામું મહાયુદ્ધમાં જોડાએલા દેશોની પ્રજા અને સરકારને ઉદ્દેશી લખવામા આવ્યું હતું તેમા સોવિયેટ સધિની શરતોના ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો હતો કોઈ દેશનું કોઈપણ સ્થાન ચનુઓ કબજે કરી શકશે નહિ, કોઈપણ જાતની નુકસાની માગી શકશે નહિ કોઈ દેશમા કઈ જાતનું રાજતત્ર હોવું જોઈએ તે ત્યાની

પ્રજા જ નહીં કરશે. બહારની કોઈપણ જાતિને એ આબતમા હાથ નાખવાની જરૂર નથી.

જાહેરનામું વાંચ્યા બાદ લેનિને કહ્યું, “હું દરખાસ્ત મૂકું છું કે” આ કોંગ્રેસ આ જાહેરનામું કબુલ રાખે છે.” ત્યારબાદ ભવિષ્યવેતાની માફક ગભીર અવાજે લેનિન જોડ્યો, “કામરેડો, ૬ ફી અને ૭ મી નવેબરે સામાજિક બળવાનો યુગ શરૂ થયો છે. મજૂર ચળવળ શાંતિ અને સામ્યતત્ત્વના નામથી જય પ્રાપ્ત કરી આ વિધવનો ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરશે જ.”

જનતા નિસ્તબ્ધ બની આ બધું સાંભળતી હતી ત્યારબાદ નહીં કરવામા આવ્યું કે રાજદ્વારી પક્ષના વક્તાઓ જ કેવળ આ સબધમા ભાષણો કરી શકશે અને કોઈપણ વક્તા ૧૫ મિનિટથી વધારે વાર બોલી શકશે નહિ.

ત્યારબાદ ઉપરપંથી સમાજતંત્ર પક્ષના વક્તા કેરોનિને દરખાસ્તને ટેકા આપ્યો. ક્રમે ક્રમે એક પછી એક બીજા પક્ષોના પ્રતિનિધિઓએ પણ આ દરખાસ્તને ટેકા આપ્યો.

એક વક્તાએ કહ્યું “દરખાસ્તમા એક વેળા કહેવામા આવ્યું છે કે આપણે આ શરતે સહિ કરવા તૈયાર છીએ. વળી છેવટે કહેવામા આવ્યું છે કે અમે દરખાસ્તો પર ચર્ચા ચલાવવા તૈયાર થઈશું. તેનો મેળ મળતો નથી.”

લેનિને જવાબ આપ્યો, “આપણે વાજબી શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ, પરંતુ તે પરથી એમ સમજવાનું નથી કે કોઈપણ શરતે સહિ કરવા રાજી છીએ. આદર્શને ખાતર વિપ્લવમૂલક લડાઈથી આપણે કરતા નથી. કદાચ સામ્રાજ્યવાદીઓ આપણું નિવેદન ગ્રહણ નહિ કરે, છતાં આપણે કોઈપણ જાતની ગેરવાજબી માગણી કરીશું નહિ. મને ખાતરી છે કે બીજા દેશોની પ્રજા તો આપણને ટેકો આપશે જ.”

દસ ઉપર ૩૫ મિનિટ ચર્ચ હતી. કામેનિયેવે બધાના મત માગ્યા. એક પ્રતિનિધિ વિરોધ કરવા જતો હતો પરંતુ ચોમરચી શોરબકોર થતો જોઈ ચુપ થઈ ગયો. દરખાસ્ત વગર વિરોધે પસાર થઈ.

સભામાં એક પ્રકારની અપૂર્વ ઉશ્કેરણી ફેલાઈ રહી. એક વૃદ્ધ સૈનિક તો બિચારો રહી પડ્યા. આકાશભેદી શબ્દ ઉઠ્યો કે “ લડાઈ પુરી થઈ છે.” સભાગૃહમાંથી કોઈ બોલી ઉઠ્યું, “ કામરેડો, જેઓએ સ્વતંત્રતા માટે જીવન અર્પણ કર્યું છે, તેઓને ચાલો આપણે યાદ કરીએ.” એક સૂણુમાં સભાગૃહમાં એકત્ર થએલા પ્રતિનિધિઓ મૃતવીરોને ઉદ્દેશી કરુણ સ્મરણસંગીત ગાવા લાગ્યા.

લેનિને ત્યારબાદ જમીન વિષે નીચેની દરખાસ્ત રજૂ કરી:

(૧) કોઈનો કોઈપણ જમીન પર વ્યક્તિગત અધિકાર નથી, એ ખાતર કોઈ નુકસાની માગી શકશે નહિ.

(૨) પાકી વ્યવસ્થા ન થાય ત્યાં સુધી સરકાર, દેવળ અને જમીનદારની સપત્તિ શહેરની જમીનસમિતિ અને જિલ્લાની ખેડૂતોની સોવિયેટ સભાના હાથમાં સોંપવામાં આવે છે.

(૩) આજથી જમીન પ્રજાની છે, માટે કોઈ તેને જરા પણ નુકસાન પહોંચાડશે તેને મખત શિક્ષા થશે.

(૪) સૈન્ય વિભાગમાં જે ખેડૂતો અને કોઝેકો કામ કરે છે તેઓની જમીન જપ્ત થશે નહિ.

દરખાસ્ત વાંચ્યા બાદ લેનિન બોલવા લાગ્યો, “ કયા ખેડૂતને કેટલી જમીન આપવી તે રચાનિક જમીનસમિતિ નક્કી કરશે.

દરખાસ્ત પર ચર્ચા ચાલે તે પહેલાં એક માણસ બીડ ટૂલી માયડા પર ચડ્યો. તેનું નામ પિયાનિખ હતું. ખેડૂત સોવિયેટની

કાર્યવાહક સભાનો એ સલાસદ હતો. લોકોને લાગ્યું કે તે ખરેખર ગાડો થઈ ગયો છે.

પિયાનિખે કહ્યું, “અમારા પક્ષના બે મંત્રીઓને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા છે આ સલામતથી હું તેના તીવ્ર વિરોધ જાહેર કરું છું. તેઓને હમણાં જ છોડી મૂકવા જોઈએ.”

તે સાથે જ એક સૈનિક ઉભો થયો; તેની લયંકર મૂછો અને લાલ આખો ખીંટામણી હતી. તે બોલ્યો, “અહીં બેઠા બેઠા તમે ખેડુતોને જમીન વહેંચો છો પરંતુ તેમના જ ચુરલા પ્રતિનિધિઓ તરફ વિશ્વાસઘાત દર્શાવી તેમને બંદી બનાવો છો. હું તમને સાફ કહી દઉં છું કે તેઓનો વાળ પછી વાકો યશો તો ચોમેર તમારી વિરુદ્ધ બળવો ફાટી નીકળશે.”

સભામાં શોરખકાર થઈ રહ્યો. હવે ટ્રોટરકી, ઉઠ્યો, તેના મોં પર ફૂર હાસ્ય ફેલાઈ રહ્યું હતું. તે બોલ્યો, “ગર્ષ કાસે લશ્કરી સમિતિએ સમાજવાદી અને મેનશેવિક મંત્રીઓને છોડી મૂકવાનો હુકમ આપ્યો છે. અમે કામકાજમાં ગુથાએલા હતા માટે જ એ હુકમ અમલમાં મુકાયો નથી. પરંતુ કોર્નિલોવના વિષય સંબંધમાં ફેરેન્કીએ જે વિશ્વાસઘાત કર્યો હતો, તેમાં આ બધા મંત્રીઓનો ફટફટલો હિસ્સો હતો તેની ખાત્રી ન થાય ત્યાં સુધી તેઓને તેમના પોતાના ઘરમાં નજરકેદ રાખવામાં આવશે.”

પિયાનિખ ખરાડો પાડી બોલ્યો, “એમ બની શકે જ નહિ ! આપ જે જે કૃત્યો કરો છો તેવા કૃત્યો કોઈપણ બળવા વખતે બન્યા નથી.”

ટ્રોટરકીએ જવાબ આપ્યો, “આપની બૂલ થાય છે. ચાહુ નળવામાં જ એના દષ્ટાંતો મળ્યા આવે છે. જયાં જીવાઈ માસમાં અમારા પક્ષના સેકડો બહુઓને જે-તે પૂરવામાં આવ્યા હતા. દાકતરોની સલાહ મુજબ ન્યારે કોમરેડ કોલોનનાઇને છોડી મૂકવામાં

આવ્યા ત્યારે પણ તેના દરખાસ્ત પર ઝારના અમલના નસુસો દહેલના હતા. "

ત્યારબાદ જેકુતો જતા રહ્યા. જનતા ઠકામસ્કરી કરવા લાગી. જમીનની દરખાસ્ત સંબંધમાં કેટલાક પક્ષોએ છટી છટી ચર્ચા ચલાવવાનો સમય માગ્યો. એમની માગણી કબૂલ રાખવામાં આવી. અને જુદા જુદા પક્ષો પોતપોતાના મંત્રણાગૃહમાં ગયા. જતી વેળા લેનિને કહ્યું, " કામરેડો, વધારે વિલંબ કરતા નહિ. આ નવા સમાચાર આવતી કાલના વર્તમાનપત્રોમાં પ્રગટ થવા જ જોઈએ. "

ત્યારે મંત્રણાગૃહોમાં જોસભેર ચર્ચા ચાલતી હતી, વરંડા અને સીટીઓ પર જેકુત અને મજૂરોના પ્રતિનિધિઓ વાતચીત ચલાવતા હતા, ત્યારે લશ્કરી સમિતિનો એક અમલદાર જૂમ પાડતો હતો કે " લડાઈના મેદાનમાં પ્રચાર કરવા માટે ૧૫ માણસોની જરૂર છે. જેઓ જવા રાજી હોય તેઓએ નં. ૧૭ ના ઓરડામાં આવવું. "

લગભગ અઢી કલાક પછી વળી એક શરુ થઈ. માંચડા પરથી નહેરુ કરવામાં આવ્યું કે લડાઈના મેદાન પરથી સમાચાર મળ્યા છે કે ટુકડીઓ પર ટુકડીઓ લશ્કરી સમિતિ સાથે જોડાતી જાય છે. લડાઈના મેદાન પરથી આવેલા નવા પ્રતિનિધિ સૈનિકોએ લશ્કરના મનની સ્થિતિનું બ્યામ કર્યું. તેઓ બધા સોવિયેટના હાથમાં સત્તા હોય એમ ધ્વજિત્તા હતા. તાળીઓના ગડગડાટથી સભાગૃહ ગાજી ઊઠ્યું. રાતના એ વાગ્યાને શુભારે જમીન સંબંધીની દરખાસ્ત પર મત લેવામાં આવ્યા. દરખાસ્ત પસાર થઈ. વિરુદ્ધમાં માત્ર એકજ મત આપવામાં આવ્યો હતો. જેકુતોના પ્રતિનિધિઓ આનંદથી ઉન્મત્ત બની ગયા.

આ એક દરખાસ્તને પરિણામે બોલશેવિકો રશિયામાં એક પ્રબળ સત્તા જમાવી પડ્યા. આ વખતે એક ફાટેલા પોશાકવાળો

સૈનિક ભાષણ કરવા બિહયો. થોડીવારમાં જણાવું કે એ ભાષમાં ભાષણ કરવાની ચક્તિ જ ખરી ! જે સૈનિકો લડાઈનું મેદાન તથા ચાલ્યા આવ્યા હતા તેઓને જમીનનો ભાગ મળવાનો નહોતો. તે આ નિયમ વિરુદ્ધ બોલવા ધ્વિષ્ટો હતા. બધા હામશ્કરી કરવા લાગ્યા; પરંતુ સૈનિક અટક્યો નહિ. “ પોતાની ધ્વિષ્ટાવિરુદ્ધ અમારે ખાઈમાં રહી લડવું પડ્યું છે. તમે પોતે જ આ પ્રધાને ભયંકર અને પાશવિક માની ગાળો દો છો. ફેરેન્ડીની સરકારે અમને ખોટી લાલચો આપી ગેલેશિયાની લડાઈમાં મોકલ્યા હતા ! સ્વતંત્રતા ! સ્વતંત્રતા ચાની ? લડાઈના મેદાન પર અમારી સમિતિ તોડી પાડવામાં આવી. વર્તમાનપત્ર બધે પાડવામાં આવ્યાં. પગમાં જોડા નહિ, પહેરવાનાં વસ્ત્રો નહિ; આવી દશામાં અમારે લડાઈનું મેદાન છોડી આવવું પડ્યું છે. ફેરેન્ડીની સરકાર કે જેને તમે તોડી પાડી છે એજ આ બધાંને માટે જવાબદાર છે.”

સભામાં પ્રશંસાસૂચક ધ્વનિ ચવા લાગ્યા.

એક ખીજા સૈનિકે આ ભાષણની વિરુદ્ધ બોલતાં જણાવ્યું કે “ વાહ વાહ ! ફેરેન્ડીની સરકાર પર દોષ ચઢાવી આ બધાં બીકણ ટાળાં લડાઈ છોડી આવ્યાં છે ! પોતાના ભાઈઓને ખાઈઓમાં સડતા, મૂકી જેઓ ચાલ્યા આવ્યા છે તેઓ વિશ્વાસપાતી છે, તેઓને શિક્ષા કરવી જોઈએ.”

સભામાં શોરબકાર થઈ રહ્યો. “ મારો, મારો ” ના પોકાર થવા લાગ્યા. કામેનિયેવે દરખાસ્ત મૂકી કે આ બાબત સરકાર પર મૂકવી જોઈએ. સતના અઢી વાગે સભાસ્થળ શાંત થયું. કામેનિયેવે રાજ્યવસ્થા સંબંધમાં દરખાસ્ત વાંચવી શરૂ કરી.

વ્યવસ્થાપક સભા ન રચાય ત્યાં સુધી રાજ્યવસ્થા ચલાવવા માટે કામચલાઉ સરકાર ઉભી કરવામાં આવી. તેમાં ખેડૂતોના અને મજૂરોના પ્રતિનિધિઓ લેવામાં આવ્યા. એકેક વિભાગ માટે એકેક

કમિટિ ગોઠવવામાં આવી. ત્યારબાદ કામેનિયેવ નામની યાદી વાચવા લાગ્યો:—

પ્રમુખ—લેનિન.

ગૃહમંત્રી—રાયકોવ.

ખેતીવાડી ખાતાનો પ્રધાન—મિલિઉતિન.

મજૂર વિભાગ—ગ્લિયાપનિકોવ

લશ્કર અને નૌકાખાતું—ત્રણ જથ્થાની કમિટિ.

વેપાર ઉદ્યોગ—નોગિન.

કેળવણી—લુનાટ ચારસકિ.

અર્થ વિભાગ—રોપાનવ.

પરદેશ ખાતું—ટ્રોટસ્કી.

ન્યાયખાતું—લોમવ.

સરંજામ ખાતું—તિઓદરોવિયુ.

પોસ્ટ અને ટેલિગ્રાફ—એવિલોવ.

જાતિસમૂહનો પ્રમુખ—રોલિન.

રેલવે—પીટી નીમવામા આવશે.

સભાગૃહ મંજીનેથી હિલાર્થ ગયું છે. પ્રતિનિધિઓ પાસે બંદુકો છે, પહેરેગારો પાસે બંદુકો છે. લશ્કરી સમિતિ બધાના હાથમા બંદુક આપે છે, કારણ કે કુરેન્સ્કી સાથે યુદ્ધ થવાનું નક્કી થઈ ગયું છે. પ્રતિનિધિઓમાના કોઈ ઘેર ગયા નથી. હિલાર્થ દરેરાજ નવા નવા પ્રતિનિધિઓ આવતા જાય છે. સ્મવનીનું વાતાવરણ સિગારેટના ધૂમાડા, લોકોના શ્વાસોચ્છ્વાસ અને ગ્રેવા કપડા તથા પરસેવાની ગંધથી ભરપૂર બની ગયું છે.

આતર્જાતિય મેનશેવિકામાના જેઓ સભામા હાજર હતા તેમની તરફથી એવિલોવ નામનો એક પ્રતિનિધિ બોલતો હતો કે “આપણે કયા ધસગાધએ છીએ ? જુની સરકાર તો અતિ સહેલાઈથી તૂટી

પડી છે, કારણ કે તે લોકોને શાંતિ અને શેઠી આપી શકી નહોતી અને તેથી જ તેની પડતી ઝડપથી થઈ છે. આપણે આ કાર્ય પાર પાડી શકીશું ખરા ? દેશમાં અનાજ નથી. 'કોલસા મળવા મુશ્કેલ છે. ખેડૂતોને જે જે યત્રો જરૂરનાં છે તે પણ આપણે ભાગ્યે જ પુરા પાડી શકીશું. અને શાંતિ ફેલાવવી એ પણ કંઈ સહેલું કામ નથી. આપણા પ્રતિનિધિઓ સાથે યુરોપની સરકારો તો વાતચીત કરવા પણ નામુશ છે. આપણને તેઓ કોઈપણ જાતની મદદ આપશે નહિ. લંડન, પેરિસ કે બર્લિનમાં કોઈ આપણી સરકારને માન્ય રાખશે નહિ. બીજા દેશોની અળ તરફથી પણ સહાય મળવી મુશ્કેલ છે. પરિણામ એ આવશે કે રશિયાનું લશ્કર હારશે; બીજાં રાજ્યો પોતપોતામાં સુલેહ કરશે અને રશિયાને તેમાંથી બાદ કરવામાં આવશે. કોઈપણ એક પક્ષને માટે બળવો ઉઠાવવાનું કામ અસંભવિત છે. બધા પક્ષોએ એકત્ર મળી કામ કરવાની જરૂર છે. ”

ભાષણની શરુઆતમાં કોઈ કે.ઈ. પ્રતિનિધિ વક્તાની મશ્કરી કરતા હતા છતાં એવિલોવના ભાષણ પછી તેમાંના ધણાખરાનાં વદન ચિંતામુક્ત થઈ ગયાં. ખરેખર એકી સાથે કામ ન કરે તો રશિયાનું સત્તાનાશ નજીક હતું.

ત્યારબાદ કારેલિન બોલવા ઉઠ્યો. તે યુવક હતો, બીક કોને કહે છે એની તેને લેણ પણ ખબર નહોતી. બીજા પક્ષ તરફથી તે બોલ્યો, “અમે ચાલુ સરકાર સાથે કોઈપણ જાતનો સંબંધ રાખવા તૈયાર નથી. બોલશેવિકોના બૂલમો સામે હું વિરોધ ઉઠાવું છું. અમારા કમિશરને હાકી કાઢવામાં આવ્યા છે. ગઈ કાલથી અમારા પક્ષનાં વર્તમાનપત્રો બંધ પાડવામાં આવ્યા છે. ”

સભામાં ચંચળતા ફેલાઈ ગઈ.

ટ્રોટસ્કી માંચકા પર ચઢ્યો તેના ચહેરા પર તિરસ્કાર તરી

આવતો હતો. તેનો અવાજ સલામૂઠને ધમધમાવી રહ્યો, જનતા હિસાદથી રેલાઈ રહી.

ટ્રાટરફી બોલ્યો, “આપા વિચારો કંઈ નવા નથી. બળના પહેલાં તો ધણા લોકોએ ભવિષ્ય બાખ્યું હતું કે અમારો પરાજય નિશ્ચિત વસ્તુ છે. બધા અમારી વિરુદ્ધ હતા. તો પછી અમે જૂની સરકારને કંઈ રીતે તોડી શક્યા? તેનો અર્થ એટલોજ કે અમારી સામેનો વિરોધ કંઈ બહુ નહોતો. ખરી વાત તો એ હતી કે જૂની સરકારના પક્ષમાં કોઈજ નહોતું.”

“અત્યારે એકત્ર થઈ કામ કરવાની વાત ચાલુ છે. અવખત! મજૂર, સૈનિકો અને ખેડૂતોની સાથે એકત્ર થઈ કામ કરવાનું સંભવિત છે, પરંતુ જેઓએ પ્રજા વિરુદ્ધ કાવતરાં કર્યાં છે, તેઓની સાથે એકત્ર થઈ કામ કરવું શું સંભવિત છે? કોઈ પણ પક્ષ સાથે એકત્ર મળી કામ કરવાથી જ શક્તિ પેદા થાય એવું છેજ નહિ. અત્યાચારી કાવતરાંખોરો સાથે એકત્ર મળી કામજ થઈ શકે કંઈ રીતે?”

“અમે શું બીજા પક્ષો સાથે એકત્ર મળી કામ કરવાની ના પાડી છે? જે શુભ મુદ્દતમાં અમારા હાથમાં સત્તા આવી પડી તેજ કષ્ટે તેઓ શત્રુના પક્ષમાં જઈ ભરાયા છે. આ તો લગાઈની જાહેરાત કરી કહેવાય. અને લગાઈની જાહેરાત કરનારા પણ તેઓજ છે, અમે નહિ.

“બંધુઓ, આપણી સમક્ષ જે માર્ગ ખુલ્લા છે; કાં તો રશિયાનો બળવો આખા યુરોપમાં બળવાનો વિચારો ફેલાવશે અગર તો યુરોપી રાજ્યો રશિયાના બળવાનો ફાળિયો કરી જશે.”

સભામાં ઉશ્કેરણી ફેલાઈ રહી આ વખતે રેલવે મજૂરોનો પ્રતિનિધિ કામેનિયેક બોલ્યો, “અમારા સંઘ સર્વથી વધુ શક્તિમાન છે. છતાં તમે અમને આમંત્રણ આપ્યું નથી. અમે બોલશેવિકોના કામને ટેકા નહિ આપીએ.”

“ અરે હાઈ, તમને આમંત્રણ નથી આપ્યું તે તો જૂની કમિટિએ. ”

“ એ બધાં બહાનાં છે. અમે કોંગ્રેસને માનતા નથી. ”

સભામાં સહેજ કંટાળાનો ભાવ જણાવા લાગ્યો.

કામેનિયેવે કહ્યું, “ કોંગ્રેસ કાયદેસર છે, એમાં જરા પણ સંદેહને અવકાશ નથી. ”

ત્યાર બાદ પ્રજાના પ્રતિનિધિઓના (People commissars) હાથમાં શાસનભાર સોંપવાની દરખાસ્ત પસાર થઈ. હવે નવી મહાસભા (Tsayee kah) ની ચુંટણી શરૂ થઈ.

૧૫ મિનિટમાં નવી મહાસભાની ગોઠવણ પુરી થઈ. ૧૦૦ સભાસદોમાં ૭૦ બોલશૈયિક મતના હતા. દ્રોહરૂપીએ કહ્યું, “ અમે બધા પક્ષના પ્રતિનિધિઓ લેવા તૈયાર છીએ. તેઓને માટે જગાઓ રાખવામાં આવી છે. ”

અખિસ રશિયાની સોવિયેટ કોંગ્રેસની બીજી બેઠક પૂરી થઈ. પ્રતિનિધિઓ નવા સમાચાર લઈ દેશમાં પાછા ફર્યા. આજથી અખિસ રશિયાના તેઓ જ માલીક હતા. ।

૯ મી નવેમ્બરને શુક્રવાર.

ડૉન પ્રદેશમાંના કોએક સૈનિકોના રાષ્ટ્રપતિ આતામાન કાલે-
કિને જાહેરનામું બહાર પાડ્યું કે બોલશેવિકો બળવાખોર છે. ન્યાં
સુધી જૂની સરકાર ફરીથી કામગીરી ન થાય ત્યાં સુધી ડૉન પ્રદેશની
બધી સત્તા મારા હાથમાં રહેશે.

જુની સરકારના પ્રમુખ કેરેન્સ્કીએ જાહેરનામું બહાર પાડ્યું
કે “ હું રશિયાના બધા લશ્કરનો અધ્યક્ષ છું અને જૂની સરકારનો
પ્રમુખ છું. જે સૈનિકો બૂલથી શત્રુઓના પક્ષમાં ગયા હોય તેઓ
જેમ અને તેમ જલદી કામગીરી ચલી જાય એમ ફરમાવું છું.

“ આ હુકમ બધી લશ્કરી ટુકડીઓ સમક્ષ વાંચવો.”

કેરેન્સ્કીએ ઉત્તર યુદ્ધક્ષેત્રની લશ્કરી ટુકડીઓ પર તાર મોકલ-
વો કે “ જેટસિના શહેર આપણા તાબામાં આવ્યું છે. ત્યાંના સૈનિકો
આપણી મદદમાં આવ્યા છે. આખા લશ્કરે હવે કુચ કરવી જોઈએ.”

ખરી વાત એ હતી કે જેટસિનાની એ લશ્કરી ટુકડીઓ બળ-
ાની અવ્યવસ્થાને લીધે ધણીધોરી વિનાની થઈ આમતેમ લટકત
હતી. અકસ્માત કોએક સૈન્યે આવીતેઓને ઘેરીલીધી. પરંતુ સૈનિકો.

કેરેન્કીના પક્ષમાં લખ્યા નહોતા, એટલેના શહેર તેઓના તાબામાં ગયું હતું.

લડાઈના મેદાનપર ગરબડનો પાર નહોતો. મોટા મોટા અમલદારો કેરેન્કીના પક્ષમાં હતા ત્યારે સૈનિકોનો મોટો ભાગ સોવિયેટની તરફેણમાં હતો. ત્રીજો પક્ષ હજી સંદેહવશ હતો.

પેટ્રોગ્રેડનું રક્ષણ કરવા માટે લશ્કરી સમિતિએ મુરાવિયેવ નામના સેનાપતિને નીમ્યો. આ મુરાવિયેવ થોડા માસ પહેલાં જુની સરકારને ઉપદેશ આપ્યો હતો કે “ બોલશેવિચ તરફ જવા બતાવવી એ સાચી નથી; તેઓને તો કચરી જ નાખો ” બધું સખત દિલના લોકો પણ જે તરફ સત્તા હોય તે તરફ ઢળી પડે છે.

આ તરફ રેલવે કામદારો, ટેલિગ્રાફ અને પોસ્ટઓફિસ બોલશેવિકોનું કંઈ પણ કામ કરવા તૈયાર નહોતી. છેલ્લા છત્રીશ કલાકથી બહારના જગતથી તથા રશિયાના બીજા ભાગોથી પેટ્રોગ્રેડ છુટ્ટ પડી ગયું હતું તો પણ બોલશેવિકોના હાથમાં સરકારી વાયરલેસ ટેલિગ્રાફ હતો અને એ એરોપ્લેનો પણ હતા એની મદદથી તેઓ જગતમાં સમાચાર ફેલાવતા હતા.

પરંતુ રશિયાના ખુણેખુણામાં બળવાની ચિનગારીઓ ફેલાવા લાગી. આકાશ ને વાયુમાં યર્ષામયારના બીજો સર્વત્ર ફેલાઈ જવા લાગ્યા. કીવ, કેઝાન, મોસ્કો વગેરે રથજોમાં સોવિયેટ સભાઓ બધા કારભાર હાથમાં લઈ બેઠી સર્વત્ર લશ્કરી સમિતિ ગોઠવાઈ ગઈ સર્વત્ર સૈનિકો અને મજૂરો સોવિયેટોને ટેકો આપવા લાગ્યા. તે સાથે બધા શહેરોમાં સામા પક્ષે રક્ષણ સમિતિ નીમી લીધી. અને પક્ષો વચ્ચે લડાઈની તૈયારીઓ થવા લાગી. રશિયાના દરેક શહેરમાં આતંકલહ મચી રહ્યો. જૂનું રશિયા મરણ પામ્યું છે. સમાજ, રાજનીતિ, ધર્મ બધું સળગી ખાખ થઈ નવું રૂપ ધારણ કરે છે. પુરાતન રશિયા અતસારશન્ય યર્ષા બખડબજની પેડે ઉભું

હતું; બોલશેવિકાએ તેને એક ધણા બેઠું તોડી પાડી ભાગી બૂકા કરી નાખ્યું.

મૂઠીભર બોલશેવિકા આજે એકત્ર ઘર્ષિ મુદ્દ કરે છે, શત્રુપક્ષ લશ્કરી સમિતિને પીસી નાખવાના પ્રયત્નો કરે છે. પરંતુ મુઠીભર સોફની શ્રદ્ધા અને દુર્જય સાદ્ય છેવટે જીતે છે. સવારના પાંચ વાગે લાલ પલટણે મ્યુનિસિપલ છાપખાનું ઘેરી લઈ હઝારો જાહેરનામાં જપ્ત કર્યાં. મ્યુનિસિપલ હુમા તરફથી પ્રસિદ્ધ ચતુર્થ વર્તમાનપત્ર બંધ પાડવામાં આવ્યું. જૂની મંદામઆનું “ગોવસ સોલદાતા” નામનું વર્તમાનપત્ર નામ બદલી “સોલદાતસકિ ગોવસ” નું નામ ધારણ કરી અંધાર પડ્યું. એમાં લખવામાં આવ્યું હતું કે બોલશેવિકાએ એક રાતમાં બધા વર્તમાનપત્રો બંધ કરી દીધાં હતાં; પરંતુ દેશવાસીઓ ખરી હકીકત જાણવાના જ છે, બોલશેવિકા ત્રિત્રો, થોભો તમને હમણા જ મળી જતાવીએ છીએ.”

બપોર પછી થોડી વારે જણાવ્યું કે મ્યુનિસિપલ હુમાની ઓફિસ માંમે ખૂબ બીડ ઘર્ષ રહી છે. લાલ પલટણ અને નાવિકાના ટોળા હાથમાં બંદુક લઈ ઉભાં છે. થોડે દૂર લગભગ એક સો કારકૂનો, વિદ્યાર્થીઓ અને દુકાનદારો ઉભા ઉભા તેઓને ઘરા ખતાવે છે અને ગાળો દે છે કોઈ કોઈ બીયણ ચિત્કાર કરી કહે છે કે, “વિશ્વાસઘાતીઓ, તમે અમારાં વર્તમાનપત્રો બંધ કરી દીધાં છે! મારો બેટાઓને...”

અમલદારોના અને મધ્યમ વર્ગના ટોળાને જણાવે છે કે " ખૂની બોલશેવિકોને હવે ખબર પડી કે કુમા હજુ શક્તિશાળી છે, હવે સમાધાનીને વાર નથી આપ્યું રશિયા આપણી તરફ છે "

અલેક્ઝાન્ડર હોલમા રક્ષણ સમિતિની એક મોની સભા મળી છે દિવિપવસકિ પ્રચુખ છે રક્ષિનિયેવ સભાને જણાવે છે કે લોકોના ટોળે ટોળા આપણી તરફથી આવતા જાય છે સભામાં બાદવિવાદ આગતો હતો કોઈ કહેતું હતું કે " બોલશેવિકોએ રશિયા પ્રત્યે વિશ્વાસઘાત કર્યો છે, તેઓ આતંકલહ મચાવી જર્મનોને આવવાનો રસ્તો મોકળો કરે છે બોલશેવિકોને તો પૂરા કરવા જ જોઈએ "

વાત ચાલી કે જો કોતેડિન પેટ્રોગ્રેડ પર હુમલો કરે તો શુ થશે ? કોઈ કોઈ કહેવા લાગ્યા કે અમે પેટ્રોગ્રેડનો બચાવ કરીશું પરંતુ બોલશેવિકોને મદદ કરીશું નહિ કોઈ વળી કહેવા લાગ્યું કે ફેર-રૂડી આવે છે, તે આવશે એટલે બધું થાશે પડી જશે

ફટાક કરતો બહાર અવાજ થયો માનમ પકડ્યું કે જનતાથી ઉત્ક્રાંત એક લાન પસંદગીના ઐનકે ગોળીમાર કર્યો છે એક નાની બાલિકાના હાથમાં જખમ થયો છે જનતા બહુજ ઉત્ક્રાંત ગઈ એકાએક એક બખતરવાળી ગાડી આવી પહોંચી ગાડીમાંથી બહુ-કોની નાજો બહાર ફેખાતા જ જનતા ચોમેર નાડી નાસતા નાસતા કોઈ પડી ગયા, કોઈ કચડાઈ ગયા ચોમેર શોરબકાર મચ્યો બધા આપ આપકી સમાલિયો કરતા નહા માડો થોડીવાર થોભી ચાલી ગઈ જેઓ પડી ગયા હતા તેઓ આમતેમ જોતા લુગડા ખ ખેરતા ખ ખેરતા ઉડી ચાલ્યા ગયા

અદર પણ ગડગડાટ ચાતુ હતો કોઈએ ખબર આપી કે મ્યુનિસિપલ ગૃહને લાવ પવટણુ ઘેરી વળી છે તેઓ જદ મેયરને પકડવા માગે છે બરાબર આજ વખતે જદ મેયર પોતાના ચોર-

કામથી બહાર આવ્યો, જૂન પાડી બોલ્યો, "અત્યારે કુમાની ખાસ બેઠક બોલાવવાની છે."

"બિના શી છે!"

"કાણુ જાણે એ તો! તેઓ મને ગિરફતાર કરવા આવ્યા છે. કુમાને તોડી પાડવા માગે છે. દરવાજા પર આપણા સભાસદોને ગિરફતાર કરે છે."

સભાગૃહમાં માણસ તો માત્ર નથી. આટલી બધી હિંદતાઈ! તેઓ શું કુમાં તોડી પાડવા માગે છે? ભાવણે પર ભાવણે ચાલે છે. હોઠારાહોઠારનો પાર નથી. પ્રજાએ ચુંટી કાઢેલી કુમા એમ નહિ ઠટે. આવા જૂલમી, વિશ્વાસઘાતી અને જર્મનોના છુપા જાસુ-સોથી શું કરવું! તેઓ જોરજૂલમથી જાણે સભાસદોનાં મુઠાપર ધર્ધ ચાલ્યા જાય, તો પણ કુમાના સ્વતંત્ર પ્રતિનિધિઓ પાછા હાંશે નહિ.

દરખાસ્તો પર દરખાસ્તો પસાર થવા લાગી. ૧ લી દરખાસ્ત: રાંધણીની બધી કુમાઓને સમાચાર આપવા. ૨ છ દરખાસ્ત: લશ્કરી સમિતિ સાથે કોઈ પણ જાતની વાટાઘાટ ચલાવવી નહિ. ૩ છ દરખાસ્ત: પેટ્રોએડની પ્રજા પ્રત્યે અરજ ચુભારવી; તેઓ શું તેમના ચુટેલા પ્રતિનિધિઓનું રક્ષણ નહિ કરે? ૪ થી દરખાસ્ત: કુમાની બેઠક રાત દહાડો ચાલ્યા કરશે, ઈત્યાદિ ઇત્યાદિ.

મોખા ચિરુટવાળા એક મધ્યમ વર્ગના માણસે પૂછ્યું, “એ બાઈ, તમે વળી કોણ છો?”

“બારમી પલટણ, યુદ્ધના મેદાન પરથી આવીએ છીએ શયતાન મધ્યમ વર્ગની વિરુદ્ધ સોવિયેટોને મદદ કરવા આવ્યા છીએ” હુકાર થયો, “અરે, આતો બોલશેવિક ટ્રાક્ટો, બોલશેવિક ચુકા આંતુ ટોણ છે.”

અન્નેવિકિ સૈન્યદળ કોઈ પણ બાણ્યે ભળવાનું નહીં કરી શકતું નહોતું એ સૈન્ય હચિયારબધ બખતરિયા ગાડીઓનું બનેલું હતું એ સૈન્ય જે પક્ષમાં ભળે તે પક્ષનો જ્ય નિશ્ચિત થાય તેમ હતું આપાર સુધીની તેની વનણુ તટસ્થ રહેના તરફ હતી કોઈ પણ બાણ્યમાં ન ભળવું એ તેનો નિશ્ચય હતો

લગભગ બે હજાર અન્નેવિકિ સૈન્યની સભા બેઠી જી ગઈ સાનની અન્નેવિકિ મહાસભાની સમેલનીનો પ્રમુખ બાણ્યોવ બાપણુ કરે છે “રશિયાના સૈનિકા તેના બધુઓની છાતીમાં ગોળા મારે છે આપણે સૈનિકા છીએ, આપણે રાજદ્વારી ઝવડામાં પડવાનું કંઈ કારણ નથી જૂની સરકાર ખરેખરી પ્રગ્નતાત્રિક સરકાર હતી એમ તો હું કહી શકતો નથી પરંતુ આપણને એક એવી સરકાર જોઈએ છીએ કે જેના તાબામાં આતંકલહ નાશ પામે.” બાપણુ સાંભળનામાં બોલું લાગતું નહોતું સભામાં તાળીઓના ગડગડાટ વચ્ચે તેને વધાવી લેવામાં આવ્યું

એક સૈનિક માયડા પર ચઢી કહેવા લાગ્યો, “બધુઓ, હું રુમાનિયાના લડાઈના મેદાન પરથી આવું છું આપણને શાંતિ જોઈએ છીએ જે આપણને શાંતિ આપશે તેના પક્ષનું આપણે સમર્થન કરીશું આપણે હવે લડાઈથી કટાવ્યા છીએ” વક્તા દૂદમે મારી નીચે આવ્યો તરતજ એક મેનશનિક વક્તા બોલ્યો ‘જ્યા સુધી આપણે જીતીએ નહિ ત્યા સુધી લડાઈ ચલાવ્યેજ દૂટકો

“અરે, તમે તો કેરેન્ડીની માફકજ કહેવા માડ્યું.” સભામાં નાના પ્રકારના અભિપ્રાયો પ્રગટ થવા લાગ્યા.

એક બોલશેવિક લાપલુ કરવા લાગ્યો. જનતા તેનો અક્ષર પણ સાલળવા ઈચ્છતી નહોતી. તેના કાન પર તો ખાલુનોવના શબ્દો ગાજતા હતા ખરેખર, આ અધકામા ન પડવું એજ સારું છે. ભોકો કહેવા લાગ્યા, “અરે, થોભ થોભ, અમે તો ખાલુનોવનું કહેવું માન્ય રાખીએ છીએ.”

બરાબર આ વખતે સભામાં કોવાલોવ થવા લાગ્યો. બધા એક બીજાને પૂછવા લાગ્યા કે “અરે ભાઈ, બિના શી છે !” એક સૈનિકે કહ્યું, “કોમરેડો, કોમરેડ કિલેકો અહીં આવી પહોંચ્યા છે, તે આપણને કંઈક કહેવા માગે છે” તરતજ કેટલાક કહેવા લાગ્યા, “ખસો, ખસો, જગા કરો.” કાંઈ વળી કહેવા લાગ્યા, “એની વાત સાલળવાની જરૂર નથી. ભારે મોટો માણસ થઈ આવ્યો છે તે !”

કિલેકો ભારે થાકેલો જણાતો હતો તે કેટલાક સૈનિકોની મદદથી બીએ ચઢ્યો અને ધીરે ધીરે બોલવા લાગ્યો, “સૈનિક બધુઓ, દીક્ષગીરીની વાત એટલીજ છે કે હું માત્ર કંથન બરાબર રીતે ઠઠી થકીશ નહિ. છેલ્લી ચાર રાત હું બિઘ્યો નથી. હું પણ સૈનિક છું. હું પણ શાંતિ ચાહું છું; બોલશેવિકો પણ શાંતિ ઇચ્છે છે. આપ બોક્ષાની મદદથી જે ખેડૂત અને મજૂર સરકાર રચવાઈ છે તેણે લગાઈ બધ પાડવાની દરખાસ્ત પસાર કરી છે. આજે તમને તટસ્થ રહેવાનું કહેવામાં આવે છે. પરંતુ વિરોધી પક્ષના સૈનિકો આપણા રસ્તા પર ગોળીબાર કરે છે અને પેટ્રોગ્રેડમાં કેરેન્ડીને પાછો લાવવાના કાવતરા કરે છે, આ તરફ કોર્નિલોવ વગેરે શહેર કબજે કરવાની તૈયારી કરે છે

મેનશોવિકો અને બીજા નરમ પથીઓ છે, તેઓ કહે છે કે અમારા માર્ગ સાચો છે બીજા બાબુએ મજૂરો, સૈનિકો, નાવિકો અને ગરીબ ખેડૂતો છે તમે જે ખેડૂત, મજૂર ને સૈનિકોની સરકાર સ્થાપી છે તેને શું તોડી પડવા દેશો ? આપુ સચિવા આજે તમારું છે, તે પાછું આપી દેશો ? ”

આટલું કહેતા કહેતા કીલેકો ચાકી ગયો તેને મદદ કરવા માટે પચાસ સૈનિકો આવળ ધસી આવ્યા ,

બાબુનોવ ફરીથી બોનવા ઉભો થયો, પરંતુ શ્રોતાઓ “ વોટ, વોટ ” કરતા બરાડા પાડવા નાગના દરખાસ્ત પર મત લેવામાં આવ્યા લગભગ બધા મતો બોનશોવિચને મદદ કરવા તરફ પડ્યા.

સ્મનની મહેનમાં નવી કાઉન્સિલ સુધે બેઠી નહોતી. તેના પહેલાં હુકમો જાપવા માટે જાપખાનામાં આપવામાં આવ્યા છે. હજારો હુકમિતો જાપવી તે શહેરના રસ્તે રસ્તે વહે ચવામાં આવે છે અને પ્રત્યેક રેલવે ટ્રેનમાં ગામઢામાં મોકલવામાં આવે છે

હુકમમાં લખ્યું હતું કે બારમી નવેબરે સ્થાયી મહાસભાની મુદ્દણી થશે, બવા મધ્યસ્થ સ્થળોએથી પ્રતિનિધિઓ મોકલવાની વિનંતિ કરવામાં આવી હતી લડાઈના મેદાન પરની સૈનિકસમિતિઓ ઉપર પણ ખબર ગઈ હતી કે “ પ્રતિનિધિ મોકલો ”

આ તરફ કુમાની બેઠક આલુ હતી વક્તાઓની દારમાજા બોનશોવિકોની નિંદા કરે છે વચ્ચે વચ્ચે ખબરપત્રીઓ નાના સ્થળોની બાતમી લાવી આપે છે સમાજવાદી મંત્રીઓને જોડી કેવામાં આવ્યા છે કેરેન્સ્કી આવળ વધે છે આ દરમિયાન સ્મનની મહેલમાંથી એક નવો હુકમ બહાર પડ્યો છે કે ખોરાક પુરો પાડવા સબંધમાં કુમાને ખાસ સત્તા આપવામાં આવી છે

છેલ્લા મહાચારથી કુમાના સભામંદો ગાડાનુર બની ગયા લેનિન, ગુડાઓનો સરદાર લોનિન, મ્યુનિસિપાલિટીની બધી સત્તા હીનવી

થયા. સારખાદ કુમારે એક બીજી કમિટી નીમી. આ કમિટી ફેરેન્ડીની મુલાકાત લઈ તેને વિનંતિ કરે કે તમારે શહેરમાં પેસી સોહી રહેવાનો પ્રયત્ન ન કરવો.

પહેલી સમિતિ પિટરપોલના કિસ્તામાં આવી પહોંચી. આ તેજ પિટરપોલનો કિસ્સો હતો કે ન્યાં રસિયાના અસંખ્ય વીર સ્વદેશ પ્રેમીઓના હેલા નિશ્વાસ વામુ સાથે લળી ગયા હતા. એના પત્થરે પત્થરમાં કેટલાય દેશલક્ષીની સ્મૃતિ અંકિત થઈ રહી હતી.

કિસ્સો જનમાનવહીન લાગતો હતો. સમિતિના સભાસદો એક નાવિક પહેરેગીરની મદદથી સેનાખ્યક્ષને ઘેર પહોંચ્યા. ત્યાં ૭ સાત લાલ પલટણના સૈનિકોએ તેનો સત્કાર કર્યો. આ પાણી દેવાની વિનંતિ કરી.

લીધા પછી આજે શુ દયા જતાવવા નીકળ્યો છે. પ્રભાતે ચુંડી કાઢેલી કુમા, તેના અધિકારમાં હાથ નાખવાની શુ તેની હિમત ચાલે છે !

ખોરાક પુરો પાડવાની સમિતિનો એક સભાસદ કહે છે, “ ખોરાકની સ્થિતિ સારી નથી અનાજ તો ખીલકુલ નથી. ” નક્કી કરવામાં આવ્યું કે ખોરાકની ટ્રેન એકદમ મગાવવા માટે માણસો મોકલવા.

એક ખીલ સભાસદે જણાવ્યું કે સૈનિકો ઉસ્કેરાયા છે. નીવાની ટોપડો મનઝારના નાવિકો બોલશેવિકો સાથે લાવ્યા છે. આ પરથી સાત સભાસદો પ્રચારકાર્ય માટે નીમવામાં આવ્યા.

ત્યારબાદ વૃદ્ધ મેયર માચડા પર ચઢ્યો. “ બંધુઓ અને નાગરિકો, હમણા જ ખબર મળી છે કે પિટરપોનમાં જે બદીનાતો રાખવામાં આવ્યા છે તેમના પર અમાનુષિક અસાચારો ગુજરવામાં આવે છે. એક બદીવાન તો ગાડો બની ગયો છે. બદીવાન મંત્રો-ઓને તો કદાચ શ્રવતા સળખાવી મૂકવામાં આવશે ”

સભામાંના લોકો ઉસ્કેરાઈ ગયા. કુમાની એક સ્ત્રી સભાસદ લાયથુ કરવા ઉભી થઈ. એમને ગાળોના વરસાદ વરસવા લાગ્યા. છતાં તે તરફ ધ્યાન આપતા તે બોલવા લાગી, “ આ બધી જૂઠી વાત છે. આપ સર્વને ગાડાનું બનાવી દેવા માટે જ આવા પ્રયત્નો થાય છે. મજૂર અને ખેડૂતોની સરકારે દેહાતદની શિક્ષા કાઢી નાખી છે. આવા જૂનમો એ સરકાર કદી કરે નહિ. આવા બનાવોની સત્યતા માટે બરાબર તપાસ કરવી જોઈએ જે આમાં કંઈક સત્યતા હશે તો પણ સરકાર એવો જૂલમ ગુજારનારને સખત શિક્ષા કરશે ”

બધા પક્ષોના પ્રતિનિધિઓની એક તપાસ સમિતિ નીમવામાં આવી. એ સમિતિના સભાસદો તરત જ પિટરપોન તરફ રવાના

થયા. સારખાદ કુમારે એક બીજી કમિટી નીમી. આ કમિટી કોરેન્ડકાની મુલાકાત લઈ તેને વિનંતિ કરે કે તમારે શહેરમાં પેસી સોહી રેડવાનો પ્રયત્ન ન કરવો.

પહેલી સમિતિ પિટરપોલના કિલ્લામાં આવી પહોચી. આ તેજ પિટરપોલનો, કિલ્લો હતો કે ન્યા રસિયાના, અસખ્ય વીર સ્વદેશ પ્રમાણેના છેલ્લા નિમ્માસ વાયુ સાથે લળા ગયા હતા. એના પાથરે પથરમા કેટલાય દેશલક્તોની સ્મૃતિ અંકિત થઈ રહી હતી.

કિલ્લો જનમાનવહીન લાગતો હતો. સમિતિના સભાસદો એક નાવિક પહેરેગીરની મદદથી સેનાધ્યક્ષને ઘેર પહોચ્યા. ત્યાં જ સાત લાલ પલટણના સૈનિકોએ તેનો સત્કાર કર્યો. આ પાણી લેવાની વિનંતિ કરી.

સેનાધ્યક્ષ ઘેર નહોતો. તે એક બીજા પ્રતિનિધિઓના ટોળા સાથે વાતચીત કરતો હતો. તેઓએ પણ સાંભળ્યું હતું કે કિલ્લામાં બંદીવાનોનાં ખૂન કરવામાં આવે છે. ઝારડાના પ્રુથ્વામાં એક માથુસ બેઠો હતો. તેને દેડ કરી આણુવામા આવ્યો હતો. એ એક મંત્રી હતો. એક નાવિકે કહ્યું, “આને કેમ પકડી આવ્યો છે ! છોડી મૂક.”

જે સૈનિક તેને પકડી લાવ્યો હતો તેણે કહ્યું, “ભાઈ, સેના-ધ્યક્ષને પૂછવા તો દે !”

“દરેક બાબતમા સેનાધ્યક્ષ ! જે એમ ચાલે તો પછી બજવો કર્યો ન કર્યો બસબર !”

સૈનિકોની વાતચીતો ચાલતી હતી. એક જાણ આરટ્રોવ જિલ્લામાં બોલશેવિકોને કેવી રીતે વિજય મળ્યો તેનું વૃત્તાત કહેતો હતો. “અરે ભાઈ, અમારી પાસે તો તોપેય નહોતી. એકાએક યાદ આવ્યું કે કુમાની ઓફિસના મકાનમા તોપ છે. તથા જાણ તે લેવા ચાલ્યા; ત્યારે કુમાની સલા ચાલતી હતી. બાર સભાસદો

અમને જોઈ રહ્યા. અમે તો સીધા જઈ તોપ કબજે કરી ખાધ પર મૂકી રવાના થયા. કોઈ પણ પ્રકારની બોલાચાલી થઈ જ નહિ; એ બિચારા આખો ફાડી જોતા જ રહ્યા. '

અડઅડાટ હાસ્યતરંગથી વાતાવરણ કંપી ઉઠ્યું.

એક બીજા માણસે કહ્યું, " ભાઈ, જૂના . સરકારી મહેલ (Winter Palace) કબજે કરવાનો ઇતિહાસ જાણે છે કે ? રાતના અગિયાર વાગ્યા હતા ! નીવા નદીને તીરે પહેરેગીરિ જણાતા નહોતા. અમે નાની નાની ટોળાઓમાં વહેંચાઈ તે તરફનો દરવાજો તોડી સીડી ઉપર ચડ્યા. મહેલમાં શોરબકોર મચ્યો. મહેલના રક્ષક સૈનિકોએ અમારી બંદુકો ખુંચવી લીધી. પરંતુ એ દરમિયાન અમારી ટોળીના માણસો હારબંધ ઉપર આવવા લાગ્યા. 'છેવટે આપણી જ જીત થઈ. "

એકાએક બધા બોલતા બંધ પડ્યા. સેનાધ્યક્ષ આવ્યો. તેની ઉંમર નાની હતી. હાથ પર પાટો બાધ્યો હતો. અંદર આવતાં જ તેની નજર બંદીવાન ઉપર પડી. બંદીવાન કંઈક અરજ કરવા તૈયાર થયો. સેનાધ્યક્ષે કહ્યું, " સમજ્યો, આપની સમિતિના બીજા સલાહદોની સાથે આપે પણ અમને કામકાજ સમજાવવાની નાખુશી બતાવી હતી. છતાં હું તમને અહીં બંદીવાન તરીકે રાખવા ખુશી નથી. આપ પધારો, ક્ષમા કરજો. " એમ કહી તેણે દરવાજો ઉઘાડી આપ્યો.

ત્યારબાદ એ સૈનિકોએ કહ્યું, " અમારા જેવો જ બંદીવાનોને ખોરાક આપવામાં આવે છે. તેઓની સાથે આવી સારી વર્તણૂક ચલાવવાનું કારણ શું છે ? "

" બધુંજો, આપણે વિપ્લવવાદી છીએ, લૂટારા નથી. " એમ કહી સેનાધ્યક્ષે કુમાના પ્રતિનિધિઓ તરફ જોયું. એક પ્રતિનિધિએ કહ્યું, " અમે બંદીવાનોની ખૂનરેણું 'સંબધમાં નાના પ્રકારની

અફવાઓ સાલળા છે. અમે શુ તેઓની એક વાર મુલાકાત ન લઇ શકીએ ? ”

સેનાપ્તિ અધીરાધી બોલ્યો, “ ના, ના, હું તેઓને વારંવાર કંટાળો આપી શકું તેમ નથી હમણા જ તેઓને જગાડવાની મને ફરજ પડી હતી. ધણાખરાને તો છોટી મૂકવામા આવ્યા છે. બાકીનાને આવતી કાલે છોડી મૂકવામા આવશે. ”

મેયરને કબૂલ કરવું પડ્યું કે અફવા તદ્દન ખોટી હતી

રાત્રિના બે પહોર વીતી ગયા છે. સ્થળનીના દીવાઓ ઝગઝગાટ કરતા બળી રહ્યા છે રસ્તાઓને ગલીકુચીઓ મધરાતના અધકારથી ઢકાઈ રહેલ છે. દીવા યગરની મોટરો હોઠાહોડી કરે છે. ઈસ્ક્રી પેટ્રોએડ પર હલ્લો કરવા આવે છે. તેને અટકાવવા માટે અધકારમા રસ્તા પર એક બોયશેવિક સૈન્યની પલટણ તૈયારી કરી રહી છે.

મજૂરોની યુદ્ધની તૈયારી ∴ ∴ ∴

૬ સપ્તા નવેમ્બર ને શનિવાર—

લશ્કરી બળના સમિતિએ હુકમ જાહેર કર્યો છે કે—

“ નાગરિકો,

લશ્કરી સમિતિ જાહેર કરે છે કે આ સમિતિના કોઈપણ હુકમ તોડનારને સખત સજા કરવામાં આવશે.

ચોરી, લુટલાટ, મારામારી કરનાર અપરાધીને સખત શિક્ષા કરવામાં આવશે.

જેઓ લુટલાટ કરશે અગર ગરબડને આશ્રય આપશે તેઓને નિર્દયતાપૂર્વક દાળી દેવામાં આવશે.”

શહેરમાં શું કે આ જોટલો પણ શબ્દ થતો નથી. ચોરી, લુટલાટ એટલું જ નહિ પણ દારુડિયાના તોફાનો પણ બધે પડી ગયા છે. રાત્રે બખતરિયા ગાડીઓ સોરીએ સોરીએ ફરતી રહે છે. રસ્તાને નાકે નાકે લશ્કર અને લાલ પલટણના સૈનિકો તાપણા કરી વાતચીત કરતાં જેસે છે દિવસે ઠંકઠંકાણે વિદ્યાર્થીઓ, સૈનિકો ને મજૂરોના ટોળા એકત્ર થઈ તર્કવિતર્ક કરે છે.

રસ્તા પર મુસાફરો બોલતા ફરે છે કે

“ ઝા બાઈ, કોઝકોશું લશ્કર આવે છે શું ? ”

“નારે!”

“તાજ ખબરો શી છે?”

“તે તો બાઈ, હું જાણતો નથી. કરેન્સી ક્યાં છે?”

“સોફો તો કહે છે કે તે પેટ્રોગ્રાડની નજીક છે. અરે બાઈ, પરંતુ મેં સાબળ્યું છે કે બોલશેવિકો નાસી ગયા છે એ શું ખરી વાત છે?”

“સોફો કહે છે.”.....

દિવાલની હારમાળા નાના પ્રકારના જાહેરનામાથી બોલતી બની ગઈ છે. વર્તમાનપત્રો ચોમેર સમાચાર ફેલાવે છે. નિંદા, નિવેદન અને હુકમોની પરપરા ચાલી છે.

એકુતોની સોવિયેટ મધ્યસ્થ કમિટિએ જાહેરનામું કાઢ્યું છે કે નવી સરકાર પોતાને એકુતોની પ્રતિનિધિ ગણાવે છે તે તાત્કાલિક ખોટું છે.

સમાજવાદી વિભાગ, સૈન્ય વિભાગ તરફથી ફત્વો બહાર પડ્યો છે કે બોલશેવિકો ગાડા થઈ ગયા છે, જાવણીમાં ગડબડ મચી છે; બીજા બધા પક્ષોએ કોંગ્રેસનો ત્યાગ કર્યો છે, અત્યારે બોલશેવિકો એકલા છે. તેઓની વિરુદ્ધ સંઘર્ષ શરૂ થવાને અમે બધા સોફોને વિનંતિ કરીએ છીએ.

“ડિયેક્ષો નારોદા” નામના વર્તમાનપત્રમાં લખ્યું હતું કે “બળવાનો અર્થ પ્રજાનું બડ થાય છે પરંતુ આપણે આ વખતે શું જોઈએ છીએ? સેનિન અને ટ્રોટ્સ્કી મૂઠીભર મૂખાંચોને છેતરે છે; અને તેઓ હુકમ ચલાવે છે. પરંતુ એ બધા હુકમો અને નિવેદનો સંગ્રહસ્થાનમાં રાખી મૂકવામાં આવી શકે.”

એક બીજા પત્રમાં લખ્યું હતું કે “નવી સરકારને કોઈ ગણ્યકારો નહિ બીજા દેશોમાં તો તેનું સ્થાન જ નથી.”

મૂડીવાદી વર્તમાનપત્રો તો તે વખતે બંધ હતાં, "પ્રાલદા" પત્રમાં નવી મહાસભાની કાર્યવિવરણી પ્રગટ થઈ હતી. ૧. લેનિનનો છાપખાના સંબંધનો કાયદો; જે વર્તમાનપત્રો દંગા બબ્બેડાની તરફથી કરશે અગર ખોટી બબ્બેડા છાપશે તેને બંધ પાડવામાં આવશે. ૨. ધરભાડા સંબંધીનો કાયદો. ૩. મજૂરોની લશ્કરી ટુંકડીઓ ઉભી કરવાની દરખાસ્ત.

મ્યુનિસિપલ કુમાને સત્તા આપવામાં આવી કે તે ખાલી મકાનો કબજે કરી શકશે. તેને એમ પણ કહેવામાં આવ્યું કે તેમણે જેમ બને તેમ જલદી ખોરાકની પૂરી પાડવી.

આ તરફ કુમામાં ચોરખોર થઈ રહ્યો છે. રક્ષણ સમિતિના સભાસદો સાથે વૃદ્ધ મેયરની ચર્ચા ચાલે છે. એક અમલદાર આવી બબ્બેડા આપે છે કે એરોપ્લેન પરથી ફેરવેડીના ટુકડા ઉતારે. હેંડ-બિલોના રૂપમાં છપાવી ફેંકવામાં આવ્યા છે. ફેરવેડીએ ટુકડા આપ્યો છે કે જેઓ તેની તાબેદારી નહિ સ્વીકારે તેને ભયંકર સજા કરવામાં આવશે. સેનિકોને ટુકડા આપવામાં આવ્યો છે કે તેઓએ જેમ બને તેમ જલદી હથિયારો છોડી દેવાં. બધા ઉત્સુકતાપૂર્વક ફેરવેડીનાં જાહેરનામાં જોવા લાગ્યા.

જૂની સરકારનો પ્રમુખ ફેરવેડી પેટ્રોગ્રાડથી ૫ માઈલ દૂર આવી પહોંચ્યો છે. ખીજે દિવસે સવારમાં કદાચ તે શહેરમાં પ્રવેશ કરશે.

શહેરના સૈનિકોમાં ઉરફેરણી ફેલાઈ રહી. લોકો કહેવા લાગ્યા કે સનિકોને મોટા લાગ બોલશેવિકોને છોડી ગયો છે. ટ્રાટસ્કીએ પરદેશ ખાતાની ઓફિસમાં જઈ શાંતિ સંબંધની દરખાસ્તો ખીજી ભાષાઓમાં લિખાવા માટે કારકુનોને ટુકડા આપ્યો હતો. પરંતુ છસો કારકુનોએ તરત જ રાજીનામાં રજૂ કરી દીધાં છે. બેંકના

અમલદારો રમતનીથી મોકલાએવા કમિશનના 'તાબ્લા'માં કામ કરવા નાખુશ છે. કેટલાક ખાતાનું કામ તદ્દન બંધ છે. હિંચા પગારની લાચર આપવામાં આવી છતાં ટેવિકેશનની કામદાર સ્ત્રીઓએ સોવિયેટ વડા મથક સાથે સંદેશા જોડવાની ના પાડી છે.

ગામડાના સમાચારો પણ સગવડભર્યા નહોતા. મોઢિયેવમાં પ્રજાએ બોલશેવિકો વિરુદ્ધ વિદ્રોહ જાહેર કર્યો હતો, કીવમાં કોઝેકોએ બંડ ઉઠાવી બોલશેવિક આગેવાનોને ફેદ કર્યા હતા. તુગાથી સમાચાર આવ્યા હતા કે ત્રીશ હજાર સૈનિકોએ જૂની સરકાર માથે સંબંધ બાંધ્યો છે.

રમલની મહેલમાં તો પરાજયનું લક્ષણ જણાતું નહોતું. ઉપર કામકાજ પૂરા વેગથી ચાલતું હતું. મૂડીવાદી જર્મનપત્રોના અબર-પત્રીઓને મહેલમાંથી હાંપી કાઢવામાં આવ્યા હતા તેઓ બહાર ઉભા ઉભા બરાડા પાડતા હતા કે "કેવું અપમાન ! અમને તેઓ જાનુસો કહે છે !"

રમલનીમાંથી જાહેરનામાં ઉપર જાહેરનામાં બહાર પડે છે. એક જાહેરનામાંમાં લખવામાં આવ્યું હતું કે, "નાગરિકો, શત્રુઓ નાના પ્રકારની જાડી વાતો ફેલાવે છે. બધાં મધ્યમ વર્ગનાં છાપખાનાં ફેરેન્સ્કીના પક્ષમાં જણા પાયા વગરની અફવાઓ ફેલાવે છે. એમની અફવાઓમાં વિશ્વાસ મૂકતા નહિ. ફેરેન્સ્કીનો વિનાશ પાશે આવ્યો છે, મજૂર અને ખેડૂતોના ગળામાં ફાંસીનું દોરડું નાખે એવી હિંમત કાર્પનામાં નથી ફેરેન્સ્કીને ઉચિત શિક્ષા કરવામાં આવશે. પ્રજા પોતે તેનો ન્યાય ચુકવશે"

લશ્કરી સમિતિ સત્તર નંબરના ઝોરડામાં ઓફિસ ખસેડી લાવી છે. દરવાજા પર લાલ પત્રટણુનો પહેરો બેસી ગયો છે. અંદર મૂડીવાદી લોકોની જીડ ચર્ધ રહી છે. તેઓ શહેર છોડવાના પરવાના માગે છે. ઓમેરથી જુદી જુદી લશ્કરી ટુકડીઓના અલિનંદનના

તારો આપ્યા કરે છે. મોરચેથી જે સમાચાર આપ્યા છે તે પરથી ત્યાંની સ્થિતિ બરાબર સમજાતી નથી. સોવિયેટ સત્તાધારી હોવા છતાં ત્યાં વિરોધી પક્ષ સાથે લડાઈ મચી છે.

ચો તરફથી જીતના સમાચાર મળ્યા કરે છે, છતાં પ્રજાનાં ચિત્ત જાંચાં ઘર્ષ જયાં છે. કેરેન્સ્કીની ક્રાંતિક સેના ઝડપથી પેટ્રોગ્રેડ તરફ આવે છે. કોઈ કહે છે કે “હાલે આપણો બચાવ થવાનો નથી.” બીજો કહે છે કે “આવતી કાલે કદાચ આપણે કાયમની નિદ્રામાં પોતીશું!” ત્રીજો કહે છે કે “આપણી જીતની કંઈ આશા નથી. શત્રુઓનું મૈત્ર્ય કળવાએલું છે, ત્યારે આ તરફ અણધારે પ્રજા મિલાય બીજું કંઈ નથી!”

લશ્કરી સમિતિએ હુકમ કાઢ્યો છે કે—

૧. લડાઈ માટે ખાધેલો ખોદવા અને કાચી દિવાલો બાંધવા તથા કાંટાવાળા તાર નાખવા માટે પુષ્કળ મજૂરો જોઈએ.
૨. જરૂર પડશે તો કારખાનાં પણ બંધ પાડવાં પડશે.
૩. બની શકે ત્યાંથી કાપેલા કાંટાવાળા તાર એકત્ર કરવા.
૪. બની શકે તેટલાં હથિયારો એકત્ર કરવાં.
૫. બરાબર વ્યવસ્થા બજાવવી અને બજાવખોર સૈન્યને ફરેક પ્રકારની મદદ કરવી.

કારખાનાઓમાં ઉન્મત્તની માફક બરાડા સંભળાય છે. વાતાવરણ હિંસાગ્રસ્ત બરપૂર બની ગયું છે. બ્રેઝેનુ નામ જણાતું નથી. હમરો મજૂરો—બીઓ અને પુરખો સરકારને મદદ કરવા તાત્પર બની ગયા છે. આજે “લાલ” વિધવવી પેટ્રોગ્રેડનો વિપલ્લિન હતો.

ગલીકુન્સીમાંથી મજૂરોના ટોળા ગેલો પોશાક પહેરી, હાથમાં બંદુક, લાકી, ક્ષેદાળી, કાંટાવાળા તાર જે કંઈ મળે તે લઈ પૂરના પ્રવાહની જેમ બહાર ધસી બાધ છે. બજાવખોર જનસંઘ, મજૂર અને ખેડૂતોની સરકારનો બચાવ કરવા સામી છાતીએ ઉભો છે.

બળવાની તરફેણના સૈનિકોને તપામવા માટે એક મોટા પર ચઢી લશ્કર અને નાવિક વિભાગના બે કમિશરો દોડ્યા બધ છે. રસ્તામાં તેમને વિચાર આવ્યો કે ક્રેટ્સે દૂર જવું પડશે અને ક્રેટલા દિવસ બહાર ગાળવા પડશે તેના કંઈ ધડો નથી; સાથે કંઈ પૈસો ટકો છે કે નહિ તે તો જોઈએ કમિશરો ખીસામાં હાથ નાખે છે. ખીસાં ખાલી છે. ખીજ કોઈએ થોડા પૈસા મેળવી આપ્યા. રસ્તામાં જતાં જતાં મોટરના પૈડાનું ટાયર ફાટ્યું. એક કમિશર બોલ્યો, “હવે શો ઉપાય ?”

“રસ્તા પરથી જતી કોઈ એક મોટર પકડવી પડશે.” એક મોટર જતી જણાઈ. તે પર સૈનિકો બેઠા હતા. મોટર થોભાવવામાં આવી. લશ્કરી કમિશર એન્ટોનોવે કહ્યું આ મોટર અમને આપવી પડશે. એક સૈનિકે કહ્યું, “એમ નહિ બને, એમ મોટર નહિ આપીએ.” કમિશરે કહ્યું, “તું જાણે છે કે અમે કાણ છીએ ?” એમ કહી તેણે પોતાનો પરિચયપત્ર બનાવ્યો. પરંતુ પરિણામ સાફ આવ્યું નહિ. સૈનિકોએ કહ્યું. “તમે ગમે તે હો તેની અમને પગલા નથી. આ ગાડી પડેલા નંબરની પવટણની છે. અમે દારૂગોળા લઈ જઈએ છીએ; આ ગાડી તમને નહિ મળે.” એ દરમિયાન એક ગાડીમાં એક જાડો અવમન્ત અમીર જતા જણાયો. તેને નીચે ઉતારી ગાડી કબજે કરવામાં આવી. બંને જણા પાછા પોતાને કામે ચાલ્યા.

લગભગ દરેક માર્ગ પર દૂર ગયા ત્યાં જણાયા ક્રેટલાક મજૂરો ખાઈ ખોદી કોઝેક સૈન્યની રાહ જુએ છે.

કમિશરોએ પૂછ્યું, “બધુઓ, બધું બરાબર છેને ?”

જવાબ મળ્યો, “બધુ બરાબર છે કોમરેડ. પરંતુ અમારી હાલ દારૂગોળા નથી.”

“અરે રમવાનીમાં તેનો ક્યા તોટા છે ! હું હુકમ લખી આવું.” એમ કહી મજવામાં હાથ નાખે છે, પણ પેન્સિલ કે કાગળનો

હુકડો મળી આવતો નથી. એક ખબરપત્રી પાસેથી કાગળ પેન્સિલ માગી લઈ હુકમ લખી આપવામાં આવ્યો.

પેટ્રોગ્રેડથી થોડે દૂર આવેલા ઝારસ્કોમ્સેયોમાં લાલ પવટણ પહેરે ભરે છ વસ્તીમાનો મોટો ભાગ તટસ્થ રહેવ છે. એક સ્થળે એકાદ જે સૈનિકને ઘેરી વળી લોગ ધાંધલ મચાવી રહ્યા છે. એક [વધારી કહે છે] વાર, તમે નોખીમના કાચના પૂતળાં છે. શુંગઓના ટોળાના કહેવાથી તમે ભાઇઓ સામે હથિયારો પકડ્યા છે.”

એક સૈનિકે વિનયપૂર્વક જણાવ્યું કે “ભુઓ ભાઈ, તમે સમજતા નથી. મૂળે તો જે વર્ગના લોકો માવમ પડે છે. સાધારણ પ્રજા અને મૂડીવાદી ધનવાનો અમે...”

“અરે રાખ રાખ, તારી એ પોપટીઆ લાપા! થોડાક શબ્દો શીખવવામાં આવ્યા છે અમે તે ક્યા ત્યા બરાડ્યા કરી છો. હું માકસના સમાજશાસ્ત્રનો અભ્યાસી છું. હું સ્પષ્ટ કહું છું કે તમે જર્મનીની તરફેણમાં આ બધી અરાજકતા મચાવી રહ્યા છો.”

સૈનિકના કપાળ પર પરસેવાના બિંદુડા જણાવા લાગ્યા. તોપણ તેણે જવાબ આપ્યો, “હા, હા, આપ ફળવાએલા છો ને હું

તેવી વાતો એ કરે છે એટલુંજ અમે જાણીએ. મૂળે તો એ જાતના લોકો રશિયામાં ભરાયા છે, પ્રેલિટેરિયેટ જનસાધારણ અને મૂડીવાદી..."

"તું મોટો ગમેડો છે! તમે તો તે દિવસે પણ જળવાખોરોને ગોળીએ માર્યા છે! હું એ વરસથી આ શાસ્ત્ર લખું છું. મારું નામ તો તેં નક્કી સાબળ્યું હશે!"

"નાજી સાહેબ! હું કંઈ લખેલો આદમી નથી; આપ કદાચ મોટા વીરનર હશે!"

"હા, તેમજ છે. હું બોલશેવિકો વિરુદ્ધ છું. તેઓ સ્વતંત્ર રશિયાનું સત્યાનાશ વાળે છે, આનો શો જવાબ આપે છે?"

સૈનિક માથું ખંજવાળનો બોલ્યો. "એનો હું શો જવાબ આપુ! તોપણ મને લાગે છે કે આખા જગતમાં એ વર્ગના લોકો વસે છે. એક પ્રેલિટેરિયેટ અને બીજા મૂડીવાદી..."

"વળા પાછો તું તો ફતરણી પેરે લસવા લાગ્યો!"

સૈનિકે બોલવું ચાલુ રાખ્યું, "જી સાહેબ, એ વર્ગના લોકો અને તેઓ એક બીજાના શત્રુ છે. તેઓ વચ્ચે મિત્રતા કદી થઈ શકે તેમ નથી."

આ તરફ પેટ્રોએકમા કોઈની આંખમાં બિંદુ નથી. વારંચ રેલવે સ્ટેશનથી દૂર તોપોના અવાજ સંભળાતા હતા. કુમાના સભાસદો એક ઊવણીથી બીજી ઊવણીમાં જઈ બોલશેવિકોની જૂલમકથા વર્ણવતા હતા. તેઓએ સ્ત્રીઓના સતીત્વનો નાશ કર્યો છે, સૈનિકોને મારી નાખ્યા છે અને કુમાની ઓફિસ સામે એક બાઇને ગોળાથી વીંધી નાખી છે.

અલેક્ઝાંડર હોલમા રક્ષણ સમિતિની ખાસ બેઠક ચાલે છે. ઇંદને ખાત્રી નહોતી કે કરે-રફી આટલો નજીક આવ્યો છે. છતાં લવે સ્ટેશન પર તેનો મતકાર કરવા માટે એક સમિતિ નીમવામાં આવી.

એક જાહેરનામું પ્રગટ કરવામાં આવ્યું.

હુકડો મળી આવતો નથી. એક ખખરપત્રી પાસેથી કાગળ પેન્સિલ માગી લઈ હુકમ લખી આપવામાં આવ્યો.

પેટ્રોગ્રેડથી થોડે દૂર આવેલા ઝારસ્કોમ્મેવોમાં લાલ પત્તટણ પહેરેા બે છે. વત્તીમાનો મોટો ભાઈ તટસ્થ રહેવ છે. એક સ્થળે એકાદ બે સૈનિકોને ઘેરી વળા લોખંધા ધાંધલ મચાવી રહ્યા છે. એક વિદ્યાર્થી કહે છે. "વાર, તમે નોખીમના કાચના પૂનળાં છે. શુંડાઓનાં ટોળાંના કહેવાથી તમે ભાધઓ સામે દગિયારો પકડ્યાં છે !"

એક સૈનિકે વિનયપૂર્વક જણાવ્યું કે "જુઓ ભાઈ, તમે સમજતા નથી. મૂળે તો બે વર્ગના લોકો માલમ પડે છે. સાધારણ પ્રજા અને મૂડીવાદી ધનવાનો. અમે..."

"અરે રાખ રાખ, તારી એ પોપટીઆ લાપા ! થોડાક શબ્દો શીખવવામાં આવ્યા છે અને તે ક્યાં ત્યાં બરાડયા કરેા છો. હું માર્કમના સમાજશાસ્ત્રનો અભ્યાસી છું. હું સ્પષ્ટ કહું છું કે તમે જર્મનીની તરફેણમાં આ બધી અરાજકતા મચાવી રહ્યા છો."

સૈનિકના કપાળ પર પરસેવાનાં બિંદુડાં જણાવા લાગ્યાં તોપણ તેણે જવાબ આપ્યો, "હા, હા, આપ કૃણવાએલા છો ને હ તો ગરીબ એકુત કહેવાઈ. તો પણ મને લાગે છે..."

વિદ્યાર્થી તિરકારથી બોલ્યો, "તમે ખરેખર સૈનિકને પ્રજાને ખરો ખેરખાદ માનો છે ?"

સૈનિકને જરા દીલગીરી થઈ. તેણે તરતજ જવાબ આપ્યો "બેત્રાસક."

વિદ્યાર્થી ગંભીર વદને બોલવા લાગ્યો, "સાંભળ, સૈનિક જર્મનિમાં દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો તે તો તું જાણે છે ને સૈનિકે અવશ્ય જર્મનિના પૈમા ખાધા છે."

આમ છતાં સૈનિકે પોતાની વાત છોડી નહિ...

"જુઓ, અમે એવા જિંડા પાણીમાં ઊતરીએ નહિ. અમાર જેવા સીધા માણસો સમજી શકે તેવી ભાષામાં, અમને પસંદ પ."

તેવી વાતો એ ઢરે છે એટલુંજ અને જાણીએ મૂળે તો બે જાતના લોકો રશિયામાં ભરાયા છે, પ્રોલિટેરિયેટ જનસાધારણ અને મૂડીવાદી.. ”

“તું મોગે ગધેડો છે’ તમે તો તે દિવસે પણ બળવાખોરોને ગોળીએ માર્યા છે’ હું બે વરસથી આ ચાલુ ભણુ છું મારું નામ તો તે નક્કી સાબળ્યું હશે’ ”

“નાહ સાહેબ ! હું કંઈ ભણેતો આદમી નથી, આપ કદાચ મોટા વીરનર હશો ! ”

“હા, તેમજ છે હું બોનશેવિકો વિરુદ્ધ છું તેઓ સ્વતંત્ર રશિયાનું મત્યાનાશ વાગે છે, આનો ગો જવાબ આપે છે ? ” સૈનિક માથું ખજવાળતો બોલ્યો “જેનો હું શો જવાબ, આપુ ! તોપણ મને લાગે છે કે આખા જગતમાં બે વર્ગના લોકો રહે છે એક પ્રોલિટેરિયેટ અને બીજા મૂડીવાદી ..”

“વળી પાડો તું તો કૂતરાની પેરે ભસરા લાગ્યો ! ”

સૈનિકે બોલવું ચાલુ રાખ્યું, “જી માહેબ, મેં વર્ગના લોકો, અને તેઓ એક બીજાના શત્રુ છે તેઓ વચ્ચે મિત્રતા કદી થઈ શકે તેમ નથી ”

આ તરફ પેટ્રોગ્રેડમાં કોઈની આખમાં બિંધ નથી વાતો રેલવે સ્ટેશનથી દૂર તોપોના અવાજ સંભળાતા હતા કુમાના સભાસદો એક ધાવણીથી બીજી ધાવણીમાં જઈ બોવશેવિકોની જૂલમથ્યા વર્ણવતા હતા તેઓએ સ્ત્રીઓના સતીત્વનો નાશ કર્યો છે, સૈનિકને મારી નાખ્યા છે અને કુમાની ઓફિસ સામે એક બાદને ગોળીથી વીધી નાખી છે

અતેકજાડર હોલમાં રક્ષણ મંત્રિતિની ખાસ બેઠક ચાલે છે ધને ખાત્રી નહોતી કે મેન્સ્કી આટલો નજીક આવ્યો છે છતાં રેલવે સ્ટેશન પર તો મત્તમર કરવા માટે એક સમિતિની મનામાં આવી એક જાહેરનામું પ્રગટ કરવામાં આવ્યું.

બળવાનાં વિરોધીઓનાં કારસ્તાન ∴ ∴

બીજે દિવસે અગિયારમી નવેંબર અને રવિવારને રાજ ક્રેન્ડી પોતાના કોઝેક સેન્ય સાથે ઝારસ્કોઈ સેલોમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં કોઈ ખાસ પ્રકારની અપાઝખી થઈ નહિ. છતાં ક્રેન્ડીએ પોતે જ એક મોટી ભૂલ કરી. તેણે શહેરમાંની બધી પલટણોને હથિયારો સોંપી દેવાનો હુકમ કર્યો. પલટણોએ કહાવી મોકલ્યું કે અમે તટસ્થ રહીશું પરંતુ ક્રેન્ડીએ હુકમ કર્યો કે દર મિનિટમાં હથિયાર છોડો. સૈનિકો આ હુકમથી જાંહેડાયા. શું આટલી બધી વાત છે ! અત્યાર સુધી અમે સમિતિ દ્વારા સ્વાયત્ત શાસન ભોગવતા હતા; અને આજે આવો હુકમ માથે ચઢાવવો ? નહિ, તેમ કદી નહિ બને. કોઝેક સેનાએ જાવણી પરગોળા ચલાવી. પરિણામે જે પલટણો તટસ્થ હતી તે બોલશેવિકો સાથે ભળી ગઈ.

આ તરફ તોપોના ગડગડાટ વચ્ચે પેટ્રોગ્રેડમાં ઉપકાળ થયો; રસ્તા પર ટુકડીઓ ધમાધમ કરતી કુચ કરતી જાય છે. સવારના પહોરમાં ક્રેન્ડીના પક્ષના સૈનિકોએ લશ્કરી હોટેલ અને ટેલિગ્રાફ એજન્સી તાબે કરી છે; પરંતુ લાલ પલટણના સૈનિકોએ લોહી રેડવાનું શરુ કર્યું હોવાથી એ કબજે લાંબી મુદત ટક્યો નહિ. પેટ્રીઓ, ગુણીઓ, ટીનના ડબ્બાઓના ઢગ પાછળ લાલપલટણ

ધુંટણીઆ પર થઈ બેડી છે. જે કોઈ આગળ વધે છે તેના પર ગોળીઓ ચલાવે છે; કેવળ લાલ કોસના ચિહ્નવાળા ઈરિપતાલની ગાડીઓને જવા દેવામાં આવે છે.

વિરોધી પક્ષ આવી ગાડીઓમાં દારૂગોળો ભરી જુદે જુદે મથકે મોકલી લડાઈની તૈયારી કરવા લાગ્યો. પરંતુ તેની આ યુક્તિ લાભો વખત ટકી નહિ. એવી ગાડીઓમાંની એક ઉપર ગોળી ચલાવતા જ માસમ પડખું કે તેમાં શત્રુ સૈન્ય બેઠું છે. શમોના હગલામાં એક અંગ્રેજ અમલદાર પણ જોવામાં આવ્યો. અંગ્રેજોની બે ચાર બખ્તરિયા ગાડી પણ શત્રુઓના હાથમાં હતી. ખીમ દેસના એલચીઓ કે જે પેટ્રોએડમાં હતા તેઓ તટસ્થ હતા; પરંતુ વ્યક્તિગત હિમાબે સેકડો ફ્રેંચ અને અંગ્રેજ સૈનિકો બોલશેવિકો વિરુદ્ધ લડવા આવ્યા હતા.

આખો દિવસ શહેરમાં સર્વત્ર કરેન્સ્કીના પક્ષના સૈનિકો સાથે લાલ પલટણુને હજો ચાલ્યો. તેનો અંત આવતો જણાતો નહોતો. બંદુકોના ગડગડાટ, લોકોનો શોરબકોર, ધવાએલાના બરાડા અને તે ઉપરાંત તોપોની લખંકર ગર્જનાથી વાતાવરણ ગાજી રહ્યું હતું. ટેલિફોન કરતાં યંત્રમાં બંદુકોના અવાજો સંભળાતા હતા. રમસની સાથેનો ટેલિફોનનો સંબંધ કપાઈ ગયો હતો. આટલું બધું ધાંધલ મચ્યું હતું છતાં શહેરમાં વિલાસનો પાર નહોતો. દુકાનો બંધ હોવા છતાં વેપાર ચાલતો હતો. ચિયેટરો બહારથી બત્તીઓ ખુઝાવી અંદર અલિનય બતાવતાં હતા. જોનારાઓની ભીડ પણ કંઈ ઓછી નહોતી. રસ્તાઓ પર લોકોની અવરજવર જેમની તેમ થતી હતી.

સવારના સાત વાગ્યાને વખતે શત્રુપક્ષના એક મથકને ઘેરા ધાસી તેમાંના સૈનિકોને લાલ પલટણુ અને નાવિકોના લશ્કરે જણાવી દીધું કે જો વીસ મિનિટમાં શરણ નહિ ચાઓ તો ગોળીબાર કર-
 ૧ આવશે. ઘેરાએલી ચંદરસેનાએ શરણ થવાની ના પાડી

એટલે ગોળાઓનો વરસાદ વરસવો શરુ થયો. ચંકર સૈનિકોએ ટેલિફોનથી કોએક જાવણીમા ખબર આપી કે "જલદી આવો, નહિ તો અમારો બચાવ થાય તેમ નથી." કોએકોએ જવાબ આપ્યો કે આવી ચકાચ તેમ નથી કારણ કે અમારી જાવણી સામે હાલ પક્ષટણે બે તોપો ગોઠવી છે. બહાર નીકળ્યા કે મુઆ એવી સ્થિતિ થઈ પડી છે. ચંકરોની પેવલવરક શાળા પણ હાલ પક્ષટણે ઘેરી લીધી હતી. ખીજું ચંકર સૈન્ય રસ્તા પરની લડાઈમા મુંથાએલું હતું.

આ તરફથી કેરેન્કીએ ઝારસ્કોઈ સેલોથી ટેલિફોન કરી કુકમ આપ્યો કે "શત્રુઓ સાથે કોઈપણ પ્રકારની વાતચીત બલાવતા નહિ."

સફેદ વાવટો ઉડાડી બે હાલ પક્ષટણના સિપાઈઓએ હજુ શરણુ આવવાની તક આપી. પરંતુ તેના જવાબમા એ બનેને ગોળાઓથી વીંધી નાખવામા આવ્યા. આ તરફથી ઉપરથી ગોળાઓની ઝડી વરસતી હતી. હાલપક્ષટણના શબોના ઢગ જામતા હતા. ક્રમે સોવિયેટ સેના અતિશય ઉસ્કેરાઈ ગઈ. તેઓ મરણીઆ થઈ હત્રુઓના મકાન પર ફૂદી પડ્યા. હાલ પક્ષટણનું માથું ખૂનામરફીથી ગેપ થઈ ગયું હતું. રમલનીથી તેને ઠંકા રાખવા માટે કમિશર આવ્યો છે, પરંતુ કોણ કોનું સાબળે ! શત્રુઓનું એક પણ માણસ માફી રાખવું નહિ એવો તેમણે નિશ્ચય કર્યો હતો. પરંતુ આ વખતે ચંકર પક્ષ તરફથી સમાધાનીનો શ્વેત વાવટો જણાયો. તેમને અલય-ગુન આપવામા આવે તો તેઓ શરણુ થવા તૈયાર થયા. તેઓને ખમયદાન આપવામા આવ્યું. પરંતુ નાવિક અને હાલ પક્ષટણના યાળા ન્યારે મકાનના દરવાજાના કમાડ તોડી અંદર પેદા ત્યારે એ કેન્નત સેનાના હાથમાથી ચંકરોને બચાવવાનું કામ મુશ્કેલ થઈ રહ્યું. પાચ ચકરો છરાના મારથી મરણુ પામ્યા. બાકીના સિપાઈઓને નાની નાની ટુકડીઓમા વહેચી જેમ તેમ બચાવી ૧૫૮રપોલના કેદલામા લઈ જવામા આવ્યા. રસ્તામા ઉસ્કેરાઈ ગએલી જનતાએ

આઠ જણના ખૂન કર્યા. લાલ પલટણના સોથી વધારે માણસો મરણ પામ્યા હતા.

જે કલાક પછી કુમાને સમાચાર મળ્યા કે વિજયી પલટણ ઈજનેરી શાળા કબજે કરવા રવાના થઈ છે. બીજી શાળાઓને પણ ઘેરો ધાલવામાં આવ્યો છે. સર્વત્ર ચંકરો શરૂ થતા તેઓને પિટરપોલના કિલ્લામાં લઈ જવામાં આવે છે. સાજ સુધી ટેલિફોન ઓફિસ શનુઓના કબજામાં હતી. પરંતુ સધ્યાકાળ પહેલાં બોલ-શેવિકાની એક બખ્તરિયા ગાડી તેના દરવાજા આગળ આવી પહોંચી. ટેલિફોન ઓફિસમાં કામ કરતી બાળાઓ આમ તેમ નાસવા લાગી. યકર સૈનિકોએ પોતાના પોશાક પરથી લશ્કરી ચિહ્નો કાઢી નાખ્યા ધણીખરા બરાકા પાડવા લાગ્યા કે એ લોકો આમાં ખૂન કરશે કારણ કે અમે તેમને લોકો વિરુદ્ધ નહિ પડવાનું લયન આપ્યું હતું એન્ટિનોવને તેઓએ ક્ષમા આપવાની વિનંતિ કરી. તેમને ક્ષમા આપવામાં આવી અને કોઈપણ જાતની અડચણ વિના પિટરપોલ લઈ જવામાં આવ્યા. ધ્વજ જેઓ લયના માર્ગે અગાસી પરથી નાસી જવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા તેઓને ઉસ્કેરાએલી જનતાએ ઉપરથી નીચે ફેંકી દીધા.

યાકી ગએલી છતાં વિજય પામેલી જનતા કલરવ કરતી મહાનમાં પેડી. અંદર અનેક સુદર બાલિકાઓ લયથી દિગ્મૂલ બની બેઠી હતી. સૈનિકો એને બોઈ વિચારમાં પડી ગયા. છતાં તેમાંની એક પણ બાલિકાને તુકસાન કરવામાં આવ્યું નહિ; એટલું જ નહિ પણ તેમના પ્રત્યે એક પણ અપમાનસૂચક સજ્જ વાપરવામાં આવ્યો નહિ હવે બાલિકાઓમાં સાદસ આવ્યું. તેઓ અંદરોઅંદર બબડવા લાગી કે “કેવા ગમાર જનાવર છે! અરેરે! દેશનું સત્તનારા વળ્યુ!”

લશ્કરી મમિતિના કમિશર વિસનિયાકે બાળાઓને જણાવ્યું

કે " જુઓ, તમને બહુ થોડો પગાર મળે છે. અમે તમને બમણો પગાર આપીશું; તમે અમારું કામ કરો. તમે પણ અમારા જેવાં મજૂરો જ છો. "

શું ! આ બધી ગૃહસ્થ ઘરની બાળાઓ મજૂરો ! વાત સાંભળી સુંદરીઓએ તિરસ્કારથી મો મચકોડ્યા; દશ ગણો પગાર આપે તો પણ તેઓ આ જનાવરો સાથે કામ કરવા તૈયાર નહિ થાય. કેવળ ૭ અનુભવી બાળાઓએ કામ કરવાનું સ્વીકાર્યું; સ્વયંસેવકોની મદદથી તેઓ કોઈપણ રીતે કામ ચલાવવા લાગી. ઓરડે ઓરડે ટેલિફોનની ઘંટડીઓ વાગે છે. સ્વયંસેવકોમાના કોઈ કોઈ બૂલો કરે છે અને બાળાઓની ગાળો ખાઈ હસે છે. કારખાનાના ઓરડે ઓરડે ભટકી આ ૭ બાળાઓ દેખરેખ રાખવા લાગી. સમસની સાથે ટેલિફોનનું જોડાણ થયું. સત્રુઓના કેટલાંક મથકો સાથેનો ટેલિફોન બ્યવહાર કાપી નાખવામાં આવ્યો. આ સમાચાર મળતા જ ઓફિસની બહાર ગૃહસ્થ વર્ગના ટોળા એકઠા થવા લાગ્યા. તેઓ બહારથી બરાડા પાડી કહેવા લાગ્યા, " અરે શયતાનના બચ્ચાઓ, તમે ક્યા સુધી આ કામ કરવાના હતા ? હમણા જ કોએક સેના આવી પહોંચશે અને તમને બારે ગમત કરાવશે. "

સંખ્યાકાળ થતો જતો હતો. ઠંડો વાયુ પુકાતો હતો. એક ખુલ્લી જગામાં હિલા રહી કેટલાક મજૂર, સૈનિક, હુકાનદાર અને કારકુન વર્ગના લોકો ચર્ચા ચલાવના હતા. એક કહેતો હતો કે " પરંતુ લેનિન શાંતિ સ્થાપવાની જે વાતો કરે છે, તેને જર્મનિ કમ્યુન રાખશે ખરું ! "

એક યુવક સૈનિક હસ્કેરાઈ જઈ કહેવા લાગ્યો, " એમા વાક કોનો ? તમારા શયતાન કરેન્સ્કીના વાંકચી બધું રદ બાતલ જવા બેહું છે. સુનામા જાવ કરેન્સ્કી અમારે કરેન્સ્કી ! ન જોઈએ. અમારે તો લેનિન જોઈએ. "

કુમાની ઓફિસ બહાર એક અમલદાર દિવાલ પરથી કેટલીક બહારબહાર ફાડી નાખતો હતો. બહારબહારમા લખ્યું હતું કે “ પેટ્રોગ્રેડના નાગરિકો, આવી વિપત્તિના સમયમાં તમારી મુશ્કેલી કુમા તમારી વિરુદ્ધ કાવતરાં રચે છે. તેઓના કાર્ય માટે કોણ જવાબદાર છે ? ”

દૂર વખતોવખત ગોળીઓના અવાજ સંભળાતા હતા. એ અવાજ ન સંભળાતા હોત તો એમ લાગત કે આખા દિવસની હિંકારણીને પરિણામે અત્યારે શહેર ઘાંકી ગયું છે.

આ તરફ કુમાના પ્રતિનિધિઓ વચ્ચે મતભેદ પડ્યો. સમાચાર આવ્યા કે જેઓ કેરેન્સ્કીના સત્કાર માટે સ્ટેશને જતા હતા તેઓને ગિરફતાર કરવામા આવ્યા છે. રસ્તામાં બહાર જતાં દૂરથી તોપોના અવાજ સંભળાય છે, છતાં કેરેન્સ્કીનું તો નામનિશાન નથી.

માત્ર ત્રણ વર્તમાનપત્રો બહાર પડ્યાં છે. બધાએ એકત્ર સરકાર સ્થાપવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. અને લખ્યું છે કે “ બધા પક્ષો એકત્ર થઈ કામ કરે એજ સારું છે. ”

આ તરફ રમતનીમા લશ્કરી બજવા સમિતિનું કામ જોસબંધ ચાલી રહ્યું છે. રક્ષણ સમિતિને ગેરકાયદેસર ઠરાવવામાં આવી છે. કલાકે કલાકે બહારનામાં બહાર પડે છે.

મેસ્કોપી સ્ત્રમકાર આવ્યા છે કે પ્રખ્યાત કેમલિન શેરી કોઝેકો અને યંદરોએ કબજો કરી છે. પરંતુ બીજાં બધાં સ્થાનો લાલ પક્ષટણ અને મજૂરોના હાથમાં છે. રસ્તા પર ખંડ, યુદ્ધ ચાલે છે. સોવિયેટના પક્ષમા દસ હજાર જાવણીમાંનું સૈન્ય અને કેટલીક લાલ પક્ષટણો છે ત્યારે શત્રુપક્ષમાં બે હજાર સૈન્ય પક્ષટણ (White Army)^૧ અને અઢી હજાર કોઝેકો છે.

૧ જોયશેવિકો લાલ રંગને બજવાની નિશાની માને છે; તેઓ લાલ પક્ષટણના નામથી પ્રસિદ્ધ છે અને તેઓના વિરોધીઓની નિશાની સ્વેત પક્ષટણના નામથી ઓળખાય છે.

પેટ્રોગ્રેડ સોવિયેટની બેઠક ચાલે છે. કેટલાક સભાસદો સમાધાનીની વાતો કરે છે. તેના જવાબમાં ટ્રોટ્સ્કી કહે છે કે “અમે તો લોહી રેડ્યા વગર કામ પાર પાડવા ધાર્યું હતું પરંતુ જ્યારે લોહી રેડાયું છે ત્યારે હવે નિર્દય બાવે લગાઈ મચાવ્યા સિવાય છટકો નથી.” એક સભાસદ નીતિના સંબંધમાં ચર્ચા કરવાની માગણી કરવામાં લાગ્યો. ટ્રોટ્સ્કી ગર્જના કરી બોલ્યો, “સભામાં ખેસી તર્ક અથવા ચર્ચા ચલાવી પ્રશ્નોને હિંદવ આણુવાના દિવસો પૂરા થયા છે. આજે રસ્તે રસ્તે હથિયારોની ચર્ચા ચાલે છે. આજે જે કંઈ બને છે તેને માટે આપણે બધા, ખામ કરીને હું જવાબદારી માથે લઉં છું.”

ટ્રોટ્સ્કી વારંવાર પોતાના કોમરેડોને ઉત્તમાદ્ય ચડાવતો હતો, કે “કુદ મૂઠીવાદીઓ મનૂર, સૈન્ય અને ખેડૂતોને દરાવવા માટે શક્તાનો માથે પણ સંબંધ જોડવા આનાકાની નહિ કરે.....

બંધુઓ, તમે દારૂ પીશો નહિ. રાત્રે આઠ વાગ્યા પછી બહાર નીકળશો નહિ. જ્યાં જેટલો દારૂનો જથ્થો છે તેનો નાશ કરવો જ પડશે. કસાસોને સખત સજા કરવાની જરૂર છે.”

લશ્કરી મમિતિએ વિવર્ગ અને પુટિલોવ સેનાના પ્રતિનિધિઓને બોલાવી મંગાવ્યા. તરતજ તેઓ સભાગૃહ છોડી ધમધમાટ કરતા લશ્કરી સમિતિની ઓફિસ તરફ દોડ્યા.

ટ્રોટ્સ્કી બોલતો હતો કે “તેઓ જો એક પણ બગવાખોરનો પ્રાણ લેશે તો અમે તેઓના પાંચ જણાને મારીશું.”

આ તરફ કુમામાં પણ બીડ જામી હતી. નીચેના ઝોગડામાં સ્ત્રીપુરુષો મળી હાદાકાર કરતા હતા. એક ગોર્ડ પર ધાયલ થએલાંનાં નામ લખવામાં આવ્યાં હતાં. પાછળથી જણાયું કે આ યાદીમાનો મોટો ભાગ તરકટી છે. બેંકર, જમીનદાર, જૂની સગ કરના અમલદારો, મારા પેશાકમા સજ્જ થએલાં સ્ત્રીપુરુષોનાં

ટાળાં આવે છે ને ચાલ્યાં ગય છે. ઉપર હુમાની બેઠક ચાલે છે. મેયર આશ્વાસન આપે છે કે પેટ્રોગ્રેડના સૈનિકો પોતાની વર્તણૂકથી પોતેજ શરમાય છે અને પશ્ચાત્તાપ કરે છે.

લગાઈના મેદાન પર બોલશીવિકા ખાસ સવડ મેળવી ચક્રા નહોતા. કેરેન્કી સાથે ક્રેળવાએલું લશ્કર હતું; પરંતુ લાક્ષણિકતા હોકો અણુધડ હતા. તેઓમાં અમુક તરેહની ચિસ્ત પણ નહોતી. રાતના દશ વાગ્યાને શુમારે સહેરની મૈન્ય વાલ્લિનીની સમામાં ભેનિને બાપણુ કર્યું. પરિણામે હોકેના ટાબેટાળા કેરેન્કી વિરુદ્ધ લડવા તૈયાર થયા.

બારમી નવેબર ને સોમવાર. પેટ્રોગ્રેડના દરવાજા બદાર એક વિશાળ ધૂમસથી ભરપૂર મેદાન પડ્યું છે. આખા રશિયાની નજર એ મેદાન તરફ ખેંચાઈ રહી છે. ત્યાં એક તરફ ક્રેળવાએલું લશ્કર ઉભું રહેવાનું છે અને તેની સામે મળૂર, ખેડૂતો અને લાખ પક્ષ-ટણનાં લશ્કરો મુકાબલો કરવા ઉભા રહેવાનાં છે. તેઓમાંનો મોટો ભાગ ક્રાઈપણુ જાતના લશ્કરી અનુભવો વગરનો છે. કેવળ આશા અને સાહસથી તેઓની છાતીઓ ભરપૂર છે. રશિયાના પ્રુણેપ્રુણાથી સમાચાર આવે છે કે પ્રત્યેક શહેર અને ગામડામાં લાલ અને સફેદ પક્ષલો વચ્ચે લડાઈ જામી છે. પરિણામ પેટ્રોગ્રેડ ઉપર આધાર રાખે છે. સમસ્ત દેશની લડાઈનું પરિણામ આજે આ ધૂમમવાળા મેદાન પર નક્કી થવાનું છે.

રમલની લગભગ જનશૂન્ય જની ગયો છે; હુમામાં શોરબકોર મગી રહ્યો છે. વૃદ્ધ મેયર કહે છે કે “આપણે તટસ્થ છીએ; છતાં આપણી વિરુદ્ધ બજવાખોરો ફરિયાદ કરે છે. દેશમાં ક્રાઈ પણ કાયદેસર સત્તા રહી નથી. આવી સ્થિતિમાં કેવળ આપણેજ કાયદેસર શક્તિ તરીકે કામ કરી શકીએ. સામાન્ય પ્રજા આ વાત બરાબર સમજે છે. મ્યુનિસિપાલિટિની સત્તાના સંબંધમાં ક્રાઈ પણ જાતનો

સદેહ હોઈ શકેજ નહિ. છતાં મળ એ છે કે આપણને બળવાના શત્રુઓ માનવામા આવે છે. આપણો ખોરાકી પૂરો પાડવાની મોટરો છીનવી લેવામાં આવી છે. હવે જો શહેરમા દુકાળ પડે તો તેમા આપણો દોષ નથી "

કુમારો એક બોલશેવિક સભાસદ બોલી ઉઠ્યો, " મેંયર કહે છે કે કુમારના સભાસદો રાજનીતિની ચર્ચા કરતા નથી, પરંતુ હું તો ક્યારનો જોઈ રહ્યો છું કે અહીં રાજનીતિ મિત્રાઈ બીજી કોઈ પણ જાતની વાતચીત થતી નથી. મેનશેવિક અને સામ્યવાદીઓ તો દરવાજા પર ગેરકાયદેસર પત્રિકાઓ વહેંચ્યા કરે છે. તેઓ જો પ્રજા સમક્ષ જાહેરનામા રજૂ કરે તો અમે એમ શા માટે ન કરી શકીએ ? "

એક કોટ સભાસદે કહ્યું, " બોલશેવિકો રાજક્રોહી છે. તેઓને કુમારમાંથી બહિષ્કાર કરવો જોઈએ. "

બોલશેવિક સભાસદો બરાડા પાડતા હતા. બહાર મૂડીવાદીઓનાં ટોળા એકત્ર મળ્યા હતા. કોઈ કહેવું હતું કે " કુરેન્સ્કી નહિ આવે તો કોઈ સરકાર ચલાવી શકશે નહિ. મેં તો માલજી છે કે તેઓ રમણનીમાં અંદરોઅંદર લડી રહ્યા છે. "

પેટ્રોગ્રેડમાં સોવિયેટની બેઠક ચાલતી હતી. ટ્રોટ્સ્કી સમાચાર આપતો હતો કે, " કાસનોઈ સેલોમાં કોઝેકો પાછા હઠ્યા છે, પરંતુ પુલકોવોગા ભયંકર લડાઈ જમી છે. ત્યાં બની શકે તેટલું વધારે સૈન્ય મોકલવાની જરૂર છે. મોસ્કોના સમાચાર સારા નથી. મન્જૂરના હાથમાં ત્યાં હથિયારોનો જથ્થો નથી એમજ કહી શકાય. પેટ્રોગ્રેડ ઉપર બધું આધાર રાખે છે. લડાઈના મેદાન પર શાંતિની સ્થાપના અને જમીન સંબંધીનાં જાહેરનામાએ સૈનિકોમા ખૂબ ઉત્સાહ ફેલાવ્યો છે. કુરેન્સ્કી ખાઈઓમાં ખોટી ખબરો મોકલે છે. તે કહે

છે કે બોલશેવિકાએ બાળકો અને સ્ત્રીઓમાં ખૂન કર્યા છે, પરંતુ કોઈ તેમના શબ્દોમાં વિશ્વાસ રાખતું નથી."

એક માણસે કંઈક અવાજે કહ્યું. "આપ સાહેબ લાલ પલટણ સાથે કેમ ગયા નહિ?"

ટ્રોટરકીએ ગર્જના કરી કહ્યું. "હું હમણાજ જઈ છું," એમ કહી તે બાપણુ કરવાના માયડા પરથી ફૂંકા મારી નીચે આવ્યો અને મોટરગાડીમાં જઈ બેઠો.

કામેનિયેવ સાર બાઈ સમાધાની સંબંધમાં બોલવા લાગ્યો. તે બોલ્યો, "હવે આપણે જીત્યા છીએ છતાં તેઓ સત્તા હોડવાની વાત કરે છે. સેનિકોને લડાઈ ચાલુ રાખવાની અને ખેડૂતોને જમીનની વાતો બૂલી જવાનું જણાવે છે" થોડી વાર માટે લેનિને હાજર થઈ જણાવ્યું કે "અમાજવાદીઓ જણાવે છે કે આપણે જમીન સંબંધમાં તેનો પ્રોત્સાહન અથવા કાર્યક્રમ ચોરી લીધો છે અને નકામા શિશિવારી મારીએ છીએ. વાર, પરંતુ એ વાત મત્ત હોવા છતાં તેમાં શરમાવા જેવું કંઈજ નથી."

બાપણો પર બાપણો થયે જાય છે. પાછલી રાતના ત્રણેકનો શુમાર થયો છે ત્યાં લશ્કરી સમિતિનો અમલદાર હોટ્ટજમેન આવી બરાડો પાડી બોલવા લાગ્યો, "અમાચાર સારા છે. લડાઈના મેદાન પરથી સમાચાર આવ્યા છે. કેરેન્સ્કી હાર્યો છે."

તાર વાગવા માટે પડાપડી થવા લાગી. પુલકોવાથી ટ્રોટરકીએ તાર કર્યો છે કે કેરેન્સ્કી નાસે છે અને મખૂર, ખેડૂતા અને સેનિકોનાં ટોળાં તેની પાછળ પડ્યા છે. બળવાખોર પ્રગતંત્રવાદી અને સમાજવાદી રશિયાનો જય થાઓ." ઇત્યાદિ.

મત્તાગૃહમાં આનંદના અવાજો થવા લાગ્યા. એ તરફથી અવાજો આવવા લાગ્યા કે "જય ! બળવાખોર રશિયાનો જય !"

નિકોલકી રેવે સ્ટેશન પર બીડ જમી છે. ત્રણ ચાર હજાર

નાવિકો ખંડુક ખાધ પર ચઢાવી એકત્ર થયા છે. તેઓ મોરડો જવા તૈયાર છે. રેલવે ગાડીની સીડી ઉપર ઉભા રહી એક અમત્તદાર તેને સમજાવે છે.

“ખંડુઓ, અમે તમને મોરડો લઈ જઈ શકીશું નહિ. અમે તટસ્થ છીએ. અમે કોઈપણ પક્ષના લસ્કરને ગાડીમાં લઈ જઈશું નહિ. ત્યાં લયંકર લડાઈ ચાલે છે.”

નાવિકો ગર્જના કરી ઉઠ્યા. “અમે જઈશું જ.” ટોળા આગળ વધવા લાગ્યું. એકાએક ગાડીનો એક દરવાજો ઉઘડી ગયો. બારણામાં ઉમેશા ત્રણ એકમેન અને એક કોયલાવાળાએ ખૂમ પાડી કહ્યું.”

“કોમરેડો, આ તરફ, આ તરફ! અમે તમને મોરડો તો શું પણ બેડિમોરડોક લઈજવા તૈયાર છીએ. બળવો થલું જીવો!”

મં ગળનારે સનારના પહોરમા માનમ પડયુ કે ખેડત, મજૂર અને સૈનિકોના ટોળા કેળવાએના લશ્કરની ખાફક લડાઈ માટે તૈયાર થયા છે જે દિવસ પહેલાં જ્યાં બંધનમાં નહોતી, ખેડાક નહોતો, હથિયારો અથવા કાર્યપદ્ધતિ નહોતી ત્યાં કોણ જાણે ક્યા મત્રમળથી તેઓ પોતાના સેનાપતિના તાબા નીચે કોઝેકોની તોપો સમક્ષ આગળ વધવા તૈયાર થયા છે.

ઓ શુ વિજયનું પરિણામ હતું? પેટ્રોગ્રેડમા તેઓએ જે શક્તિ પ્રાપ્ત કરી હતી, શ તેનું આ પરિણામ હતું?

કોઝેક એના સાથે બોલશેવિચ સેનાનો મુકાબલો થઈ શકે તેમ નહોતું નાવિચ સૈનિકો જ્યાં સુધી દારૂગોળો હતો ત્યાં સુધી લડવા અને જ્યારે તે ખૂદી પડ્યો ત્યારે કોઝેકોના બુદ્ધિમા કૂદી પડ્યા. આ અત્યાનક હદનો અટકાવવાનું કામ અસંભવિત બની ગયું લડાઈ કરવા ન ટેવાએલાં મજૂરોના ટોળા ધોડાપર બેઠેના કોઝેક સૈનિકોને ખાઉધરા વફની પેઠે તોડી ખાવા લાગ્યા. અધકારમા ચોમેરથી મજૂરોના ધોડા ઉપર ધોડા આવી કોઝેક સૈન્યને ડાવરી વળ્યા. પરિણામે સત્રુઓથી ન ટકાયુ સ્થનનીના બોલશેવિક કમિશરો વાયર લેસનું મથક કમળે કરી પોતાની વિજયવાર્તા જગતમા ચોમેર મોકલવા લાગ્યા.

સેનાધ્યક્ષ મુરારિયવે જાહેરનામું બહાર પાડ્યું કે “ ૧૨ મી નવેમ્બરે ઝાર્મકોઈ સેવો પામેના બળવાખોર સૈન્યે શત્રુઓનાં સૈન્યને હરાવી નમાડ્યું છે. મારો હુકમ છે કે કેરેન્કી ન્યાં મળી આવે ત્યાંથી તેને પકડવો. બળવો ધણું જીવો. ”

ગામડામાંથી જ્યના સમાચાર આવતા હતા. સેનાસ્ટપોલ, નિજનિનોવ ગોરોડ, કઝાન વગેરે સ્થાનોના બોલશેવિકો જ્ય પામ્યા હતા. મોસ્કોમાં વળી લયકંદર લડાઈ શરૂ થઈ છે. સોવિયેટ સેના કુમાના મહેલ ઉપર ઝાળાબાર કરે છે. મુડીવાદીઓની દુર્દશા થઈ રહી છે. રશિયાના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી આતંકલહની જ્વાલા ફેલાઈ રહી છે. પેટ્રોગ્રેડથી દૂર સાઈબિરિયાના ચિટા સુધી, હમેશાં બરફ પડ્યો રહે છે એવા અત સમુદ્રથી માંડીને કાળા સમુદ્ર સુધી દરેક શહેરમાં, દરેક ગામમાં મર્વત્ર બળવાની જ્વાલા લાલુકી રહી હતી. કારખાનાના મજૂરો, ખેતરોમાં કામ કરતા ખેડૂતો, મનવારો પર કામ કરતા નાવિકો અને લડાઈના મેદાન પર જર્મનો સામે લડાઈ કરતા સૈનિકો, બધા આ નવા બળવામાં લખ્યા છે. શહેરોમાં ને ગામોમાં મર્વત્ર બળવાખોર અને વિરોધી પક્ષો વચ્ચે નાની મોટી લડાઈ જામી છે. આનું નામ જ બળવો. .

રમલનીમાં જાણે માણસનું જીવનું ફરકતું નથી. કેવળ થાકેલા સૈનિકોના નાકના અવાજ થયા કરે છે. સીડી ઉપર, વરંડામાં, ઓરડે ઓરડે મેલા વસ્ત્રો પહેરેલા સૈનિકો જોયે છે. તેના શરીર પર ને મુખ પર કાદવ અને ધૂળનો લેપ થઈ ગયો છે. વિજયી ખેડૂતો, મજૂરો, અને સૈનિકોને આટલે દિવસે આરામનો વખત મળ્યો છે.

કેવળ લશ્કરી બળવા સમિતિના સભાસદોને જીંધવાની પુરસદ નથી. રક્ષણ સમિતિના મભાસદોને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા છે. કેવળ ધણા પક્ષો સોવિયેટ સાથે સમાધાન કરવા તૈયાર થયા છે. એક ખબરપત્રીએ ટ્રાટસ્કીને પૂછ્યું, “ વર્તમાનપત્રો મારફત આપને કઈ સંદેશો પ્રગટ કરવાનો છે ? ”

ટ્રેડરફ્ટીએ કહ્યું, "અત્યારે તો જે કંઈ સંદેશ આપવાના છે તે અમે તોપોના અવાજ વડે આપીએ છીએ."

જ્ય થયો હતો છતાં બધાના અંતરમાં હજી સંદેહ હતો અર્થે વિજય વિના આરો નહોતો. તેમ ન બને તો બોલશેવિકોની રક્ષા થાય તેમ નહોતું. હજી ઘણાં કામ બાકી હતાં. સરકારી બેંક બોલશેવિક સરકારને સ્વીકારતી નહોતી. સમલનીના કુકમો મુજબ તે અવેજ આપતી નહોતી. બેંક કબજે કરવામાં આવી; પરંતુ અમલદારોએ કામ કરવાની ના પાડી. સ્વયંસેવક વડે કામકાજ ભરી રાખવામાં આવ્યું.

પટણુ ગર્જના કરી ઉઠી, "કનલને કેદ કરો; હુમ્મો કેરેન્ડીનો
 ાણુસ લાગે છે."

બકચેનોવે કહ્યું, "ના ના! આ પહેલા કોર્નિલિવિઝના
 ાણુસોએ એ બધુ છુપાવ્યુ છે."

"પરંતુ લાલ પલટણુના સૈનિકોએ એ વચન માન્ય રાખ્યું
 હિ." અમે એમને ગિરફતાર કરીશું જ. પિટરપોલમા જ એનું
 ધાન હોવું જોઈએ. મિચારો કર્નલ લાલ પલટણુથી વીંટળાઈ
 ટેરપોલ તરફ રવાના થયો.

લાલ પલટણુની ટુકડી મોટર માર્ગે આગળ વધે છે. લડાઈનું
 ધળ બહુ દૂર નથી. એ દરમિયાન રસ્તાના વળાંક આગળ રાઇફલ-
 ાળા એ સિપાઈઓએ આવી તેમની મોટર અટકાવી પૂછ્યું,
 'કોમરેડ, તમારો પરવાનો ક્યા છે?'

એક સૈનિકે તિરસ્કારથી કહ્યું, "ચાલ, ચાલ! અમે લાલ
 પલટણુના માણુસો છીએ, અમારે વળી પરવાનાની શી જરૂર?"

પહેરેગીરામાના એકે કહ્યું, "કોમરેડ, વિચારી જુઓ. બળવા-
 માર સૈનિકોએ વ્યવસ્થા તો જાળવવી જ જોઈએ. વિરોધી પક્ષના
 માણુસો પણ આવા વેશમા આવી કહી શકે કે "અમે લાલ
 પલટણુના માણુસો છીએ. અમારે પરવાનાની જરૂર નથી."

દરતુર મુજબ ચર્ચા શરુ થઈ. છેવટે બધાએ પરવાનો ખતા-
 વો એજ હિયિત માન્યુ.

ઝાવણીમા કર્નલ નકશે ઉધાડી બેઠો છે. તે કહે છે કે આજ
 રાતે અહી જ રહેવું પડશે. પરંતુ લશ્કરી મમતિનો પ્રમુખ કહે છે,
 'ના, આપણને હુકમ મળ્યો છે કે આજ રાત્રે પણ મુસાફરી
 ધાણુ રાખવી."

કર્નલ હવે શુ કરે? તેણે કુચ ચાલુ રાખવાની જોઈવણુ કરવા
 નાહી. સમિતિના પ્રમુખના નામથી આજ્ઞાપત્રિકા કાઢવામા આવી.

એક સૈનિક આશાપત્રિકા ટાઈપ કરી લાવ્યો. પ્રમુખે ખીસામાથી સીસ બહાર કાઢી છૂકમ પર છપ મારી. કર્નલને આશાપત્રિકા સોંપવામા આવી.

બળવાખોર સેના ગેસિના તરફ રવાના થઈ. અને કેરેન્સ્કી કયા છે ? ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના નવેમ્બરની ૧૪ મી તારીખવાલે છે. રાતના ત્રણ વાગ્યાને શુભારે જૂની સરકારનો વડો પ્રધાન અને લશ્કરનો વડો સેનાપતિ કેરેન્સ્કી અસ્થિર હાલતમા આમ તેમ ટહુલો રહ્યો છે. સામે સેનાપતિ કાસનોવ ઉભો છે. કેરેન્સ્કી કહે છે, “તમે વિશ્વાસઘાત ક્યો છે. મારા પક્ષમા તો કોઈ નથી.”

કાસનોવ : ખરી વાત છે સાહેબ, વાતાવરણ જોતા તો એવું કંઈ જણાય છે. અમલદારો માત્ર આપના તરફ ચાલુ ધરાવતા નથી.

કેરેન્સ્કી : ત્યારે શુ મારે આપઘાત કરવો !

કાસનોવ : સાહેબ, આપે પેટ્રોગ્રેડ જઈ સમાધાનીના સંદેશા અક્ષાવવા જોઈએ.”

કેરેન્સ્કી : વાડુ, તેમજ કરીશું.

કાસનોવ : હું આપની સાથે એક સરીરરક્ષક દુકડી મોકલું છું. એક નાવિક પણ આપની સાથે આવશે.

કેરેન્સ્કી : “ના, ના. કોઈ પણ નાવિકને મારી સાથે મોકલવાની જરૂર નથી.”

કાસનોવે કેરેન્સ્કી સાથે દસ ગોઝેક સૈનિકો મોકલવાની વ્યવસ્થા કરી. અરધા કલાક પછી કોઝેકોએ પાછા આવી કહ્યું કે કેરેન્સ્કી મકાનમા નથી. કેરેન્સ્કી નાવિકના વેશમા નાસી ગયો છે. આ પ્રમાણે નાસભાગ કરી તેણે પોતાની છેલ્લી આશા પણ નિર્મૂળ કરી.

ગેસિના આગળ લડાઈ ન થઈ. વિજયી લાલ પલટણ, ખંડુત મજૂર સૈન્ય પેટ્રોગ્રેડ તરફ રવાના થયું. સૈન્ય સાથે કેરાસીન નહોતું, તેથી દીવા નહોતા. રાતના અધિકારમા કંઈજ દેખાતું નહોતું.

ગાડીમાં અથડાઅથડી થવા લાગી, છતાં સૈન્ય વિજયના ઉદ્ધાસમાં
મસ્ત બની ગયું હતું.

દૂર પેટ્રોએડની દીપમાળા દેખાતી હતી. એક વૃદ્ધ મજૂર ગાડી
ચલાવતો હતો. પેટ્રોએડના દીવા જોઈ તેણે એક હાથે ગાડીનું પૈકું
પકડી બીજા હાથે આમ તેમ હવાવતા ખૂબ પાડી કહ્યું, " પેલું
દેખાય આપણું પેટ્રોએડ ! હવે બધું આપણું છે ! ! "

રશિયાની પ્રજામાં નવીન આશા, નવીન પ્રેરણા જાણવા લાગી.
બળવાના મોર્નએ તેઓના બધા બારણા ઉઘાડી નાખ્યા છે. આનું
નામ બળવાની સફળતા ! નવીન જીવન, નવીન આશા, નવીન
આકાંક્ષા, નતિના પ્રાણમાં સરજવી એનું જ નામ બળવાનું સાક્ષ્ય !

૧૪ મી નવેમ્બર. લસ્કરી બળવા સમિતિએ હુકમ કર્યો છે કે ફેરેન્કી ઉપર આથની અદાલતમાં કામ ચલાવવાનું છે માટે તેણે જેમ બને તેમ જલદી શરણ થવું. હુકમનામા પર કોએક અને યંકર પક્ષની પણ સહીઓ હતી એ દિવસ પહેલાં આ બંને પક્ષો ફેરેન્કીની મદદમાં હતા. ખરેખર! વિજયી પક્ષને ટેકો આપનારનો અભાવ હોતો નથી.

૧૫ મી નવેમ્બરે એ દહાસ લાલ પલટણના સૈનિકો લાલ પતાકા ફરકાવતા પેટ્રોગ્રેડના રસ્તા પર કુચ કરવા લાગ્યા. આ એક અભિનવ દસ્ત હતું. ઓરુરનો મેલો પોશાક પહેરી કાઠમથાળા રસ્તાપર ખલાપર બંદુક્કે ચક્ષવી સોરબંડાર કરતા આવ્યા છે. મૂઠીવાદીઓ બધા તેઓની વિરુદ્ધ છે. વેપારી, મકાનન, જમીનદાર, ઐનિક અમલદારો, રાજદારી પક્ષો, શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ, દુકાનદાર, કારકુનો, દલાલોમાનુ કોઈ તેમના પક્ષમાં નહોતું. તેઓની સાથે કેવળ મજૂર, ખેડૂત, નાવિક અને સૈનિકો હતા. કેળવાએલામાના બહુ થોડા સોવિયેટના પક્ષમાં હતા.

દૂર દૂરથી સમાચાર આવતા જતા હતા કે સર્વત્ર ફેરેન્કીનો પક્ષ પાછો હસતો ગય છે. ક્રાન્ત, સાગટોવ, નોવજોરોડ, વિલ્નિટ્ઝા, સર્વત્ર લોહી રેડાય છે. મોસ્કોમાં જોવરોવિકોએ તોપોના ગડગડાટ

વચ્ચે મૂડીવાદીઓનું છેલ્લું આશ્રયસ્થાન કેમલિન તોડી પાડ્યું છે. મોસ્કોનો જૂનો પ્રખ્યાત મહેલ અને દેવળ તોપના ગોળા વડે ખેદાનમેદાન થઈ ગયેલ છે.

પેટ્રોગ્રેડમાં સમાચાર આવ્યા કે મોસ્કોમાં રસ્તે રસ્તે લોહી રેડાય છે; બોલશેવિકોએ દેવળ તોડી પાડ્યું છે. આ સાલગી ધર્મ-દેશ રશિયાવાસીઓના દિલને સખત આઘાત લાગ્યો. ૧૫ મી નવેમ્બરે બળવાખોર સરકારનો કેળવણી ખાતાનો કમિશર લુનાટચાર-સ્કી મંત્રણાસભામાંથી રડતો રડતો બહાર દોડી આવ્યો અને બોલ્યો, " હું આવો જૂલમ સહન નહિ કરી શકું. અરેરે ! રશિયાના જુના ગીરવને નિર્દય રીતે નષ્ટ કરવામાં આવે છે." લુનાટચાર-સ્કીએ પોતાની પછીનું રાજીનામું આપ્યું. એજ દિવસે મોસ્કોમાં શ્વેત પક્ષટણુ અને યંકર સેના શરણુ થઈ. મોસ્કોમાં બોલશેવિક સત્તા સ્થપાઈ.

રેલવેના કુલી અને મનૂરોની મદદથી છેલ્લા દસ દિવસથી મોસ્કોમાં નાવિક અને લાલ પક્ષટણુના ટોળે ટોળાં ટ્રેન માર્ગે આવે છે. ઠાઈ પશુ જાતના કાવતરા તેઓના પ્રવાહને અટકાવી શકતા નથી. ૭ દિવસ સુધી મોસ્કોની ગલીએ ગલીએ ખાડાના ખેલ ખેલાયા છે. લોહીની નદીઓ ચાલી છે. ત્યાંની હુમાએ ખુલ્લી રીતે વિરોધી પક્ષના સૈનિકોની આગેવાની લીધી છે. મેયર પોતે સૈનિકોને તપાસી રહ્યો છે. ૭ દિવસના સખત યુદ્ધ પછી મોસ્કો-પ્રખ્યત પ્રતાપાન્વિત ઝારોનું લીલાનિકેતન મોસ્કો, રશિયાના હૃદય સમાન મોસ્કો-બોલશેવિકોના તાબામાં આવ્યું.

આપણા ખરા ઝારો-મજૂર જેકુતોનાં ટોળાં-છેલ્લી નિદ્રા અંગે લેવાનાં છે. " આખી રાત કબરો ખોદવાનું કામ ચાલ્યું. એક ટોળું થાકે એટલે બીજું ટોળું કાદાળીઓ ચલાવે છે.

સવારે શહેર સુમસુમાકાર લાગે છે. કેમ જાણે અતંત પ્રાણીનું નિકંદન નીકળી ગયું ન હોય. કેવળ દૂર એક અસ્પષ્ટ છતાં એકત્ર અવાજ સંભળાય છે. આખું મોરકો સોવિયેટ મધ્યસ્થ ઓદિસ આગળ ઉચલી પડ્યું છે. હજારો સ્ત્રી પુરુષો, મુવક મુવતીઓ, બાળકો, હાથમાં લાલ પતાકા લઈ ઉઠાસ કરે છે.

દેવળો બંધ છે. અવિશ્વાસી શયતાનોને કોઈ પણ પાદરી મદદ નહિ આપે. "લાલ" કબર આગળ કોઈ પણ પુરોહિત મળી નહિ આવે. કુકાનો બંધ છે. મૂઠીવાદીઓ તિરસ્કાર અને ખીકના માયા બહાર નીકળતા નથી.

પરંતુ લાલ પલટણનાં ટોળાંને-મોરકોના જેકુતો, મજૂરો અને નાવિકોનાં ટોળાંને એની શી પડી છે ! શહેરના રસ્તા એ લોકોથી ઉભરાય છે. સેંકડો લાલ, કાળા અને સોનેરી પતાકા-કોઈના ઉપર લખ્યું હતું કે " જગતના મજૂરોનું સારૂત્વ અચળ રહો ; " કોઈના પર લખ્યું હતું કે " અમે પ્રજાતંત્રમૂલક સાંત માગીએ છીએ. " -ફરકી રહી છે.

ન્યારે સંધ્યાકાળનો અધકાર ધેરો બનતો જતો હતો, ત્યારે આ વિશાળ જનસમુદ્ર કબરો પાસે આવી પહોંચ્યો. એક પછી એક પાંચસો કોઢિન આવી પહોંચ્યાં. ચોમેરનાં પાંદડાં વગરનાં વૃક્ષોની ડાળાઓ પર ફૂલોની માળા-જાણે કેમ પ્રત્યેક ડાળામાંથી ફૂલો ફૂટી નીકળ્યાં ન હોય તેમ-ચોક્કવા લાગી. એક કચ્છુ અવાજે જેકુત મજૂરોની વચ્ચા જણાવવા લાગ્યાં. હજારો માણસોએ કબરોમાં માટી વાળી. વિષાદમય ક્રિયા પૂરી થઈ. વિશાળ જનતા પોતપોતાનાં ઘરો તરફ રવાના થઈ.

રશિયાના જેકુત મજૂરનાં ટોળાંઓએ આજે પૃથ્વી પર સ્વર્ગ ઉતાર્યું હતું. અને તેથીજ સ્વર્ગ જવા માટે અત્યેકિ ક્રિયા વખતે પાદરીની જરૂર રહી નહોતી.

સે નિન અને સ્ટેલિનની સહી સાથેનું જાહેરનામું બહાર પડ્યું છે -

૧ સોવિયેટ કોંગ્રેસમાં રશિયનોને આત્મનિર્ધારણની (Self-determination) સત્તા મળી છે.

૨ સોવિયેટ કોંગ્રેસ એને સંપૂર્ણ ટેકા આપ્યો છે

આ બે સિદ્ધાંતો અનુસાર પ્રજાના કમિયારો નીચેની નીતિ અમલમાં મૂકવાનો વિચાર રાખે છે -

૧. રશિયામાં વસતા બધાને સમાન આધિકાર મળશે. તેઓના જ હાથમાં ખરી રાજસત્તા રહેશે

૨. રશિયાની પ્રજાને પોતાનું રાજ્ય કઈ રીતે ચલાવવું તે નક્કી કરવાનો હક્ક મળે છે. જો કોઈ પ્રદેશ જુદું સ્વતંત્ર રાજ્ય સ્થાપવા માગે તો તે વિના અડચણે તેમ કરી શકશે

૩ જાતિ તરીકે અગર જાતીય ધર્મ તરીકેની કોઈ પણ જાતની સગવડોની માગણીને ટેકા આપવામાં આવશે નહિ

૪ જુદી જુદી જાતિ જેથી ગ્રાધીન રીતે ઉત્પત્તિ બને તે માટે મદદની સગવડો આપવામાં આવશે.

આ બહેરાતના પરિણામે પ્રકેષનમા સ્વતંત્ર પ્રજાતંત્ર સ્થપાયું. ફ્રિન્લેન્ડ, સાઈબિરિયા અને કોક્સસમા પણ સ્વતંત્ર રાજ્યોની સ્થાપના થઈ. આ બધાં રાજ્યોમાં મૂડીવાદીઓના વર્ગને વધારે સત્તા મળી અને તેઓ બધા બોલશેવિકોને તિરસ્કારની નજરે જોતા હતા.*

પરિવર્તનના ગાળામા અવ્યવસ્થા તો યાયજ. અત્યાર સુધીમાંજ કમિશરો નવીન રશિયાના સર્જનથી અસ્ત બની ગયા હતા. સામાજિક જીવન વીમો, મજૂરોનો કારખાના પર અધિકાર, જમીન સમિતિની કાર્યપદ્ધતિ, ખિતાબ અને પદવીનો નાશ, રાજદારી ન્યાય અદાલતોનું અવસાન અને પ્રજાકીય ન્યાયની અદાલતોની સ્થાપના વગેરે બધા વિષયોમાં નવીન નવીન હુકમો જારી કરવામાં આવ્યા.

આ તરફ વિરોધી પક્ષ ડગલે ડગલે અડચણો નાખવા લાગ્યો. તેની પાસે હથિયારો નહોતાં; પરંતુ આર્થિક જીવનની ચાવી રૂપ ગણાતાં કારખાનાં મૂડીવાદીઓના હાથમાં હતાં. તેઓ બજારમાં અને સોક્સમાજમાં બોલશેવિકો પાછા પડે તે માટે પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા.

ટ્રાટસ્કી બ્યારે પરદેશ ખાતામાં ગયો, ત્યારે ત્યાંના અમલદારોએ તેને કોર્ડુજ ન આપ્યું. તે બ્યારે બજારજારીથી ઓદિસમાં પેડો ત્યારે બધાએ રાજીનામાં આપ્યાં, એટલુંજ નહિ પણ કબાટોની ચાવીઓ પણ ન આપી. કબાટો તોડવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી ત્યારેજ તેઓએ ચાવીઓ આપી. કબાટો ઉધારી જોધું તો જૂની સરકારે બીજા દેશો સાથે જે છૂપી સંધિ કરી હતી તે સંબંધીના કાગળપત્રોજ ન મળે. જૂના સરકારી મંત્રીએ એ બધા કાગળો ગૂંચ કર્યા હતા.

સ્વિયાપનિકોવ મજૂર વિભાગનો ચાન્ડ લેવા ગયો. તે ખાતાના એક પણ માણસે તેને મદદ કરી નહિ. એટલુંજ નહિ પણ આવી

* કેવળ ફ્રિન્લેન્ડ 'સિવાય બીજા' બધાં રાજ્યો તૂટી પડ્યાં છે. બધા પ્રદેશો અત્યારે સોવિયેટ રશિયામા ભળી ગયા છે.

સખત ટાઢમાં તેને તાપવા માટે સવડી સળગાવવાનું કામ પણ કોઈએ ન કર્યું. મંત્રીની ઓફિસ ક્યા આવી તે બતાવવાના પણ અખાડા કરવામાં આવ્યા.

અલેકઝાન્ડ્રા કોલોનતાઈને જનકિતકર ખાતાનો કબજો સોંપાયે હતો. તેના ખાતાના ચાળીસ જથ્થે સિવાય બીજા બધાએ હડતાળ પાડી શહેરમાં શોરબકાર થઈ રહ્યો. ગરીબોને ખોરાક ન મળ્યો. સેકડો ઓપુરોને ને માદા ઊકરા ઓફિસ સામે આવી ઉભા. ઓફિસના અમલદારોની મદદ વગર એ લોકોને મદદ થઈ શકે તેમ નહોતું. આવીઓ પણ એ લોકોના કબજામાં હતી. કોલોનતાઈ બાઈ માથુસ હતી. તેનું હૃદય કામળ હતું. છતાં તેને આ વખતે કઠોરતા દર્શાવ્યા સિવાય છૂટકો નહોતો. તેણે આખોમા ઉભરાતાં પાણી મહા મહેનતે અટકાવતા હડતાળ પાડનારાઓને ગિરફતાર કરવાનો હુકમ આપ્યો. અને જ્યાં સુધી ચાવીઓ ન આપે ત્યાં સુધી તેઓને ન છોડવાનો હુકમ કર્યો. ચાવીઓ મળી એટલે માલમ પડ્યું કે માથ મંત્રી કાઉન્ટેસ પતિના બધા પૈમા લઈ ગયેલ છે. તે મહાસબાના હુકમ વગર કોઈને હિસાબ આપવા નાખુશ છે. બધા ખાતામાં લગભગ આવીજ સ્થિતિ હતી. એકાએ દરવાજા બંધ કર્યા હતા. પાછળના દરવાજાથી લોકો આવજા કરતા હતા, કમિશરો જતા એટલે કારકુનો ચોપડા બંધ કરી ચાલ્યા જતા. સરકારી બેંક છુપી રીતે વિરોધી પક્ષને પૈમા આપતી હતી. રમલનીની કોઈ પણ આજ્ઞા માનતી નહોતી.

રમલનીની કચેરી સત્તાહીન હતી. વર્તમાનપત્રોએ જાહેર કર્યું હતું કે ત્રણ અઠવાડિયામાં કોયલા વિના પેટ્રોએડના કારખાના કામ ચલતા બંધ પડશે; રેલવે પહેલી ડિસેમ્બરથી બંધ થશે, પેટ્રોએડમાં જે ત્રણ દિવસનો ખોરાક બાની રહ્યો છે, લડાઈના મેદાન પર મૈનિકો મૂકે મરે છે. રક્ષણ સામગ્રિ ચોતરફ માથુસો દોડાવી લેકો નની

સરકારનો હુકમ ન માને એવી ત્રોટવણુ કરવા લાગી. પરદેશી એલગી-ખાતાં પરોક્ષભાવે રક્ષણ સમિતિને મદદ કરવા લાગ્યા.

કેરેન્કીના પલાયનના મમાયાર સાલળી વિરોધી પક્ષ હતાય યર્ધ ગયો. ઉમપંથી સમાજવાદીઓ સમ્મિલિત મરકાર સ્થાપવાની તરફેણમાં હતા. અખિલ રશિયાની મખ્યસ્થ સોવિયેટ કમિટિની કાર્યવાહક સમિતિના ઝા-ઈ-કાહની (Tsa-ye-kah) બેઠકમાં નક્કી કરવામાં આવ્યું કે બધા સમાજવાદી પક્ષોના પ્રતિનિધિઓ સ્વીકારવા.

રમણનીના રાજમહેલમાં ઝાઈકાહની બેઠક ચાલે છે. બોલશેવિ-ક્રામોન્જ મતભેદ પડ્યો છે. ૧૭ મીની રાત્રે સભાગૃહ ખીચોખીચ ભરાયેલું છે. બોલશેવિકપંથી લારિન કહે છે કે "હવે રાજદારી ત્રાસના રસ્તા (Political terrorism) બંધ કરી દેવા જોઈએ. ખાસ કરીને વર્તમાનપત્રોની સ્વતંત્રતા પર કાપ મકવાની કંઈ જરૂર નથી. હરિકાઇને વખતે અવસ્થ એની જરૂર હતી, પરંતુ બળવો જય પામ્યો છે, હવે તેની જરૂર નથી." લારિને દરખાસ્ત મૂકી કે વર્તમાનપત્રો સંબંધીનો હુકમ રદ કરવો.

સમાજવાદીઓ તાળીઓના ગડગડાટ મચાવવા લાગ્યા. લેનિનના મદદનીશ આવાનેછોવે એકદમ દરખાસ્ત રજૂ કરી કે ગ્રેસ સંબંધી બાબત હાલ ઘુરત મુલતવી રાખવી.

દરખાસ્ત ટકી શકી નહિ. હવે આવાનેછોવે ફસીતો કરવા લાગ્યો કે આપણી મૂળ કાર્યનીતિ તરફ નજર કરતા છાપખાનાને સ્વતંત્રતા આપી શકાય નહિ; વર્તમાનપત્રો ધનવાનોની દોલત છે. જ્યારે વ્યક્તિગત સંપત્તિનોજ અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે ત્યારે વર્તમાનપત્રોની હયાતી કંઈ રીતે ટકાવી શકાય ?

કારેલિને કહ્યું, "ત્રણ અઠવાડિયાં પહેલાં વર્તમાનપત્રોની સ્વતંત્રતા માટે બોલશેવિકો લડ્યા હતા. પરંતુ આજે તેઓ ઝારના રાજ અમલ જેવી દશીલો વાપરી સ્વતંત્ર વિચારોને દાબી દેવા માગે છે.

ટ્રાટરપીએ એક લાંબુ છાપણુ કર્યું. તેણે કહ્યું કે “આંતર્કલહ વખતે જૂલમો સહન કર્યા હોય એવા પક્ષ તરફથી જળ વાપરવામાં આવે, જોરજૂલમ કરવામાં આવે એ સ્વાભાવિક છે તેમ જરૂરેનું પણ છે. આપણે હજી સંપૂર્ણ જી મેળવી નથી. વર્તમાનપત્રો એ ભયંકર હથિયારો જેવાં છે અને તે શત્રુઓના હાથમાં છે. એ બંધ પાડવાનો અધિકાર આપણને છેજ. આપણે જોડાને માધારણ સંપત્તિ ગણી છે ત્યારે શું વર્તમાનપત્રોને હજી ધનવાનોના હાથમાં રહેવા દઈશું ? જૂની સમાજવ્યવસ્થાનો નાશ કરવોજ પડશે, એ વાત આપ સર્વને યાદજ હશે.”

ત્યાર બાદ લેનિને ધીરથી મંબીર અવાજે બોલવું શરૂ કર્યું. તેનો પ્રત્યેક શબ્દ હથોડીના ધાની માફક વિરોધી પક્ષોની દલીલોને તોડી પાડવા લાગ્યો. લેનિને કહ્યું કે “આંતર્કલહ હજી પૂરા થયો નથી. છાપખાનાને સ્વતંત્રતા આપવાની વાત અસંભવિત છે. શત્રુ હજી આપણને ડગલેને ડગલે અડચણ કરી રહ્યો છે.

“પહેલા વખતે ઝારના રાજઅમલનો નાશ થયો હતો. આપણે મૂડીવાદીઓની સત્તા તોડી પાડી છે. પહેલા બળવા વખતે જેમ રાજતંત્રીના વર્તમાનપત્રો બંધ પાડવામાં આવ્યાં હતાં, તેમ આપણે પણ આયારે મૂડીવાદીઓનાં વર્તમાનપત્રો પર અંકુશ મૂક્યો છે. ખીજા સમાજવાદીઓના વર્તમાનપત્રો આપણે બંધ કરવા માગતા નથી. અવશ્ય, જ્યાં સુધી તેઓ આપણી વિરુદ્ધ બળવો ફેલાવતાં નથી ત્યાં સુધી. જો તેઓ તેવું કામ શરૂ કરશે તો તે વર્તમાનપત્રો પણ બંધ પાડવામાં આવશે.”

લેનિને 'પણ એક જાહેરનામું' પ્રગટ કર્યું. તેમાં લખ્યું હતું કે "અખિલ રશિયાનો સોવિયેટ કોંગ્રેસના ઠરાવ મુજબ બોલશેવિકોએ આજે રાજતંત્રની સત્તા હાથમાં લીધી છે. ઉત્તરપંચી સમાજવાદી બળવાખોરોએ અમારી સાથે રાષ્ટ્રની જવાબદારી માથે લેવાનો અરવીકાર કર્યો છે. પરંતુ સોવિયેટ કોંગ્રેસે અમને જે જવાબદારી સોંપી છે તે અમારે તો વહન કરવી જ રહી. જો કે હજી પણ અમે તેઓની મદદ મેળવવા ઉત્સુક છીએ. પરંતુ બંધુઓ, અમે કોઈપણ એક નાના પક્ષના કહેવા પ્રમાણે આલવા તૈયાર નથી. જે કમિયારોએ રાજનામાં આપ્યા છે તેઓએ વિશ્વાસઘાત કર્યો છે. પેટ્રોગ્રેડ અને મોસ્કોની સોવિયેટ સભાને મત જળ્યા સિવાય તેમણે ખરી જવું જોઈતું નહોતું. ગમે તે થાઓ, પરંતુ પેટ્રોગ્રેડની પ્રજાના મનમાં આજે સદેહ નથી. અખિલ રશિયાની પ્રજાએ આજે પોતાનો અધિકાર સમજી લીધો છે."

સમસ્ત દેશમાંથી લેનિને ટેકો મળવા લાગ્યો. સમાચાર સાંભળી લોકોનાં ટોળાં રમણનીના રાજમહેલ આગલ એકત્ર થવા લાગ્યાં. સર્વત્ર સંભળાવા લાગ્યું કે "વિશ્વાસઘાતી! કઈ રીતે રાજનામાં આપ્યાં એ લુચ્ચાઓએ?" "મૂઠીવાદીઓએ શું તેઓને બળવો તોડી પાડવા મોકલ્યા હતા?"

આ તરફ બોલશેવિકો સાથે રેલવે મજૂર સંઘને મમાધાની થઈ. બોલશેવિકોને હવે બળવાન થવું રહ્યો નહિ. 'હવે તેઓએ રાજવ્યવસ્થામાં મન ધાલ્યું. શહેરોમાં, ગામોમાં, અને સૈનિકોમાં ખોરાક મોકલી તેઓને બચાવવાનું કામ શરૂ થયું. ત્યાં ત્યાં ખોરાકની છુપાવી રાખવામાં આવી હતી ત્યાં ત્યાં લાલ પલટણ પહોંચી ગઈ. ખોરાકની કબજે કરવામાં આવી. ગામડાંઓના અનાજના કોદારો કબજે કરવામાં આવ્યા. એ અનાજ જીદે જીદે રથને મોકલી આપવામાં આવ્યું. કારખાના સમિતિએ દગલાબંધ કાપડ અને લોખંડ

એકઠું ક્યું. એ બધું તેર દ્રેનોમા ભરી માછળિરિયા મોકનવામા આવ્યું. અને ત્યામા ખેડુનો પાસેથી તેના બદનામા અનાજ ને બટાટા લઈ દ્રેનો પાછો શહેરો તરફ આવી. કોનમા કિનારા પૂરની કામવાની ખાણો બધી રાત્રીઓના હાથમા હતી, તેથી શહેરોમા કાચલાનેદ અમાવ માવમ પડ્યો. રમલનીના રાજમહેલમાથી ફરેલા હુકમ મુજબ ચિયેટર, હુકાનો અને હોટલોની વીજળા બત્તીઓ બંધ કરવામા આવી, રસ્તામા ચાલતી ટ્રામની સંખ્યા ઘટાડી નાખવામા આવી

નવેબરની આખર તારીખોના એક દિવમે જોવામા આવ્યું કે સેનિકો દાંશની હુકાન ભૂરી નિરાતે દાંશ પીએ છે, અને રસ્તામા દખલ મચાવે છે દાંશની હુકાન ક્યાં છે તેની બાતમી મેનિકોને વિરોધી પક્ષ તરફથી આપવામા આવી હતી અમલીના કમિશરો મેનિકોને સમજાવવા લાગ્યા. પરંતુ પરિણામ કઈજ આવ્યું નહિ હવે લાલ પત્થરો નિર્ણય રીતે ગોળાઓ ચલાવી. મજૂરોએ ગદનોએ ગર્થોએ સેના હક્કી કરી અને સૈન્ય અગિતિ ગોઠવી દીધી. શહેરમાંથી બંદી ધાધલ કામમને માટે ગઈ.

શહેરના મજૂરો જાતે જામુઓનું કામ કરવા લાગ્યા મૂડી-વાદીઓ તરફ નજર રાખવાની જરૂર હતી, કારણ કે તેઓ કંપે વખતે શુ કરી બેસે તેનું કંઈ ઢેકાણું નહોતું સેનિક જાહેરનામા પર જાહેરનામા પ્રગટ કરી વિચારનું અવરૂપ સમજાવવા લાગ્યો, અને પ્રજાને સાવચેત કરવા લાગ્યો કે મૂડીવાદીઓ માથે લડાઈ કરવી હોય તો શિસ્ત જાળવવીજ જોઈએ. કોઈ પણ વસ્તુની ધાધનથી દૂર રહેવું જોઈએ હડતાળ પાડવી નહિ, ચોરી લુટકાટ કરવી નહિ, ઠગાઈ ધસાદિ.

૨૦ મી નવેમર લશ્કરી મંત્રિએ જાહેર કર્યું કે "મજૂર અને ખેડૂતોની સરકાર કામ ન કરી શકે તેવા પ્રયત્નો મૂડીવાદી લોકો કરી રહ્યા છે. અમે આજિથી મૂડીવાદીઓને ચેતવણી આપી

દીધી છે, છતાં તેઓ અગ્નિ સાથે રમત રમી રહ્યા છે. લોકોને અને સૈનિકોને ખોરાક મળતો નથી. ધનવાનો જો ખોરાકોનો કબજો નહિ છોડે તો તે જન્મ કરવામાં આવશે. અમે ફરીથી કહીએ છીએ કે તેઓ અગ્નિ સાથે રમત રમી રહ્યા છે."

૨૨ મી નવેમ્બર બીજી જાહેરાત પ્રગટ થઈ કે:—

"પ્રજાના કમિશરોને લઝારના મેદાન પરથી જરૂરી તાર મળ્યો છે: સા સૈનિકો માટે ખોરાક નથી, રોટલી ખૂટી પડી છે, વિરોધીઓ ખોરાકોનો બંડાર અટકાવી રાખી બૂખ્યા લાઇઓ પ્રત્યે નિર્હયતા દર્શાવે છે, અને તેઓનો વિશ્વાસઘાત કરે છે. લસ્કરી સમિતિ એ બધા ખૂની માખીઓને સાવચેત કરી દે છે કે જો હવે થોડા રોજ આવું આવશે તો એ ફુગોને ઉચિત સિક્કા થશે."

રશિયાના મજૂર અને સૈનિકો જાણી જાણી છે. તેઓના ઉન્મત્ત ક્રોધને લીધે મૂડીવાદીઓ બીધા. તેઓ પણ પોતાના બચાવમાં જાહેરનામાં પ્રગટ કરવા લાગ્યા. પેટ્રોગ્રેડની સરકારી બેંકના અમલદારોએ જાહેરનામું પ્રગટ કર્યું કે:—

બેંક બંધ રાખવામાં આવી છે. પરંતુ કોણ જાણે કયા કામ માટે મોલશેવિકો લાગ્યા રૂપિયા ઉપાડે છે. એ પૈસા શા કામમાં વપરાય છે તેનું કંઈ ઠેકાણું નથી. વળી તેઓએ પૈસા માગ્યા છે. પ્રજાના પૈસા આવી રીતે લૂંટાય એ અમે સહન કરી શકતા નથી અને તેથી અમે કામ કરવું બંધ કર્યું છે.

"નાગરિકો, સરકારી બેંક તમારીજ છે; તેમાંના પૈસા તમારાજ છે. તમે પરસેવો છિતારી એ પૈસા એકત્ર કર્યા છે; લાઇઓ, તમે તમારા પૈસા બચાવો; અગને આ જુલમના પંખામાંથી છોડાવો. તેમ થશે તોજ આગે જેમ બને તેમ જલદી કામ શરૂ કરી શકીશું."

મજૂર અને સૈનિકોને આ જાહેરનામામાં વિશ્વાસ નહોતો. તેઓના મનુસો બધા સમાચાર લાવતા હતા. લાંબી સમિતિ પણ જોરશીરથી બળવા વિરુદ્ધ પ્રચારકાર્ય ચલાવતી હતી. બધાની માગણી

હતી કે કુમાની ફરી ચુંટણી થવી જોઈએ. ૨૩ મી નવેમ્બરે લશ્કરી બળવા સમિતિએ રક્ષણ સમિતિને ગેરકાયદેસર જાહેર કરી.

૨૯ મી નવેમ્બરે કમિશરોની કમિટિએ હુકમ ફરમાવ્યો કે કુમાની નવેસરથી ચુંટણી કરવી.

કુમાએ આ હુકમનો વિરોધ કર્યો એટલે મેયર અને કેટલાક સભાસદોને કેદ કરી છોડી મૂકવામાં આવ્યા. ૨ જુનિસેબરે ન્યારે કુમાની બેઠક ચાલતી હતી ત્યારે બોલરોવિક અમલદારોનું એક ટોળું અને કેટલાક નાવિકો સભામાં હાજર થયા. તેઓએ મહાસદોને આગ્રા કરી, કે “તમે બહાર ચાલ્યા જાઓ.” ઘણા વાદવિવાદ બાદ છેવટ સુધી વિરોધ દર્શાવતા દર્શાવતા સભાસદો આશંસ છોડી જતા રહ્યા.

દસ દિવસ પછી નવી જાતની ચુંટણી થઈ, તેમાંના ઘણા-મરુ સભાસદો બોનગેવિક હતા.

હજુ પછુ સેનાપતિ કાલેડિનના તાના નીચે કોએક લશ્કર ડાઈની તૈયારીઓ કરતું હતું પરંતુ લેનિનનું પ્રચારગામ્ય કંઈ મોટું પડ્યું નહોતું. એક દિવસ કેટલાક કોએક મેનિકોએ અનનીમા બાવી લેનિન અને ટ્રોટસ્કીની મુનાકાત લીધી. તેઓએ પૂછ્યું કે ‘કોએકોની જમીન આપ બેકુતોને વહેંચી આપવાના છો ?’

ટ્રોટસ્કીએ કહ્યું, “એ વાત નરાતથ જૂઠી છે.” તેઓએ મીનું પૂછ્યું કે “કોએક જમીનદારોની જમીન શું આપ સામાન્ય કોએકોને વહેંચી આપશો ?”

જવાબ મળ્યો કે, “લાઈઓ, એ તો તમારે જાતે નક્કી કરવાનું છે. તમે પ્રથમ સોવિયેટ સભાની ગોઠવણ કરો.”

કોએકોએ કાલેડિનને પૂછ્યું, “આપ શું કોએક જમીનદારોની જમીનો અમને વહેંચી આપશો ?”

કાલેડિને જવાબ આપ્યો, “મારા શરીરમાં લોહીનું િપુ છે ત્યાં સુધી તો હરબિજ નહિ.”

દીધી છે, છતાં તેઓ અગ્નિ સાથે રમત રમી રહ્યા છે. લોકોને અને સૈનિકોને ખોરાક મળતો નથી. ધનવાનો બે ખોરાકોનો કપળો નહિ છોડે તો તે જાત કરવામાં આવશે. અમે ફરીથી કહીએ છીએ કે તેઓ અગ્નિ સાથે રમત રમી રહ્યા છે.”

૨૨ મી નવેમ્બર ખ્રીષ્ટ જાહેરાત પ્રગટ થઈ કે —

“પ્રજના કમિશરોને લડાઈના મેદાન પરથી જરૂરી તાર મળ્યો છે ત્યાં સૈનિકો માટે ખોરાક નથી, રોટલી ખૂટી પડી છે, વિરોધીઓ ખોરાકોનો લડાર અટકાવી રાખી બૂખ્યા ભાઈઓ પ્રત્યે નિર્દયતા દર્શાવે છે, અને તેઓનો વિશ્વાસપાત ફરે છે. લશ્કરી સમિતિ એ બધા ખૂની માળખોને સાવચેત કરી દે છે કે જો હવે થોડા રોજ આવું ચાલશે તો એ દુષ્ટોને ઉચિત શિક્ષા ધરો.”

રશિયાના મજૂર અને સૈનિકો માથું ઉઠાવે તેઓના ઉન્નત ક્રોધને લીધે મૂઝીવાદીઓ બોધા. તેઓ પણ પોતાના અમાવમા જાહેરનામાં પ્રગટ કરવા લાગ્યા. પેટ્રોગ્રાડની સરકારી બેંકના અમલદારોએ જાહેરનામું પ્રગટ કર્યું કે —

બેંક બંધ રાખવામાં આવી છે. પરંતુ કાણ જાણે કયા કામ માટે બોલશેવિકો લાખો રૂપિયા છપાડે છે, એ પૈસા આ કામમાં વપરાય છે તેનું કંઈ ટેકાણું નથી. વળા તેઓએ પૈસા માગ્યા છે. પ્રજના પૈસા આવી રીતે લૂટાય એ અમે સહન કરી શકતા નથી અને તેથી અમે કામ કરવું બંધ કર્યું છે.

“નાગરિકો, સરકારી બેંક તમારીજ છે, તેમાના પૈસા તમારાજ છે તમે પરમેલા ઉતારી એ પૈસા એકત્ર કર્યાં છે, લાખો, તમે તમારા પૈસા બચાવો; અમને આ જુદમના પંજામાંથી છોડાવો. તેમ યશે તોજ અમે જેમ બને તેમ જલદી કામ શરૂ કરી શકીશ.”

મજૂર અને સૈનિકોને આ જાહેરનામામાં વિશ્વાસ નહોતો. તેઓના જસુસો બધા સમાચાર લાવતા હતા. લાંબી સમિતિ પણ જોરશોરથી બળવા વિરુદ્ધ પ્રચારકાર્ય ચલાવતી હતી. બધાની માગણી

હતી કે કુમાની ફરી ચુટણી થવી જોઈએ ૨૩ માં નવેબર લશ્કરી બળવા સમિતિએ રક્ષણ સમિતિને ગેરકાયદેસર જાહેર કરી

૨૯ માં નવેબરે કમિશરોની કમિટિએ હુકમ ફરમાવ્યો કે કુમાની નવેસરથી ચુટણી કરવી

કુમાએ આ હુકમનો વિરોધ કર્યો એટલે મેયર અને કેટલાક સલાસદારોને ફેદ કરી છોડી મૂકવામાં આવ્યા ૨ જુનિસેબરે જ્યારે કુમાની બેઠક ચાલતી હતી ત્યારે બોલશીવિક અમલદારોનું એક ટોળું અને કેટલાક નાવિકો સલામા હાજર થયા તેઓએ સલાસદારોને આગ્રહ કરી, કે “તમે બહાર ચાલ્યા જાઓ” ધણી વાદવિવાદ બાદ છેવટે સુધી વિરોધ દર્શાવતા દર્શાવતા સલાસદારો આશંક છોડી જતા રહ્યા

દસ દિવસ પછી નવી જાતની ચુટણી થઈ, તેમાંના ધણી ખરા સલાસદારો બોલશીવિક હતા

હજી પછી સેનાપતિ મતેડિનના તામા નીચે કોએક લશ્કર કાઢી તૈયારીઓ કરતું હતું પરંતુ લેનિનનું પ્રચારકાર્ય કંઈ પણ પકડુ નહોતું એક દિવસ કેટલાક કોએક સૈનિકોએ રમનનીમા પાલી લેનિન અને ટ્રોટસ્કીની મુનાકાત લીધી તેઓએ પૂછ્યું કે કોએકની જમીન આપ બેકુતોને વહેંચી આપવાના છો ?

ટ્રોટસ્કીએ કહ્યું, “એ વાત નરાતન જૂરી છે” તેઓએ પૂછ્યું કે “કોએક જમીનદારોની જમીન શું આપ મામાન્ય કોએકને વહેંચી આપશો ?”

જવાબ મળ્યો કે, “ભાઈઓ, એ તો તમારે જાતે નક્કી રવાનું છે તમે પ્રથમ સોવિયેટ સલામી ગોઠવણ કરો”

કોએકએ કાલેડિનને પૂછ્યું, “આપ શું કોએક જમીનદારોની જમીનો અમને વહેંચી આપશો ?”

કાલેડિન જવાબ આપ્યો, “મારા શરીરમાં લોહી, પાં સુધી તો હરજિજ નહિ”

કોએક બળવો શરૂ થયો. જાણીજાણીને કાલેડિન પોતાના માયામા ગોળા મારી મુઓ.

બાકો રહ્યો જનરલ કુખોનિન. તે બોલશેલિક સરકારના હુકમ ઉપરવટ ચઈ જર્મનિ સાથે સધિ કરવા તૈયાર થયો. લેનિતે સૈનિકોને ઉદ્દેશી એક જાહેરનામું પ્રગટ કર્યું. સૈનિકોએ કુખોનિનને ઠેક કયો. પ્રથમથીજ સ્મતનોનો હુકમ આવી પહોંચ્યા હતા કે કુખોનિનને ખરતરફ કરવામા આવે છે અને તેની જગ્યાએ કીલેકોને નીમવામા આવે છે. ન્યારે કુખોનિનને કીલેકો સમક્ષ રજૂ કરવામા આવ્યો ત્યારે તેણે સૈનિકોને જણાવ્યું કે “તમારે કુખોનિનને કંઈ પણ કહેવાનું નથી તેનો ન્યાય પેટ્રોગ્રેડમાં ચુકવવામા આવશે.” પરંતુ આ વખતે એકાએક કુખોનિન જાણિયા મમક્ષ આવી કંઈ બોલવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. તરતજ ઉશ્કેરાએવા ટોળાએ તેને બહાર ખેંચી લાની એવો માર માર્યો કે તે એ મારને લીધે મરાયું પામ્યો.

બોલશેલિકોનો હવે બીજો એકય પ્રમગ શરૂ રહ્યો નહિ.

આ દરમિયાન મૂઠીવાદી પક્ષના ટોળેટોળાએ કર, ઇજ્જતેર વગેરે આવી બોલશેલિક પક્ષમા લાળવા લાગ્યા. રશિયામા બોલશેલિક રાજ્ય સંપૂર્ણ સ્થપાયું.

ધનનાનો સાથે સમાધાન કરીને અથવા બીજા રાજદ્વારી પક્ષો સાથે બાધછોડ કરીને બોલશેલિકોએ શક્તિ પ્રાપ્ત કરી નથી. મૂઠીભર બોલશેલિકો રશિયાના કરોડો લાંછિત, બુબુક્ષિત અને દક્ષિત ખેડુત, મજૂર અને સૈનિકો શુ માગે છે, એ બરાબર સમજ્યા હતા. તેઓ સમજી ગયા હતા કે જૂનાનાણી સપ્રકાયનો ચુસ્તચુસ્ત કરી નાખવો પડશે. બોલશેલિકોની ઇચ્છા અને કાર્યપ્રણાલી તદ્દન સીલી હતી, અને તેથીજ તેઓને રશિયાની પ્રજાની સહાનુભૂતિ અને મદદ મેળવવામા બહુ લવચળ વેડવો પડ્યો નહિ. અને જોત જોતામા ખેડુતો અને મજૂરોના ટોળાઓએ કલ્મનામા મણુ ન આવે એવા શક્તિ પ્રાપ્ત વરી લીધી.

ખેડુતોની કોંગ્રેસ

૧૮ મી નવેબર ચાલે છે બરફ પડેલા શરૂ થયો છે. રસ્તામાં હવે કાદવ નથી. બરફની માથે સાથે શહેરો ઉત્તવ બન્યા છે. બળવાનો પ્રવાહ પણ ઝપાટાભેર આગળ વધે છે,

સંખ્યાકાળ વખતે એક ચાની દુકાન આગળ ચર્ચા ચાલે છે આ દુકાનમાં લાનપાટણનો અડ્ડો હમેશા જામતો હતો. આજે પણ અનેક મિપાર્ડઓ બેઠા છે ખૂણામાં એક કસ્ટમરનો પોશાક પહેરેલો માણસ બેઠો હતો વાતનાતમાં તે બોલી ઉઠ્યો, “તમે તો ખૂનીઓ છો. રસ્તામાં ફરતા અમારા બાઈબલનો પર તમે ગોળાઓ ચલાવી છે.”

એક મજૂર બોલી ઉઠ્યો, “શુ કહ્યું! અમે ક્યારે ખૂનરેણ મચાવી છે?”

“ફેમ, ગયા રવિવારે ત્યારે ચંકર સૈનિકો.....”

“વાહ રે, તેઓએ તો જાણે અમારા પર પુષ્પદ્રષ્ટિ કરી હશે ?” એક માણસે પોતાનો પાટાવાળો હાથ બતાવી કહ્યું,

“સાહેબ, હું તો હજી એ પુષ્પદ્રષ્ટિનો અનુભવ કંડુ છું.”

કસ્ટમર હવે મોટેથી બોલ્યો, “અરે બાપુ, તમારે તે વખતે તરતથી રહેવું હતું દેશની સરકારનો નાશ કરવાનો તમને શો હક છે? સનિન કોણ છે? જર્મનિના બવા છપા જામુસો.....”

“ઓ બાપુ, તમે કોણ છો? બગવાના શત્રુ! અમને ઉશ્કેરવા પ્રધારી છો.” દુકાનમાં ગેરબકાર મચી રહ્યો.

પરંતુ કપ્તાન કંઈ દબાઈ જાય તેવો માણસ નહોતો. તે ઉભો થઈ બોલવા લાગ્યો, “વાર, તમે તો તમારી જાતને રશિયાની પ્રજા તરીકે ઓળખાવો છો, પરંતુ તમે કંઈ રશિયાની ખરી પ્રજા નથી. રશિયાના બેકુતો જ રશિયાની ખરી પ્રજા કહેવાય, ચોબો તો ખરા, પ્રથમ બેકુતોને તેઓનો મત.....”

“વાર, વાર!” તેઓ બોલ્યો ઉઠ્યા, “બેકુતોને તેઓનો મત પ્રગટ કરવા દો ખરું ને! તેઓ યુ કહેશે તે અમે અત્યારથી કહી ચકીએ તેમ છીએ. અમારી માફક તેઓ પણ મજૂર છે!”

ખરેખર, બેકુતો ઉપર બળવાનું લવિષ્ય અવલંબેલું હતું. રશિયાની કુલ વસ્તીના એંશી ટકાથી વધારે બેકુતો હતા. તેઓમા રાજદારી પુદ્ધિ બહુ નહોતી છતાં તેઓ જુવમી મૂડીવાદીઓને તો સારી રીતે ઓળખતા હતા. એટલું તો ખરું કે બોલશેવિકોનો પ્રભાવ બેકુતો પર બહુ નહોતો; કારણ કે સમાજવાદી પણ ગામડાઓના બેકુત વર્ગમા અત્યાર સુધી કામ કરી રહ્યા હતા.

આ દરમિયાન સ્મલનીનો રાજમહેલ પણ કંઈ તદ્દન આગસુ થઈ બેઠો નહોતો. બેકુતોને કંઈ રીતે હાથમા લેવા તે બાબતના અવિશ્રાંત પ્રયત્નો થઈ રહ્યા હતા. નક્કી કરવામાં આવ્યું કે પેટ્રોગ્રેડમા બેકુતોની કોંગ્રેસ બોલાવવી. બોલશેવિકોએ બેકુતોના સંબંધમા નાના પ્રકારનાં જાહેરનામા પ્રગટ કર્યાં. લેનિને પ્રાતિક અધિકારીઓ પાસે બેકુતોના અધિકાર સંબંધનાં જાહેરનામા મોકલ્યા; ૧૬ મી નવેમ્બરે તે જાહેરનામા પ્રગટ કરવામા આવ્યા. ગામડે ગામડે બેકુતોએ જાણ્યું કે જમીન પર અમારો અધિકાર સ્થપાયો છે. જમીનદારોના હાથમાંથી જમીન ઝુટવી લેવામાં આવી. દરેક ગામડામા ઉત્સાહના પૂર ચડ્યાં. બરાબર આ જ વખતે સમાચાર આવ્યા કે પેટ્રોગ્રેડમા બેકુતોની કોંગ્રેસ ગળે છે. બેકુતોનો ઉત્સાહ હવે માત્રા મૂકી ઉજાગવા લાગ્યો. જે જે બેકુતો મૈનિક તરીકેની

નોકરી બનવી હમણું જ ગામડામાં પાછા ફર્યા હતા, તેઓને તો સવથી વધારે આનંદ થતો હતો.

કુમાના રાજમહેલના અલેક્ઝાન્ડર હોલમાં ખેડુતોની કોંગ્રેસ ખેડી છે. પહેલા વોટ વખતે જ જણાયું કે બોલશેવિકો તરફ માત્ર પંચમાસ સભાસદો છે. બાકીના બધા ઉમ્મરથી સમાજવાદીઓ તરફ છે.

હોલ લોકોથી હસાહસ ભર્યો છે. ટેકેકોણે જોરશોરથી ચર્ચા ચાલે છે. જમણી બાજુએ વૃદ્ધ લાગતા મુકાબલે સારી સ્થિતિના ખેડુતો ખેડા હતા. જો કે તેમાં થોડા સામાન્ય ખેડુતો અને સૈનિકો પણ જણાતા હતા; કાબી બાજુએ સાધારણ સૈનિકતા પોશાકમાં સેંકડો ખેડુતો ખેડેલા હતા. દરેકકંઈની ડેલાઠેલીથી મજૂરોના ટોળા પણ હસોહાસ ભરાએલાં હતાં. તેઓ પણ પોતાની જાતને ખેડુતોનાં છોકરા જેવી ગણતા હોય એમ લાગતું હતું.

સભાની શરૂઆતમાં જ જણાયું કે ધણાખરા પ્રતિનિધિઓ બોલશેવિક મરકારના વિરોધીઓ છે. જિનોવિચેવથી તો બાપણ જ થઈ શક્યું નહિ. બહારગામના એક પ્રતિનિધિએ કહ્યું કે “અમે આ કહેવાતી મજૂર અને ખેડુતોની સરકારને માનતા નથી; કારણ કે આણ સરકાર ખેડુતોની પ્રતિનિધિ નથી. વાસ્તવિક રીતે એ સરકારના ધણીધોરી મજૂરો જ છે.”

વિપ્લવના વિરોધીઓએ આ તકનો લાલ લઈ પ્રચાર કામ મારંબુ કે બોલશેવિક સરકારે નક્કી કર્યું છે કે કાં તો આ કોંગ્રેસને ત્યાંમાં લેવી અગર તો તોડી પાડવી. આ સાંલણી બહારગામના પ્રતિનિધિઓ તો ગુસ્સાથી લાલચોળ બની ગયા.

ત્રીજે દિવસે એકાએક લેનિન બાપણ કરવા ઉઠ્યો. દશ મેનિટ સુધી તો લાગ્યું કે જનતા ઉન્મત્ત બની ગઈ છે. તે કોઈપણ

રીતે લેનિનના વચનો સાલળવા તૈયાર નથી. “ દૂર જા ! તારો શબ્દ પણ અમે સાલળવા માગતા નથી, અમે તને માનતા નથી ” એવા શબ્દો એમરે સલળવા લાગ્યા. તિરસ્કારના અવાજે એમરેથી આવવા લાગ્યા.

પરંતુ લેનિન ધીરજથી ઉભો છે. બંને હાથે ટેબલ પકડી નીચે ગઈ રહેવા ઉઠાગતા જનસમૂહ તરફ તાકતો તે કંઈક વિચાર કરે છે. ધીમે ધીમે જમણી બાજુ મિત્રાચનો કોવાલ્કવ શમી જાય છે.

લેનિન કહે છે “ હું અહીં બોલશેવિક મરકાર તરફથી હાજર થયો નથી, બોલશેવિક ખેડુતોના પ્રતિનિધિ તરીકે આ કોંગ્રેસમાં ઉપસ્થિત થયો છું ”

તેણે ખોતાનું પ્રતિનિધિ તરીકેનું પ્રમાણપત્ર બનાવ્યું. લેનિનનું બાપણુ હવે શરૂ થયું. “ એ વાતની તો કોઈથી ના પાડી શકાય તેમ નથી કે બોલશેવિક પક્ષેજ આજુ સરકારની સ્થાપના કરી છે. તમારે માટે એ સરકાર કોઈપણ રીતે લયરૂપ થઈ પડે તેમ નથી.” જમણી બાજુના પ્રતિનિધિઓ વળા શોરબકાર કરવા લાગ્યા. લેનિન વળા ધીમેથી બોલવા લાગ્યો, “ ખેડુ લોકો, તમે કહો, તમારે શું જોઈએ છે ! અમે તમને જમીન પરના તમામ હક સુપરત કર્યા છે. હવે મજૂરો કારખાના પરના અધિકારો માગે છે. તમે શું તેમા અડચણ નાખવા માગો છો ? જન સાધારણ વચ્ચે, પ્રોલિટેરિયઃ વચ્ચે કાજાઓકામ જામે એવી શું તમારી ઇચ્છા છે ?

“ અમે બોલશેવિક પ્રોલિટેરિયટ તરફ છીએ પછી ભલેને તે ખેડુત પ્રોલિટેરિયટ હોય કે મજૂર પ્રોલિટેરિયટ હોય ખેડુતોની સોવિયેટ, કે મજૂરોની સોવિયેટ, કોઈપણ તરફની સોવિયેટનું રક્ષણ કરવા અમે તૈયાર છીએ. વાસ્તવિક રીતે તો અમેજ એમનું રક્ષણ કર્યું છે, સોવિયેટ એજ પ્રજાની ખરી પ્રતિનિધિ સભા છે, કારખાનાના

ખાણોના મજૂરો. કિંવા ખેતરમાં કામ કરતા મજૂરો-બધાની એ મા પ્રતિનિધિ છે. જેઓ એનો નાશ કરવા ઇચ્છે છે તેઓ નતરના વિરોધી છે, બળવાના શત્રુ છે. હે નરમપંથી બંધુઓ ને કેડેટ મિત્રો ! હું આપને જણાવી દઉં છું, કે આવતી સુંદ-મા સુંદાએલી વ્યવસ્થાપક મહાસભા પણ જે સોવિયેટોનો શ કરવા ચાહે તો અમે પોતે તેની એ ઇચ્છાને આડે આવ્યા વાપ રહીશું નહિ.”

કોંગ્રેસનું વાતાવરણ ફરવા લાગ્યું. નરમપંથી પક્ષે ચારનોવને ભર આપી. એ માસ પહેલા ચારનોવ ઉગ્રપંથી ખેડૂતોનો આગેવાન તો. અત્યારે કોંગ્રેસ ઉગ્રપંથીઓના હાથમાં ન બળ્ય તે માટે તેને લાવવામાં આવ્યો. ચારનોવે પેટ્રોગ્રેડમાં પણ મૂક્યો કે તરત તેને દ કરી રમલનીમાં લાવવામાં આવ્યો. થોડી વાર બાદ તેને મુક્ત રવામાં આવ્યો. ચારનોવે કોંગ્રેસમાં આવી જણાવ્યું કે “મિત્રો, મારા નામ પર ખોટા કલકો ચલાવવામાં આવ્યા છે; મેં પેટ્રોગ્રેડ પેરુદની રોનાની આગેવાની લીધી હતી એ વાત તદ્દન જૂઠી છે.”

સભામાં બોલશેવિક અને ઉગ્રપંથી સમાજવાદી પક્ષ શોરબકાર કરવા લાગ્યો. “આતો યુગ્મજો ભેગા થયા છે. આ કંઈ સભા નથી.” એમ કહી ચારનોવ જતો રહ્યો. શોરબકારને લીધે તે દિવસની બેઠક મુલતવી રાખવામાં આવી.

૨૭ મી નવેમ્બરે જમીન સંબંધી ચર્ચા શરૂ થઈ. ઉગ્રપંથી સમાજવાદીઓ તરફથી કોલચિનસ્કી લામણુ કરવા ઉઠ્યો. તે બોલ્યો કે ખેડૂતોને જમીન આપવાનું વચન આપવામાં આવ્યું છે, છતાં તે બળવા પછી પાળવામાં આવ્યું નથી. બોલશેવિકો આ વચન અમલમાં મૂકવા ઇચ્છતા હતા એ ખરી વાત છે, પરંતુ તેઓએ પણ એક ભૂલ કરી છે. તેઓએ આ બાબતના હુકમ કાઢતાં જણાવ્યું છે કે ખેડૂતોએ પોતેજ જમીન કબજે કરી લેવી, પરંતુ આને

તો એવો કટોકટીનો સમય આવ્યો કે કોંગ્રેસ ભાગી પડે એવી નિશાનીઓ જણાવા લાગી. આ તરફ અમલીમા બોલશેવિક પક્ષ અને ઉગ્રપથી સમાજવાદી આગેવાનોની બેઠકો ઉપર બેઠકો મળવા લાગી છે. આખી રાતની બેઠક પગી નક્કી કરવામા આવ્યું કે અખિન રશિયાની અધ્યક્ષ સોવિયેટ સમિતિમા ૧૦૮ સભાસદો માથે ખેડુત કોંગ્રેસમાથી પણ ૧૦૮ સભાસદો લેવામા આવશે, સૈન્ય અને નૌકા વિભાગમાંથી ૧૦૦ સભાસદો અને ટ્રેડયુનિયનમાંથી ૫૦ સભાસદો પસંદ કરવામાં આવશે. લેનિન અને ટ્રોટ્સ્કીની સરકાર આજુ રહેશે અને લશ્કરી બળવા સમિતિનું કામ પણ આજુ રાખવામા આવશે.

ચારનોવના સખત પ્રયત્નો છતાં છેવટે આવી રીતે મમાધાન થઈ ચૂક્યું. તેણે સભામા એક વાર છેલ્લો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ હા! ભક્કરી સહન ન થવાથી તેને જતુ રહેવું પડ્યું.

૧૬ મી નવે મરે કોંગ્રેસની ખાસ બેઠક હતી. આજે આનંદનો દિવસ હતો. બધાના ચહેરા પર હાસ્ય સ્ફૂરી રહ્યું હતું. ખેડુતો અને મજૂરોના ટોળા હાથમા હાથ મિલાવી હતા છે. જર્મનિના ક્રાંતિ કાર્કમાર્કસે જે સ્વપ્ન બોલ્યું હતું, રશિયાના બોલશેવિક અગ્ર દૂતોએ જેની કલ્પના કરી હતી, જો પુરવાના ટોળે ટોળાએ સામ્યશિષ્ટિના મેદાનોમા જે આદર્શ ખાતર અપાર યત્નથી બોગવી હતી, એ બધા સ્વપ્નો, કલ્પનાઓ, આદર્શો આજે મૂર્તિમત થયા. મજૂર અને ખેડુતોનું રાજ એ ચુ સંભવિત હતું. આટલે દિવસે અસંભવિત વસ્તુ સંભવિત બની. એમરે “બળવો ઘણું જીવો.” “ખેડુતો ઘણું જીવો” ના ખુનિ ગાળવા લાગ્યા.

વિશાળ સરમમ પેટ્રોગ્રેડના રાજમાર્ગપર ફરવા લાગ્યું અમલીમા મત્રાસ મેવન થયું છે. ટ્રોટ્સ્કી કહે છે —

તો એવો કટોકટીનો સમય આવ્યો કે કોંગ્રેસ ભાગી પડે એવી નિશાનીઓ જણાવા લાગી. આ તરફ રમણનીમા બોલશેવિક પક્ષ અને ઉચ્ચપંથી સમાજવાદી આગેવાનોની બેઠક ઉપર બેઠકો મળવા લાગી. છેવટે આખી રાતની બેઠક પછી નક્કી કરવામા આવ્યું કે અગ્નિસ રશિયાની મધ્યસ્થ મોવિચેટ સમિતિમાં ૧૦૮ સભાસદો માથે બેઠક કોંગ્રેસમાંથી પણ ૧૦૮ સભાસદો લેવામાં આવશે; સૈન્ય અને નૌકા વિભાગમાંથી ૧૦૦ સભાસદો અને ટ્રેડયુનિયનમાંથી ૫૦ સભાસદો પસંદ કરવામાં આવશે. લેનિન અને ટ્રોટ્સ્કીની સરકાર આલુ રહેશે અને લશ્કરી બળવા સમિતિનું કામ પણ આલુ રૂખવામા આવશે.

ચારનોવના મખત પ્રયત્નો છતાં છેવટે આવી રીતે સમાધાન થઈ ચૂક્યું. તેણે સભામા એક વાર છેલ્લો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ હાં મશ્કરી સહન ન થવાથી તેને જઇ રહેવું પડ્યું.

૧૬ મી નવેમ્બરે કોંગ્રેસની ખામ બેઠક હતી. આજે આનંદનો દિવસ હતો. બધાના ચહેરા પર હાસ્ય રફૂરી રહ્યું હતું. બેઠકો અને મજૂરોના ટોળા હાથમાં હાથ મિલાવી ઉભાં છે. જર્મનિના ઋષિ કાર્લમાર્ક્સે જે સ્વપ્ન જોયું હતું, રશિયાના બોલશેવિક અગ્રદૂતોએ જેની કલ્પના કરી હતી, આ પુરુષનાં ટોળે ટોળાંએ સાધ્યિરિયાના મેદાનોમા જે આદર્શ ખાતર અપાર ચંત્રણા બોગવી હતી, એ બધા સ્વપ્નો, કલ્પનાઓ, આદર્શો આજે મૂર્તિમંત થયા. મજૂર અને બેઠકોનું રાજ ! એ શું સંભવિત હતું ! આટલે દિવસે અસંભવિત વસ્તુ સંભવિત બની. ચોમેર “બળવો ઘણુ જીવો.” “બેઠકો ઘણુ જીવો” ના ખ્વનિ ગાજવા લાગ્યા.

વિશાળ સરખસ પેટ્રોકોઝના રાજમાર્ગ પર ફરવા લાગ્યું. અલ-નીમાં મહાસંમેલન થયું છે. ટ્રોટ્સ્કી કહે છે:—

“કોમરેડ ખેડૂતો, આપ સર્વને હું આવકાર આપુ છું. અતિયિ રૂપે નહિ, આ રાજમહેલના માલિક રૂપે. રશિયાનો અત્યારે એકજ માલિક છે, અને તે મજૂર, સૈન્ય અને ખેડૂતોનું યુનિયન આજે આપ સર્વ આ રાજમહેલના માલિક છે. આજે નવીન મનુષ્યનું સર્જન થયું છે. પૃથ્વી પર નવીન યુગ પ્રવર્ત્યો છે.”

રશિયામા બોલશેવિકોનો જય થયો. ખેડૂત, મજૂરો અને સૈનિકોનું રાજ્ય સ્થપાયું. દુનિયામા એક કદી ન બનેલો બનાવ બન્યો. દશ દિવસના બળવાને અંતે ફેરેન્સ્કીના હાથમથી રાજસત્તા ખેડૂત મજૂરોના હાથમા આવી.